Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Om

Corfitz Ulfeldt som Landsforræder,

og om

hans politiske Characteer og Handlinger,

Af

C. Molbech.

Med et Tillæg

om Corfitz Ulfeldts Midler og Rigdom;

tilligemed

en Beskrivelse over Indretningen af hans Gaard
i Kiøbenhavn.

Kiøbenhavn.

I Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1842.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aftryk af Hiſtoriſk Tidsſkrift, III. Bind.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forerindring.

Det Arbeide, her meddeles Tidsskriftets Læsere, er foranlediget ved et Foredrag, som jeg holdt i den historiske Forenings videnskabelige Forsamling den 27. October 1841, og som der hørtes med et Bifald, der bevægede Endeel til at anmode mig om at lade det trykke. Hertil kunde jeg dog aldeles ikke finde det skikket; men maatte, om jeg skulde efterkomme hiint Ønske, underkaste det en fuldstændig Omarbeidelse, hvorved allene Foredragets Hoved-Idee, og Gangen i dets Udvikling kunde følges; hist og her ogsaa et enkelt Parti af Beretningen beholdes. Jeg var ikke kommen langt i dette Foretagende, da jeg ikke allene bemærkede, at det vilde blive noget *heelt andet* og langt *udførligere*, end den mundtlige Forelæsning; men ogsaa ved flere Leiligheder paa ny maatte spore det følelige Savn af saamange af de vigtigste, hidtil utilgængelige Kilder til Corfitz Ulfeldts Historie. Jeg var heldig nok til, at disse aabnedes for mig i deres hele Rigdom. Efter høiere Bemyndigelse til Geheime-Archivaren, Hr. Etatsraad F. Magnussen, erholdt jeg i Slutningen af A. 1841, som Resolution paa min derom indgivne Ansøgning, Tilladelse til at benytte samtlige officielle Documenter, Beretninger, Befalinger, private Breve og andre Kilder til Ulfeldts og hans Families Historie, som bevares i det Kongelige Archiv. Endnu er det meget langt fra, at jeg har kunnet tilbørligen benytte — for ei at sige udtømme — denne rige Skat. Men Adgangen til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

samme har dog allerede ei allene givet mig et fuldere og rigtigere Lys over endeel Punkter i den Gienstand, jeg vilde behandle, og bidraget til at opklare og tildeels berigtige mine Hoved-Anskuelser af flere blandt de vigtigste Charakterer og Begivenheder: men mangfoldige nye, ukiendte eller overseete Facta og Omstændigheder træde frem for Lyset, jo videre min Undersøgelse af Kilderne naaer. Deres Benyttelse til den Afhandling, som her fremtræder, kan imidlertid ikke være udtømmende, og behøver ei at være det. Afhandlingen kan desuagtet ligefuldt gielde for et indledende Arbeide til en Række af flere historiske Bidrag, hvori jeg vil søge at nedlægge de Oplysninger over endeel Partier af Ulfeldts Levnet, jeg haaber at see mig i Stand til at kunne meddele, enten efterhaanden i dette Tidsskrift, eller i et eget Værk, hvis Titel kunde blive: „Bidrag til Rigshofmesteren Corfitz Ulfeldts offentlige og private Levnetshistorie, efter originale Kilder, og med en Samling af hidtil utrykte Actstykker og Breve." Dette sidste Tillæg vil i ethvert Tilfælde give Bogen — om det endnu kan lykkes mig at fuldføre den — en Værdi, som den aldrig kan tabe, og som det, den i øvrigt maatte befindes at mangle, ei kan forringe. Et enkelt af saadanne Bidrag — en udførligere Excurs over Ulfeldts Formue — har jeg allerede fundet Leilighed til at udarbeide for dette Hefte af Tidsskriftet, hvor det nedenfor vil blive meddeelt.

Imidlertid tør jeg haabe, at allerede nærværende Fremstilling vil læses med Deeltagelse af vor fædrelandske Histories Elskere; og at den, selv i sin sammentrængte Form, vil bidrage til at sætte Ulfeldts Personlighed og politiske Charakteer i et klarere Lys, og frembyde adskillige mærkværdige Beviser paa, hvor mangelfuld hans og hans Families Historie hidtil har været, og med hvor stor Ligegyldighed eller Ukyndighed meer end een saakaldet Historieskriver, som har omtalt den navnkundige Mand, har forbigaaet eller overseet vigtige, endog trykte Kilder. At i øvrigt Behandlingen af denne Afhandlings forskiellige Partier undertiden er noget ulige; at enkelte af dem, hvor Omstændighederne og Kildernes Brug medførte det, ere blevne forholdsviis udførligere end andre, og at nogle derimod ere saa godt som reent forbigaaede: haaber jeg, at Maaden hvorpaa dette Arbeide, i en indskrænket og kun alt for kort Tid, maatte blive til, vil kunne undskylde. Man vil derfor heller ikke, uden at skuffes, kunne begynde dette Bidrags Læsning med den Forventning, at finde en sammenhængende Fortælling af Ulfeldts Levnetsomstændigheder, eller meget og udført biographisk Detail om ham og hans Slægt. Bearbeidelsen af hvad jeg til dette Stof

deels allerede har samlet, som er nyt og ubekiendt, deels endnu vil kunne bringe for Lyset, maa jeg forbeholde en følgende Tid. At her paa dette Sted kun meddeles ganske faa oplysende Actstykker — egentlig meest som tilfældige Prøver paa den tilkommende Samling: maatte i Rummets nødvendige Indskrænkning finde sin Undskyldning.

Den 21de Februar 1812.

Saa ofte endog den i vor Historie navnkundige Rigshofmester, Corfitz Ulfeldts Levnet og Charakteer har været Gienstand for historiske Undersøgelser, Beretninger og Domme: viser det sig dog endnu i vor Tid, at det neppe i henved to hundrede Aar har villet lykkes Historien at bringe det herhen hørende Stof saaledes paa det Rene, at Meningen om denne Statsmands Skyldighed eller Uskyldighed, om det Fortiente eller Ufortiente i hans Skiebne, om hans personlige Charakteer og Egenskaber, kan siges at have en fuldkommen fast Fod at hvile paa. I det mindste see vi endog i den sildigste Tid, hvorledes man paa ny har bestræbt sig for at giøre denne Grundvold vaklende; hvorledes man, uden at have bragt et eneste nyt Factum eller Beviis for Dagen, har fundet Anledning til at ville, om mueligt, faae Ulfeldt frikiendt for sin Brøde i den offentlige Mening; og lige saa vel at faae det vanærende Minde, han satte sig i Historien, udslettet, som man har bevirket den foreslaaende Bortagelse af det offentlige Mindesmærke over Ulfeldts Landsforræderi; skiøndt Stottens Opreisning dog ikke, som man undertiden har meent, i sin Tid er skeet efter særskilt kongelig Befaling, men i Følge den over Ulfeldt den 24de Jul. 1663 fældede Høiesteretsdom.

Hvad man nu endog vil sige om det Passende i, at et i sin Art saa ualmindeligt Monument, som denne „Skamstotte" over en Statsforbryder, i vor ikke-conservative Tid forsvinder

fra det Sted, der engang var Tomten af hans nedbrudte Huus, og hvor den saa længe har bidraget til at bevare Ulfeldts Navn, og Mindet om hans „Udaad mod Fædrelandet": saa vil man dog ei kunne negte, at Støtten har Krav og langvarig Hævd paa at erkiendes for et offentligt Monument. Enhver Tilintetgiørelse af et saadant kan meer eller mindre faae Charakteer af en historisk Vandalisme — en Benævnelse, der vel ei er upasſende til at adskille slige Mindesmærkers Ødelæggelse fra Konstværkers vandaliske Behandling. Heller ei maae vi tænke os dette Monument som en blot Yttring af Herskerbudets fordommende Magtsprog. Det var i sin Tid ligesaa vel et Minde om den offentlige Stemning, om den almindelige Afsky og Foragt, som den symbolisk straffede Forræder, ikke saa meget ved sit sidste Opspind og Forsøg paa et Anslag mod den regierende Konge, som ved en lang Række af fiendske og forbryderske Handlinger imod sit ulykkelige og haardt lidende Fædreland, havde paadraget sig. Saaledes kan man heller ikke andet end finde de allerfleste Grunde, der anføres for Støttens Borttagelse [1]), lidet vægtige, dersom man ikke tillige kan være i Stand til at borttage den Plet, Corfitz Ulfeldt selv satte paa sit Adelsskiold, forend det af Skarpretteren blev sønderbrudt.

[1]) En eneste Grund kunde man maaskee lade gielde; det maatte være Beklagelsen over, at man paa en Maade har bundet Ulfeldts Vanære til en Plads, eller et Torv (Graabrødre-Torv), hvis omboende Indbyggere, allerede da Støtten opreistes, ikke havde nogen Deel i den tilfældige Omstændighed, at Ulfeldts Gaard og Bolig laae paa denne Plads. Men herved kan erindres, at denne Plads uden Tvivl for en stor Deel var ubebygget, da Ulfeldts Gaard blev nedrevet; og Støtten kan saaledes siges at have ældre Hævd paa sin Plads, end en Deel af Husene ved Torvet. — Det bør ogsaa historisk erindres, at da ved Ildebranden 1728 Indskriften paa Støtten var bleven ukiendelig „i det nogle Stykker ved Ildens Hede vare afsprungne", blev (efter Christian VI.s Befaling af 4de Aug. 1741) Støtten og Indskriften igien satte i forrige Stand. (Jonge. Kbh. Beskriv. I. 368.)

Meer end eengang har man i den nyere Tid prøvet derpaa [2]), og det er virkelig lykkedes, at bringe Meningerne om Ulfeldt til at vakle. Hvorfor? — dette lader sig uden Vanskelighed forklare. Mængden kiender ikke de historiske Kilder; den læser i Almindelighed af historiske Skrifter kun de nyeste, og blandt dem endog sieldnere de grundige og alvorlige; men altid og gierne saadanne, hvori Forfatteren med dristig Mine taler et Sprog, der udgives for den uforfærdede Sandheds, som vil forsvare og retfærdiggiøre et politisk Offer, en Martyr for slig en Sag, som det gaaer an at dreie hen til en Side, hvor Magthaverne faae Uret. (Man veed overhovedet, at den straffende Retfærdighed sielden finder Sympathie hos Mængden.) Det er dog langt fra, at vi vilde lægge Publicum til Last, hvad der mest maa tilregnes Historieskriverne. Ere disse blinde, eller eensidige og partiske nok, til at ville benytte Declamationens Magt til at vække Nyhedslysten og pirre Fordommen, eller til at lede Dommekraften paa Afveie, hvor den

2) Bl. a. Riegels, i hans „Skilderi af Dr. Sophia Amalia." Histor. Skr. I. S. 251–79. 283. 292. 295. 302–4. 309–16. Ligesom det Hele er en Række af partiske, soulstigt-overspændte, med falske og fordreiede Udsagn opfyldte Declamationer, hvori de enkelte Sandheder tabe sig: saaledes er Forf.s Overtrædelse af al historisk Sandhed, og hans Partiskhed for Ulfeldt og imod Hann. Scheſted, saa grov, at den alt for tydeligt røber sig selv, og ingen Giendrivelse behøver. — Ligeledes G. L. Baden, hvis Skildring af Ulfeldt (Minerva. 1806. S. 1–34, og aftrykt i hans „Smaa Afhandlinger og Bemærkninger." 1821. S. 167 flg.) er en rhapsodisk Panegyrik, hvori Forf. imidlertid snart hæver sin Helt til Skyerne; snart føler en vis svag historisk Samvittighed, og lader ham igien synke, for atter, i et hos denne Historiker sieldent Anfald af medlidende Rørelse, at undskylde, nedsætte eller sminke hans Feil og hans Brøde. I øvrigt kan det for en Deel tiene til Badens og Fleres Undskyldning, at vigtige Kilder til Ulfeldts Historie hidtil have været savnede. Et andet Spørgsmaal er, om en saa fordomsfuld og partisk Historieskriver havde anvendt dem rigtigt. Hvorfor lod han i sin Declamation om Ulfeldt, der ikke indeholder et eneste nyt eller bedre oplyst Factum, endog Whitelockes for mange Aar siden trykte Dagbog være ubenyttet?

historiske Kiendsgierning og den historiske Retfærdighed forbunkles: da have vi ingen Ret til at klage over Mængden af Læsere, hvis Sag det ei kan være at opsøge og drøfte de adspredte, tidt endog utilgængelige Kilder; og hvilke man i det høieste kunde bebreide, at de sielden, selv i Tilfælde som det, her omhandles, ville giøre sig den Umage at sammenligne forskiellige Beretninger, og Fleres historiske Domme.

Hvad der dog i vor nærværende Tid, under de ved denne Materie jævnlig fremkaldte Discussioner, særdeles maa være paafaldende, er den Mening om Ulfeldts Charakteer, berømmelige Egenskaber og forsvarlige Handlemaade, som man endnu nyeligen, og især fra een Side, har søgt at giøre gieldende. Det vilde ogsaa være reent uforklarligt, hvorledes de Samme, der ikke kunne finde haarde og vanærende Udtryk nok til at charakterisere det danske Adels-Aristokratie for Souverainiteten, og der overhovedet betragte Adelstanden i enhver Periode som et skadeligt Statselement, kunde falde paa, til en saadan Grad at ynde, beundre og forsvare den fuldstændigste, grundigste og hovmodigste Repræsentant for aristokratisk Adelsmagt og Adelsstolthed, som Danmark i hiin Periode havde at fremvise, at de endogsaa gierne vilde finde ham undskyldelig som Forræder mod sit Fædreland: dersom ikke een Omstændighed hos disse Dommere talte mægtigt for Ulfeldt. Ville og kunne de endog ikke undskylde enhver af hans Handlinger, saa søge de dog at sætte Motiverne dertil i et renere og gunstigere Lys, end Sandhed taaler; de ville giøre Ulfeldt i det mindste til „en Forbryder af Ærlighed og Hoimodighed", til et Statsoffer, ja, om muligt, til en Folkeven. Saaledes er det paa nogen Tid igien bleven Tone, at skienke ham og hans tragiske Skiebne mere Opmærksomhed og Deeltagelse, end Griffenfeldts. Dette maa man dog ikke forstaae alt for bogstaveligt; eller tænke sig, at en virkelig personlig Interesse laae til Grund herfor. Det er vist nok ikke,

fordi Ulfeldt var en Statsforbryder af god, gammel dansk Adel, den fornemste Mand i Landet næst Kongen, og gift med en Kongedatter, at man gierne vilde udfinde, at han led stor Uret. Det er heller ikke, fordi Griffenfeldt var en Mand af sieldne og ypperlige Naturgaver, af stor Klogskab, Lærdom, Erfarenhed og Dueligheb, men af borgerlig Fødsel, at man paa nogen Tid mindre beklager Christian den Femtes Cantsler, end Christian den Fierdes Rigshofmester. Der gives andre Grunde hertil. Ulfeldt — saa troer man i det mindste — maatte bode haardt, fordi han arbeidede imod Frederik den Tredies absolute Kongemagt. Dette er imidlertid, naar man noiere betragter Tid og Omstændigheder, deels reent uhistorisk; deels uden Motiv i Ulfeldts Charakteer. Paa den Tid, man vil antage, at Ulfeldt arbeidede imod Frederik den Tredies Valg, var denne Konge endnu ikke absolut Monark; men baade før og efterat han var bleven det, havde Ulfeldt upaatvivlelig ikke havt noget at indvende imod Kongens Enevælde, dersom Frederik III. havde villet dele Magten med Ulfeldt, som Premierminister. Han var ikke en Aristokrat, der vilde opoffre sig for Aristokratiet; for sin Egoisme og Ærgierrighed vilde han derimod have opoffret baade Fædreland og Monarkiet. Naar man altsaa mener, at det sidste, Ulfeldt tillagde Forræderi i Grunden kun bestod deri, at han vilde restituere det gamle Aristokratie i Danmark; hvortil Nogle, selv i den nyeste Tid, have villet antage, at han ikke var ganske uden Berettigelse: da tager man feil af hans Charakteer, og glemmer (som vi nedenfor skulle see) ganske de historiske Begivenheders Gang. — Men Griffenfeldt — han var vist nok ikke blot et beklageligt, personligt Offer; men en Mand, ved hvis Opoffrelse ingen leed mere, end hans Fædreland. Derimod havde han den, i vore Dage utilgivelige Brøde, at han laante Frederik den Tredie sin Pen til at concipere Kongeloven. Vi tvivle

heller ikke om, at han under den franske Terrorismes Herredomme ikke var sluppen med at blive Livsfange paa Munkholm.

Der gives historiske Personer, hvis Handlemaade, eller den politiske Rolle, som de under særegne Tidsforhold have spillet, giør dem skikkede til, under forandrede Forhold, og selv Aarhundreder efter deres Død, at blive Gienstand for en Omtale og Lovtale — eller ogsaa det Modsatte af den sidste — der ikke altid fremgaae af en reen historisk Anskuelse og Kritik. Saadanne historiske Charakterer ere hos os f. Ex. Christian den Anden, Corfitz Ulfeldt og Struensee, der alle tre, uagtet deres øvrige Uliigheder, i det mindste have det tilfælles, at de mere bevægedes af et lidenskabeligt Gemyt og stærke Passioner, end af en i sin Heelhed stor og mægtig Aand; og at de som Statsmænd (i det mindste den første og den sidste) vel besade visse Træk af Genialitet; men manglede den geniale Forstand og Klogskab, tilligemed den rette politiske Holdning og Fasthed, og derfor i deres Liv og Handlinger mere syntes at være regierede af Luner, end af store politiske Ideer. — Man veed, hvor ofte, ikke blot deres Fata, men ogsaa deres Formaal, Hensigter og Planer, have været underkastede polemisk Betragtning og Behandling. Hvad angaaer de to første, med hvis Historie jeg i en tidligere Tid har sysselsat mig endeel, da tilstaaer jeg, at jeg ligesaa lidt, uagtet det Ualmindelige og høist Mærkværdige i Christian den Andens Personlighed, endnu kan see mig i Stand til at frikiende ham for Tyrannie og Feighed, eller vaklende Modløshed — begge Dele meget skadelige og lidet anbefalende Egenskaber for en Regent: som jeg er i Stand til at frikiende Ulfeldt for den Forbrydelse, der i Historien efterlader en mere uudslettelig Plet paa en Statsborgers Navn og Erindring, end noget Tribunals Dødsdom eller Æresdom: den Forbrydelse, at have været Forræder mod sit Fædreland.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De, der have villet, eller endnu gierne vilde forringe Ulfeldts Brøde, ere tilbøielige til allene, eller især, at blive staaende ved en enkelt Handling, en enkelt Situation i hans Liv — den nemlig, som giorde Udslaget i hans Skiebne, og endte hans Bane ved Dommen, der kiendte ham skyldig i Høiforræderi og Majestætsforbrydelse. Denne Fremgangsmaade, der allene henleder Betragtningen og Vurderingen af hans forræderske Handlemaade, og hans Strafskyldighed som Statsborger og Undersaat paa et enkelt Punkt — og det et saadant, som det er letteſt at sætte i et tvivlsomt Lys — er imidlertid baade eensidig og partisk. For at giennemskue Ulfeldts Charakteer, og bedømme hans Adfærd i det offentlige Liv, som Statsborger, Embedsmand, Medlem af Aristokratiet og Diplomat, i det fulde og sande Lys, maa man ei allene giennemgaae hans hele Levnet fra 1618 til 1662; men endog betragte ham saaledes som han var og viste sig for Christian den Fierdes Død. Man maa, for at veie hans Brøde, ikke indskrænke sig til den Forbrydelse, han blev dømt for — et attenteret forræderisk Anslag til at styrte Frederik III. fra Thronen, hvilket dog hverken kom til Modenhed, eller til Udbrud. Dette er saameget mere utilstrækkeligt, som lignende Anslag fra en anden Side allerede endeel Aar tidligere, medens Ulfeldt levede ved Dronning Christinas Hof og tiente hendes Efterfølger, Carl Gustav, sysselsatte hans ærgierrige og hævngierrige Siæl. Man havde derfor altid Grund og Ret nok til at betragte ham som en for den danske Stat og Regiering yderst farlig Mand; men man feilede mest i at lade det komme til hans Domfældelse ved en Procedure, der kan betragtes, om ikke som ulovlig, saa dog i det mindste som alt for summarisk; thi herved gav man især dem Vaaben i Hænderne, der af en eller anden Grund have villet formilde Ulfeldts Brøde, og gierne fremstille Sagen fra den Side, som om den korte Proces, man giorde med ham,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skulde tiene til at dække Beviſernes Mangler. I Hiſtorien vilde imidlertid Ulfeldts Navn være brændemærket, om endog hans ſidſte Anſlag imod Frederik III., ſom han ei længe tilforn (hvilket vel maa erindres) havde ſvoret ubetinget Troſkab, ikke havde været beviisligt. Det er ſaaledes kun ved en hiſtoriſk Totalanſkuelſe af hele Ulfeldts Færd, at vi blive i Stand til at gjennemſkue hans Tænkemaade. — Her vil jeg dog kun, ved en kort Oplysning af de Hovedpunkter i hans offentlige Levnet, hvilke jeg betragter ſom væſentlige og afgjørende for at fælde en upartiſk Dom over hans Charakteer og Handlemaade, ſoge at begrunde den Mening, jeg ovenfor har yttret.

Det vil være ufornødent at dvæle ved det almindeligt Bekiendte i Corfitz Ulfeldts tidligere Levnetsomſtændigheder. Enhver veed, hvorledes Chriſtian den Fierdes længe vedvarende perſonlige Yndeſt, og i Særdeleshed Ulfeldts Forbindelſe med Kongens Yndlingsdatter, Leonore Chriſtine, blev Veien for ham til at ſtige, ſaavel i Faderens Gunſt, ſom i Værdighed, Magt, Indflydelſe og Rigdom. Man veed tillige, hvor lidt heldige Følger for Landet, og iſær for Kong Chriſtians egne huuslige og Familieforhold hans Ægteſkab med Chriſtine Munk havde; iſær ved Maaden, hvorpaa Sønner og Døttre af dette Ægteſkab af Kongen ſelv i viſſe Henſeender anſaaes, og af Adelen og Folket ſkulde betragtes ſom ægte Kongeborn, imedens Døttrene vare gifte med Privatmænd i Landet, og Moderen i 18 Aar, efter Ægteſkabets Ophævelſe, levede i Forviisning og i et Slags Huus-Arreſt. Den ſidſte Omſtændighed, og de længe vedvarende Beſtræbelſer for at bringe Kongen til at give hende ſin Frihed, hvori Ulfeldt tilſidſt ogſaa deeltog, forøgede endnu de Anledninger til Intriguer og Partiſtridigheder, ſom nærmedes ved Forholdet imellem flere af Chri-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ſtine Munks Børn, og imellem nogle af Døttrenes Ægteſæller. Det er neppe uden Grund, hvad man i Almindelighed antager, at Leonora Chriſtina blandt Chriſtian den Fierdes Døttre med Chriſtine Munk baade var den af Naturen meſt begavede, og den af Faderen meſt yndede. Heraf forklarer man ſig ogſaa uden Vanſkelighed den Indflydelſe, Ulfeldt ſaa længe havde, og ved ſine perſonlige Egenſkaber kunde bevare hos ſin Svigerfader; en Indflydelſe, han paa flere Maader var i Stand til at misbruge; bl. a. ved i faa Aar at berige ſig paa en næſten utrolig Maade, og hvorved han tilſidſt ikke undgik Følgerne af det Had, den Animoſitet og Misundelſe, ſom hans hovmodige Stolthed, Maaden, hvorpaa han lagde ſin Rigdom til Skue, den Fornemhed, hvormed han omgav ſig, og det høie Sprog, han førte, fremkaldte hos Mange af hans Ligemænd, blandt hvilke han til enhver Tid havde de færreſte Venner. [3])

Da det mere er disſe Bladets Formaal, at oplyſe Corfitz Ulfeldts Charakteer i Almindelighed, og fremhæve dem af hans Handlinger, der retfærdiggiøre det Tilnavn, ſom i 180 Aar har vanæret hans Minde, end at fortælle hans hele Levnetshiſtorie: vil det ſaaledes heller ikke være os uvedkommende, at berøre hans intellectuelle Evner, hans Dygtighed og Talenter ſom Statsmand og Embedsmand, førend vi gaae over til de førſte Optrin i hans Levnet, ſom vi nærmere vil betragte. Men vi behøve heller ikke i dette Punkt at opholde os ved det, hvori Alle ere enige, at Ulfeldt, ſom desuden havde nydt

---

[3]) Herom ſiger Slange: "Ulfeldt havde førend den ſidſte (ſvenſke) Krig ſkaffet ſig endeel Uvenner, hvoraf nogle misundte ham hans ſtore Lykke, den Ære og Naade, han ſtod udi, og hans tiltagende Rigdom; Andre ſtødte ſig paa hans Myndighed og hans ſtolte Manerer, ſom lode ſig meſt tilſyne imod Andre af Adelſtanden; thi imod de Ringere var han særdeles høflig og omgængelig." Chriſt. VI. Hiſt. p. 1399.

en efter Tidens Leilighed meget god Opdragelse og Ungdomsdannelse, særdeles ved flere Aars Ophold i forskiellige fremmede Lande, tillige af Naturen var begavet med glimrende Egenskaber, fornemmelig med en udmærket Repræsentationsevne, med Sprogtalent, Veltalenhed, og ualmindelige Gaver til at behage i Omgang, især med Damer og Folk af høiere Stand; hvorfor han ei allene har været i Besiddelse af heldige udvortes Betingelser for en diplomatisk Hofmand — en Sphære, hvori han ogsaa gierne bevægede sig; men tillige overhovedet besad det Talent, at giøre Lykke ved et Hof og i den store Verden, i udmærket Grad. Hvad som derimod ikke desmindre kan være langt mere tvivlsomt, er dette: om hans Aand havde noget Præg af Genialitet; om han virkelig besad noget af det dybere politiske Blik, den overskuende og giennemtrængende Skarpsindighed, den høiere Verdenskundskab, og den Forening af Aandskraft og Smidighed, hvilket Alt er Egenskaber, uundværlige for den statskloge Diplomat og Minister. Der er vist nok ingen Grund til at frakiende Ulfeldt nogle af disse Egenskaber, særdeles de sidstnævnte, og det i en ikke ubetydelig Grad; derimod tor det antages, at man for det meste, forledet, ligesom i hans egen Levetid, ved hans udvortes glimrende Egenskaber, har overvurderet og overdrevet Skildringen af hans Talenter og Fuldkommenheder som Statsmand. I det mindste viser der sig hverken i hans diplomatiske Missioner, eller i hans Embedsførelse som Rigshofmester og Statholder (en Post, som under Christian den Fierdes Regiering paa en Maade forenede en Finants-Intendants og Indenrigsministers Forretninger med en Hofmarskals) noget Spor af en genial og giennemgribende Virksomhed; snarere kan vel i det sidstnævnte Forhold, Ulfeldt tillægges en for Riget i flere Henseender skadelig Forsømmelighed og Mangel paa energisk Virken; naar man endog der vilde lade den stærkt

paa ham hvilende Mistanke for uredelig Egennytte og Vindesyge være tilsidesat.

Hvad hans politiske og diplomatiske Dygtighed angaaer, da kan der, som alt er bemærket, ingen Tvivl være om, at hvor det i Statssager og ved Underhandlinger kom an paa Veltalenhed, Dristighed og Repræsentation, har Ulfeldt maaskee ikke givet efter for Mange af sin Samtids Ministre og Diplomater. Naar der fortælles, hvor ypperligt han forstod at omgaaes den franske Ambassadeur Grev d'Avaur, som i Anledning af Prinds Christians Bryllup 1634 sendtes til Kiobenhavn, og man i et bekiendt Skrift om dette Gesandtskab [4]) læser de Berommelser, her findes over Ulfeldts udmærkede Sprogfærdighed og hans Talenter som Verdensmand og Hofmand: da faaer man vel fra denne Side et meget fordeelagtigt Billede af ham, hvis Farver vel heller ei ere overdrevne. Man har derimod oftere anført disse Steder af Ogier's latinske Reisebeskrivelse til Vidnesbyrd om Ulfeldts Evne og Talenter som Statsmand; da her dog egentlig kun er Tale om ham som et Slags Marskal hos en fremmed Ambassadeur, hvis Gesandtskab blot var en Opmærksomhed og et Galanterie af det franske Hof — der i ovrigt, ligesom de andre store Hoffers Affending af Gesandter ved den Leilighed, giver os en Forestilling om, hvor betydende en politisk Stilling, Danmark dengang endnu indtog i Europa. Man vil vist heller ei kunne tvivle om, at hvis Christian IV. vilde have udsendt en Minister i et lignende Ærende, som d'Avaur', kunde han neppe ved sit Hof have valgt nogen bedre, end Corfitz Ulfeldt. Betragter man derimod de politiske Missioner og Underhandlinger, hvortil Ulfeldt flere Gange brugtes af Christian IV., da har i det mindste

[4]) Car. Ogerii Ephemerides, s. Iter danicum, suecicum, polonicum. Paris. 1656. pag 38. 40.

ingen af dem havt noget glimrende Udfald, eller særdeles heldige Resultater. Vi ville imidlertid lægge mindre Vægt herpaa, da de særskilte Omstændigheder ved saadanne Leiligheder maae komme i Betragtning, og det maaskee netop kunde tale for Ulfeldts Talent og Snildhed, at han brugtes ved Leiligheder, hvor Stillingen var mislig og ugunstig; f. Er. i de Underhandlinger, der førte til Brömsebro-Freden. Derimod røber det aldeles ikke Besiddelse af høiere Statskonst eller et giennemskuende politisk Blik hos Ulfeldt, at han for en Deel — og det maaskee paa meer end een Maade — kan siges at have været Skyld i at Danmark 1643 aldeles uforberedt, og i meget slet Forsvarsstand, kunde overfaldes af de Svenske. Det sidste er fuldkommen notorisk; og bl. a. hørte Flaadens Forsømmelse og slette Tilstand til de Poster, som meer end eengang baade af Christian IV. selv, og da man efter hans Død opsøgte enhver Grund til Klagemaal mod Ulfeldt, lagdes ham stærkt til Last. Men ikke mindre skadeligt for Landet var det, at Christian IV. inden denne Krig brød ud, mere hørte paa Ulfeldts tomme Forsikkringer, end paa de tidlige Vink og Advarsler, som Residenten i Stockholm, den kloge og redelige Peder Vibe ikke undlod at give Kongen.

Allerede tidligt i Aaret 1643 giærede den Plan hos den svenske Regiering, som kom til Udbrud mod Enden af dette Aar. Oxenstierna, der ikke uden Grund ansaae den danske Stat som en Magt, der under den vedvarende tydske Krig med Østerrige altid var meer eller mindre farlig for Sverrige, var ogsaa fra ældre Tid fiendtlig sindet mod Danmark; ligesom Christian IV. paa sin Side aldrig havde noget godt Øie til den svenske Formynder-Regiering, hvis Krige og politiske Forehavender i Tydskland forurolige Kongen saa meget. Særdeles var de Svenskes Occupation af Pommeren og af Bremen en Omstændighed, der ikke allene, hvad det sidste

Land angik, krænkede Kong Christian meget, fordi hans Søn, den til Erkebiskop i Bremen valgte Prinds Frederik, derved forurettedes; men ogsaa gav Sverrige for bestandig, tilligemed fast Fod i Tydskland, en farlig Leilighed til fra den Kant at falde Danmark i Ryggen. Overhovedet var, siden Gustav Adolfs Indfald i Tydskland, og endnu mere efter hans Død, det mest spændte politiske Forhold indtraadt imellem Danmark og Sverrige. De Hindringer, som den sidstnævnte Stats politiske Planer i Tydskland idelig mødte hos Christian IV., forbittrede Oxenstierna og de øvrige Magthavere i Raadet, der regierede i den umyndige Christinas Navn. Kong Christian, som antagen Mægler i de langvarige westphalske Fredsunderhandlinger, der fortsattes imedens man uafbrudt kæmpede i Tydskland, forsøgte endelig paa, hvad han kunde vinde over Sverrige ved at nærme sig Østerrige; men uden at kunne opnaae noget, tildeels vel fordi de svenske Fredsunderhandlere i Tydskland vare for kloge; deels ogsaa fordi Danmarks indvortes Tilstand var for svag, til at kunne i det rette Øieblik foretage noget alvorligt. Det manglede ikke Christian IV. paa Lyst til at slaae los med Sværdet; og meer end engang maatte han see sine Angrebsplaner hindrede og omstødte af Rigsraadets bestandige Tilbøielighed for Fred. Baade 1636, da den svenske Armees Stilling under Banér var mislig, forestillede Kongen: at det kunde være Tid ved et kraftigt Indfald i Tydskland at tage det afgiørende Partie, der, med nogen Understøttelse af Krigslykken, kunde giøre Ende paa den svenske Overvægt; og 1642, da, under modsatte Omstændigheder, Torstensens Seiervindinger i Tydskland, havde forøget Faren for Danmark, opfordrede Christian IV. Rigsraadet til at betænke Sagernes farlige Stilling, og overveie, om det ikke var fornuftigt, hellere at angribe, end vente paa den forstærkede

Fiendes Angreb. [5]) I begge Tilfælde blev Svaret omtrent det samme: „Riget burde man ei styrte i Fare ved at begynde en Krig, der kunde undgaaes; og Undersaatterne havde ikke Evne til at bære dens Byrder." Det sidste var upaatvivlelig for saavidt rigtigt, som her ved Undersaatterne allene meentes Borgere og Bønder. Disse, og de sidste især, taalte vist nok ikke forøgede Paalæg ved Krigsbyrder, hvori Adelen lidet eller intet vilde deeltage. Men uheldigviis maatte den selv Aaret efter fornemme, at Tab og Skade i det mindste neppe vare blevne større, om man med Kraft havde væbnet sig, forekommet Anfaldet, og ført Krigen, som de Svenske, paa fremmed Grund, end i det man overgav Landet værgeløst til Oversvømmelse af Fiendens Hære.

Paa svensk Side var den øresundske Told omtrent det samme, som Sverriges Occupation af Bremen og Pommern var for Christian IV. Denne Konge anfaae sig fuldkommen berettiget til at fastsætte Toldens Størrelse paa en vilkaarlig Maade, eller i Forhold til, som Danmark stod i fiendtligt eller fredeligt Forhold til de Magter, som beseilede Østersøen. Sverrige og Holland vare de Stater, som lede mest herunder, efterat Farten paa dette Hav giennem de danske Strømme i det 16de og 17de Aarhundrede med hvert Aar tiltog; og

---

[5]) Saaledes d. 15. April 1642 forestillede Kong Christian Rigsraadet, hvor farligt og skadeligt det vilde blive for Danmark, naar Sverrige, som hverken Keiseren eller Spanien vil kunne hindre, ved den forestaaende Fred opnaae hele Pommern eller en god Deel deraf. „Sverrige" — ere hans egne Ord — „har givet Danmark nok at „skaffe, førend deres Grændser i Rusland eller Liffland bleve extende„ret. Skulde nu Pommern, eller en Deel deraf amplificere saadan „deres Magt paa de Steder; Østersøen, hvor Danmarks Crone al„drig nogen Tid tilforn nogen Ret har været gestændig, og Dan„mark, først fra Narva til Lybek med svenske Besætninger blive ind„sluttet og omringet: da kunde i Længden intet andet end vort kiære „Fædrelands største Præjudiz deraf foraarsages."

Christian IV., der baade i denne Toldafgifts Forhøielse saae et Middel til at modvirke saadanne Staters Handel og Fordeel, der stode i et ugunstigt politisk Forhold til Danmark, og for hvem Øresunds Toldindtægter vare vigtige, da de udgiorde en meget betydelig Deel af det, man kunde kalde hans Civilliste, drev undertiden denne Forhøielse til en saadan Grad, at han aabenbart skadede sig selv og Staten ved at saare flere fremmede Magter, og navnlig Hollænderne, paa et meget ømt Sted: i deres Handels-Interesse. Det kan noget undskylde, men ikke forsvare hans Fremgangsmaade, at den deels var grundet i folkeretlige Meninger, som den Tid vare meget forskiellige fra de nærværende; at fremmede Magter, hvor Leilighed gaves, paa andre Maader ikke behandlede Danmark bedre; og at hans Afhængighed af Adelen, i financiel Henseende, var saa stor, og dennes Bevillinger til Rigets Fornødenheder saa karrige, at der i Almindelighed saa godt som intet blev tilovers for Kongens egne; ja at Statscassen tilsidst kom i en aarlig stigende Gield. Øresunds Told hørte derimod til de Indtægter, hvortil han ikke behøvede Raadets Bevilling, og hvoraf han nærmest skulde udrede sine private Udgifter, skiøndt han anvendte en stor Deel deraf paa Statsfornødenheder [6]), og meget paa Bygninger. Men Kongen benyttede undertiden denne Indtægtskilde alt for rigeligt og voldsomt [7]); og i Stedet

[6]) Blandt Archivdocumenter fra Christian IV.des Tid findes endnu et orig. Regnskab i 2 Bind, indeholdende: „Extract paa hvis Kongel. May. haver ladet forstrække til Rigernes Nødtørft og Behov fra Phil. Jacobi Dag An. 1620 til den 20de Februar 1645. I Alt 3,343,341 Rdlr."

[7]) Under den saakaldte Calmarkrig med Sverrige havde Christian IV. fordoblet Tolden i Sundet. 1639 forhøiede han den saa betydeligt, at den i Giennemsnit udgiorde 30 pCt. af Værdien; og forbød al Giennemførsel af Krigsfornødenheder giennem Øresund; eller belagde dem (uagtet Sverrige, efter Freden i Knærød 1613, havde Toldfrihed) med en Told, der grændsede til Forbud. (1640 f. Ex 14 Rdlr. for

for at Corfitz Ulfeldt i den Periode, da hans Indflydelse hos hans Kongelige Svigerfader var størst, skulde have brugt den til at formaae ham til en klogere Moderation, benyttede han tvertimod sin Stilling som Formand i den af Kongen oprettede Over-Toldret i Kiøbenhavn [8]), til at forege det Haarde, Trykkende og Vilkaarlige i den Adfærd, som jævnligen brugtes i Øresund mod enkelte Landes Handelsskibe; ja det er vel ei

et Centner Salpeter, der kostede 16 Rdlr.) Dette gav Anledning til det hollandske Gesandtskab 1640 til Stockholm, og det imellem Nederlandene og Sverrige hemmeligt sluttede Forsvarsforbund. Den hollandske Stats Besværinger steg endnu da Christian IV. 1643 lagde Told paa Drikkevarer, der førtes gjennem Sundet; imod den 1624 med Sverrige sluttede Forening. Fryxell. nedenfor anf. St. VII. i. p. 224. 226. 228. 231. Hans Kilder ere fornemmelig de svenske Rigsraadsprotocoller; og endskiøndt disse kun berette Sagen fra den ene Side, er det aabenbart nok, at Christian IV. ved at betragte sig som Herre over Østersøen, behandlede Sundtolden med alt for stor Vilkaarlighed.

8) Christian IV. havde i Helsingør indsat et Slags Toldbestyrelse, hvori et Par Medlemmer (rimeligviis dog af de underordnede) vare misfornøiede eller affatte, og fra Sverrige rømte svenske Toldbetiente, som imidlertid godt kiendte de svenske Skipperes Handelsveie, og Maaderne hvorpaa de søgte at undgaae de strenge, vist ikke altid billige Toldlove. „De som appellerede fra denne Bestyrelses Dom, maatte søge Overtoldretten i Kiøbenhavn; og i Spidsen for den stod Kongens Svigerson, Corfitz Ulfeldt, en overmodig, hidsig og mod Sverrige fiendtlig Mand.“ *A. Fryxell*, Berättelser ur Sv. Historien. VII. D. Dronn. Christinas Formyndare. 1. D. S. 227. — Om en af Ulfeldts Creature, som han havde anbragt ved Told- og Priisretten, fortælles i et samtidigt Haandskrift: „En uforstandig Compan, ved Navn Nikkel Kok, som ellers af Profession havde været en Kok udi Flensborg, som kunde hverken læse eller skrive, var en dumdristig, uforfaren, løgnagtig Opsnidere, ja og en Drukkenbolt — der, formedelst han med sine plumpe, naragtige Historier kunde sidde ved Kortspil og ellers, Hr. Corfitz Ulfeldt og hans Frøken undertiden hele Dage og Nætter at fordrive, blev promoveret til at være General-Visiterer udi Danmark og Norge; hvilket hans Embede han forvaltede, saa at Danmark derover maatte lide; men han havde burdet at hænge i den høieste Galge.“ (Discurs imellem en reisende dansk Mand og en Hollander, angaaende Hr. C. Ulfeldt. ɔc. 1651.)

usandsynligt, at en Deel af Ulfeldts overordentlige Rigdom har havt en god Tilløbskilde i øresundske Toldsportler: Det idelige og stigende Misnøie fra svensk og hollandsk Side med denne Fremgangsmaade blev ikke uden gientagne Klager og diplomatiske Underhandlinger med Sverrige; men Stemningen var paa begge Sider alt for bitter og fiendsk, til at de kunde føre til nogen fredelig Slutning, da man paa ingen af Siderne vilde give efter. Havde Sverrige i de tydske Fredsunderhandlinger viist denne Eftergivenhed i Hensende til Bremen, da havde Forholdet uden Tvivl taget en anden og bedre Vending. Havde Christian IV. med Klogskab skaanet de svenske Handelsinteresser, da vilde ikke det Partie, der i Sverrige ønskede Krigen med Danmark, have vundet saa stor Overvægt. Uagtet nu Kong Christian ikke uden nogen Grund stolede paa, at saalænge den svenske Hovedstyrke endnu var beskiæftiget med Krigen i Tydskland, vilde Faren for en Krig med Sverrige være mindre: ahnede han dog ikke, at man i det svenske Rigsraad længe havde delibereret om at angribe Danmark, og at Oxenstierne i Stockholm var vel bekiendt med dette Lands svage Sider: Kong Christians ved Alderdom aftagende Aandskraft og Bevægelighed; hans Afhængighed af det aristokratiske Rigsraad, der allene havde Øiet henvendt til Adelens materielle Fordeel; Savnet af en ved høiere Statsklogskab gieldende Minister eller Raadgiver; Troppernes ringe Antal, Mangel paa Øvelse og krigskyndige Anførere; og hos Folket Mangel paa en kraftig, national og krigersk Stemning. — Havde nu Corfitz Ulfeldt været den med de mest udmærkede Indsigter, Evner og Talenter som Politiker og Diplomat begavede Statsmand, hvortil hans nyere Beundrere, Riegels, Baden og Andre, efter gamle Traditioner, meer end efter historiske Beviser, ville giøre ham, og havde han virkelig med saadanne Evner villet tiene Staten, sin Konge og sit Fædreland, i Stedet for at

holde paa et egennyttigt, vanslægtet, kraftløst Aristokratiets Interesse og Rettigheder: da havde hans hele Handlemaade under Christian IV. været anderledes; og da kunde han maaskee have blevet det samme for denne Konge, hvad Griffenfeldt blev for Christian V. i hans bedste Periode; i Stedet for at Ulfeldts aristokratiske Stolthed, Ærgierrighed og Egennytte mere isolerede ham, end forenede ham med sin kongelige Svigerfader; ja tilsidst var nær ved at bringe ham i en formelig Opposition med den gamle Monark, i dennes sidste tunge og sørgelige Alderdomsdage. Ulfeldt derimod — og dette er med faa Ord hvad der forklarer det Hele — var en mere hovmodig og ærgierrig, end ædel og patriotisk Aristokrat; han var en mere for Intriguer ved Hoffet og i Cabinettet skikket, end genial, fiin og ved Snildhed overlegen Statsmand og Diplomat.

I Foraaret 1643 var det kommet saa vidt i Sverrige, at Oxenstierne vilde have Spørgsmaalet endelig afgiort i Rigsraadet, om man længere skulde staae paa den hidtilværende Fod med Danmark, eller overhugge Knuden ved at overfalde Christian IV. med Krig, naar han mindst ventede det, hvilket var en kun alt for vel beregnet Plan; hvad enten den udgik fra Rigscantsleren selv, eller fra Andre i Raadet.[9]) Dette afgiorde Sagen allerede den 12te Mai i et Møde, hvor man, da det gialdt en saa vigtig Beslutning, fandt det raadeligt at lade den unge Dronning være nærværende. Det var et Hoved-

[9]) Efter Fryxells interessante og nøiagtige Fremstilling (anf. St. S. 332-35) vare Axell Oxenstierna og Per Banér de eneste i Raadet, der havde noget at indvende mod Krigen; og den første meente endog det var tvivlsomt, om man havde fuld Grund til Fredsbrudd. Men i Følge det Foregaaende i denne Historieskrivers Beretning har dette neppe ret været Oxenstiernas Alvor; ligesom han ogsaa snart gik over til de Andres Mening. Geijer, i sin mindre fuldstændige Fortælling (Sv. Folkets Hist. III. 374-78) nævner kun Oxenstierna, og meddeler dennes Instruction til Feldt-Marskal Torstenson af 25de Mai.

punkt i den svenske Stats hele fremtidige politiske Retning og geographiske Forhold, som her kom til Afgiorelse. Ved den forestaaende Krig kunde det mueligen skee, at man kom til at miste eller opgive en Deel af de Erhvervelser, Sverrige havde Øie paa i Tydskland; men der var et andet, nærmere Maal: de danske Provindser paa hiin Side af Sundet. Et Parti i Raadet (og det var ikke det mindst kloge) holdt for, at Pommern var vel værd at have, for derfra at kunne true Danmark og Polen med Overfald; men denne Fordeel vilde koste Sverrige meget, og Besiddelsen være usikker. Langt mere Vinding vilde det være ved at faae et af de danske Landskaber, der laae saa beleiligt for Sverrige, i sin Magt. Videre strakte man endnu den Gang ikke Tanken; det var 2 Aar derefter, at Oxenstierna først var dristig nok til at udvide den til Alt hvad der var dansk paa Skandinaviens Fastland. Hiin Mening seirede i det svenske Rigsraad; og herfra udgik egentlig det store Vendepunkt i Skandinaviens Historie, som afgiordes 1645 (ved Brömsebro-Freden) og 1658 (ved den Roeskildske Fred), for endelig, efter mange sildigere Omstændigheder i begge Staters politiske Velmagt, at føre til den sidste Katastrophe: Kielerfreden 1814.

Den i det svenske Rigsraad tagne Beslutning giorde man alt mueligt for at holde yderst hemmelig; og det lykkedes saa fuldkomment og i saa lang en Tid, at det knap er begribeligt (om man endog vil antage, at den unge 17aarige Dronning ikke har været tilstede, da den egentlige Beslutning blev tagen). Med den høieste Grad af Forsigtighed afgik (allerede i Begyndelsen af Junius 1643) Oxenstiernas hemmelige Instruction til General Torstenson om et pludseligt Anfald paa Danmark i Holsteen og Jylland. [10]) Ikke før i September kunde

[10]) Jacob Törnsköld, der sendtes som en fuldkommen tro Courer med denne Befaling til Torstenson, havde først faaet Befalingen, skrevet i

Cantslerens Sendebud naae den svenske Hærfører, som da stod midt i Mähren; men vidste saa godt at dække sine Planer og maskere sine besynderlige Marscher Nord paa, at selv Armeens høiere Officerer intet ahnede om hans rette Hensigter, førend han sammenkaldte dem i Havelberg i det Brandenborgske, aabenbarede dem de modtagne Befalinger, (hvilke han dog kun gav Skin af at gaae ud paa at tage Vinterqvarteer i det rige, frugtbare Holsteen) og mødte hos Alle den største Villighed til at udføre dem. Krigshæren, i tre Afdelinger, under Torstenson, Wittenberg og Carl Gustav Wrangel, gik den 6te Decbr. over Havel, stødte den 12te sammen i Ratzeburg, og faldt den følgende Dag ind i Holsteen, uden noget Slags Varsel eller Krigsforkyndelse. — Med ikke mindre List og Snildhed havde Regieringen i Sverrige paa den diplomatiske Vei, snart ved at gientage de sædvanlige Klager over Toldens Misbrug, snart ved Omverling af høflige og truende Forestillinger, og ved en tilsyneladende lunken og vaklende Fremgangsmaade i at tage sig af sine egne Handlendes Besværinger, bidraget meget til at gjøre den danske Regiering sikker, og fierne Tanken om, at nogen Fare for et Angreb fra Sverriges Side var nær for Haanden.

Uagtet det næsten ubegribelige Hemmelighedsslør, hvormed man var i Stand til i meer end et halvt Aar at dølge en Plan, som allene i det svenske Rigsraad havde henved 20 Medvidere, og som man henimod Høsten ei kunde undgaae at meddele de sammenkaldte Stænders hemmelige Udskud: havde

---

Chiffre. Men Oxenstierna fik Frygt for, at den kunde blive opsnappet hos ham, og vække Opmærksomhed, selv om Indholdet ei kunde opdages. Han beholdt den, efterat have ladet Törnsköld saa længe lære den udenad, at han Ord for Ord kunde overbringe den til Torstenson. (Fryxell. anf. St. S. 281.) Instructionen findes hos Slange, S. 1192—95.

dog den danske Resident i Stockholm, hvis Opmærksomhed intet undgik, virkelig allerede tidlig paa Sommeren faaet meer end Mistanke om, at krigerske Anslag mod Danmark vare modnede hos den svenske Regiering. [11]) Ofte gientog han i sine Beretninger til Kongen de Advarsler, han ansaae for vel grundede; og endelig, da Stænderne om Efteraaret samledes, meldte han: at der nu ikke var nogen Tvivl mere tilbage om at Sverrige med det første brød los med sit Angreb. — Christian IV. maatte vel herved blive opmærksom; men meente derhos, snart, at Sverrige ikke havde nogen Grund til at gribe til Vaaben mod Danmark, og at de i det mindste, som Skik var blandt ærlige Folk, ikke vilde giøre det uden Varsel; snart, at Faren ikke var saa stor, naar man i Tide vilde være paa sin Post. [12]) Han lod derfor ogsaa eengang (d. 23. Octbr.) Rigsraadet paaminde om Flaadens Udrustning; men uden Følge [13]); ligesom han ogsaa gav Befaling til at forsyne Fæstningerne, og lod nogle Tropper gaae over til Skaane. [14]) Enkelte Rigsraader vare vel ogsaa blevne opmærksomme ved at

---

[11]) Fryxell tillægger Wibe, at have havt en Secretair i Rigsraadet (ved Navn Tungel) og en Haandskriver hos den gamle Grev Jakob De la Gardie, til lønnede Spioner. Er det saa, da maa man snarere undres over, at han ikke erfarede mere. Slange opregner i øvrigt (p. 1197) ikke faa Omstændigheder og Foranstaltninger i Sverrige, hvoraf saa klog en Mand, som Wibe, vel maatte mærke Uraad.

[12]) „Det de der i Landet (Sverrige) taler om Krig og Uro imellem Rigerne, dertil gives dem ingen Aarsag. Men ville de endelig beran, da haaber jeg at de som Christne varer os ab, førend de begynder noget af Importance." Chr. IV. til Wibe. 15de Sept. 1643. — „Residenten i Sverrige er fuld af Krig og Uro, som dog med Guds Hielp ingen Nød haver, om vi intet sover for længe." Til Ulfeldt. 15de Sept.

[13]) Br. til Cantsleren, Chr. Thom. Sehested, 23de Oct. 1643. Cantsleren skal „forespørge hos Raadet, om ikke Flaaden skulde sættes i Beredskab, saa at den kan bruges, naar Behov giøres."

[14]) Slange. S. 1198.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

høre hvad der rygtedes om Wibes Efterretninger, og det lader til, at disse endog i den Anledning, ved deres Opposition mod den selvkloge Rigshovmester, have stodt hans Stolthed for Hovedet. [15]) Men til Ulykke beherskedes Rigsraadet overhovedet, ligesom hele Adelen, af en uovervindelig Afsky for Alt hvad der heed Krig, Rustninger og Krigsstyr; og til ikke mindre Ulykke for Danmark troede Christian IV. mere sin Svigerson, end sin paalidelige Gesandt i Stockholm. Ulfeldts kortsynede og indskrænkede politiske Blik, ligesom hans insolente og overmodige Stolthed, viste sig neppe nogentid mere klart, end ved denne Leilighed. Han behandlede Wibes Relationer som den Frygtsommes Hjernespind og Indbildninger; og fandt Christian IV. alt for let tilbøielig til at gaae over til denne Mening. Om Oxenstiernes Politik, om Sverriges Stilling, og om Stemningen i Landet og hos Raadet i Stockholm, om Danmarks Forsvarstilstand og Forsvarsmidler — skiondt dog Alt, hvad dertil behovedes og anvendtes, gik igiennem Ulfeldts egne Hænder — var den hovmodige og opblæste Mand reent uvidende: eller ansaae det for overflødigt at skaffe sig nøiere og tilstrækkeligere Kundskab derom. Var Christian IV. selv ikke meget tilbøielig til at troe paa nogen overhængende Fare: saa kunde Oxenstierne og den svenske Regiering heller ikke havt nogen bedre Allieret i at understøtte deres hemmelige Planer, end Corfitz Ulfeldt, der ikke allene, naar Kongen fik nogen Betænkelighed ved Wibes Breve idelig snakkede ham alt stigt af Hovedet, ligesom de svenske Trudsler vare Veir og Vind, uden al Folge, og at det havde intet at betyde hvad Peder Wibe,

[15]) „Just dette lagde fornemmelig Grundvolden til den onde Forstaaelse imellem Rigens Hofmester og nogle faa af Rigens Raad, som han siden bestyldte for sine Uvenner og Misundere; saavelsom til det Had, som han og Peder Wibe havde efterdags til hverandre." Slange. S. 1198.

„som vilde være en dyb Politicus og var selvklog og bange, „indberettede"; men han førte endog, ved forekommende Leilighed, et overmodigt, pralende og haanende Sprog imod den svenske Gesandt i Kiøbenhavn; ligesom man i Danmark kunde lee ad deres Trudsler, „som de kunde bruge til Borgemester og Raad i en af de smaa Stæder i Pommern"; men „havde de i Sinde at begynde en ny Krig, førend de kom vel ud af den, som de endnu sadde midt i: saa var man i Danmark færdig til at møde dem paa Halvveien; og mistede de engang Toldfriheden i Sundet, kunde de være vis paa, aldrig at faae den igien." [16])

Saaledes talte Ulfeldt, medens Torstenson allerede var paa Marschen med den betydelige Krigsmagt, som Oxenstierne, uden at frygte for de østerrigske Generalers Forfølgelse, turde vove paa at afsende fra Hiertet af Tydskland. — Men hvorledes var det fat i Danmark, hvor Ulfeldt pralede med sin og Landets Tryghed? — Den svenske Hærfører havde saa godt som allerede overvommet og besat hele Holsteen, paa Glyckstad og Krempe nær, for man i Sialland vidste noget bestemt om Indfaldet. Først den 26de Decbr. lod Rigsmarsken Anders Bille, som dog opholdt sig i Jylland, forespørge hos Torstenson, hvad hans Indfald i Hertugdømmerne skulde betyde? — Denne lod ham endnu i 14 Dage vente paa det Svar: „at det kun var Noden, som drev ham til at søge Vinterqvarteer i Holsten og Jylland, ligesom den keiserlige General Gallas havde giort i Vinteren $16\frac{3}{36}$." Ikke før henimod Juul erholdt Christian IV. paa Frederiksborg ved en bortflygtet Embedsmand den overraskende Tidende om de Svenskes ubebudede Indfald — hvilket endog Mange i Sverrige

16) Slange. S. 1198. Jvf. Fryxell anf. St. p. 235–36. „Corfitz Ulfeldt skrattade derât, och giorde Narr af både Wibe och Svenskarne."

ſelv betragtede ſom et vanærende Brudd paa al Folkeret. Kong Chriſtians ſtore Forbittrelſe var ſaameget mere naturlig og billig; men rimeligt havde det været, om en Deel af hans Vrede ſtrar var falden paa Ulfeldt, hvis politiſke Blindhed og Selvklogſkab, og hvis ſkammelige Forſommelſe af de Pligter, ſom ikke allene hans høie og omfattende Embede, men ogſaa hans perſonlige Forhold til ſin kongelige Svigerfader og Velgiver, og hans længe mægtige Indflydelſe hos Kongen, paalagde ham, var ligeſaa ſkadelig for Danmark, ſom hans ſenere Forræderi.

Den ſørgelige ſvenſke Krigs Hiſtorie behøve vi ligeſaa lidt her at fortælle, ſom dens Udſlag ved den lidet ærefulde Fred i Brömſebro. Endſkiøndt man tydeligt nok kan ſee, at Ulfeldt allerede under Krigens Løb havde tabt i Kongens Gunſt og vakt hans Mistillid til Rigshovmeſterens Dygtighed og Embedsiver [17]) — om ikke til hans Troſkab og Redelighed — ligeſom ogſaa den gamle Monark havde begyndt at føle ſig krænket ved den ſtolte og egenmyndige Maade, hvorpaa Ulfeldt, ſom Rigshofmeſter, Statholder og første Medlem af Rigsraadet, vilde hævde ſin ſelvſtændige Embedsautoritet imod Kongen ſelv: fandt Chriſtian IV. dog ingen Anden, ſom han før vilde og kunde ſætte i Spidſen for de Fredsunderhandlere, der i Februar 1645, ſendtes til den Blekingſke Grændſe, end Ulfeldt. Uagtet denne nu, efterat Sagen var afgiort til Danmarks Uheld og Kongens ſtore Kræneklſe, pukkede paa ſine Fortiene-

[17]) Et Beviis herpaa er bl. a. bevaret i en egenhændig Optegnelſe af Chriſtian IV. (udateret, men uden Tviel fra A. 1644), der indeholder forſkiellige Beſværingspunkter og Udſættelſer imod Rigshofmeſterens Embedsførelſe under Krigen, og ſom Overbeſtyrer af Rentekammeret. Ved et heldigt Tilfælde har jeg ſiden overkommet den hertil hørende Erklæring af Ulfeldt (med Gramms Paaſkrift af A. 1644) og har ladet begge diſſe intereſſante Actſtykker aftrykke. (Bilag I. og II.). Dertil hører ogſaa det Sagen oplyſende Brev af Chriſtian IV. til Chr. Th. Seheſted af 14de Oct. 1647. (Nordiſk Tidsſkrift f. Hiſt. II. 431.)

ſter af Freden, og giorde ſig til af at den uden ham kunde blevet endnu værre: er det vienſynligt, at et ſaadant Udfald af Freden, ſom den fik, langt mere ſkyldtes den franſke Miniſter La Thuileries Underhandlingskonſt, end Ulfeldts, mere ſtolte og brusque, end ſnilde, ſmidige og fine diplomatiſke Fremgangsmaade. Krigens Uheld vare upaatvivlelig alt for ſtore, til at en gunſtig Fred kunde ventes; men det er ligeſaa afgiort, at Ulfeldt ſom Fredsunderhandler var langt fra at kunne maale ſig med en Statsmand, ſom Orenſtierna; at han og hans Colleger aldeles ikke forſtode at benytte det langt gunſtigere Vilkaar, ſom Chriſtinas Thronbeſtigelſe, og Dronningens kiendeligt mildere, ſkiondt uſladige Sindelag imod Danmark, havde bragt ind i den lange Fredsunderhandling [18]); og at Sverrige ved Fredens endelige Slutning (d. 13. Auguſt) virkelig opnaaede Alt, hvad der paa den Tid lod ſig vinde. — Chriſtian IV. følte dette dybt og bittert, da Freden var afgiort. Med ſtørſte Uvillie underſkrev han Tractaterne, og kaſtede dem til Ulfeldt med de Ord: „der har du dem ſaadan ſom du har lavet dem!"

En Deel af den Glands, der hidtil havde omgivet Ulfeldt og hans Navn, var fordunklet. Hos Kongen ſteeg han i det mindſte ikke mere efter den Tid. Endſkiondt hans Stilling i det Udvortes blev uforandret, fandt han efter den ſvenſke Krig neppe mere den gamle Vei til Kongens Tillid og Fortrolighed, ſom derimod indtil Kongens Endeligt den ham troelig hengivne Cantsler, Chr. Thomeſen Seheſted, vedblev at eie. Chriſtian IV. mærkede og følte, at Rigshofmeſteren, ſkiondt han havde hans kiæreſte Datter til Ægte, overhovedet var mere

---

[18]) Hun ſkrev f. Ex. d. 20. Jun. til Orenſtierna, at Sverrige maatte og burde nedſtemme ſine Fordringer; hun befalede ham d. 21. Jun. at noies med det, ſom da var tilbudet fra danſk Side; nemlig Jemtland, Øſel og Gothland. I Begyndelſen af Julius beſluttede hun, at de ſvenſke Armeer kun ſkulde operere defenſivt.

Aristokratiets, end Kongens Mand; og at ei engang den personlige Stilling, hvori han ved sit Ægteskab var sat til Christian IV. og som havde bidraget saa meget til at hæve ham, kunde bringe ham til at være Kongens Interesse udelukkende hengiven. Dette viste sig ogsaa bl. a. i nogle af de for Kongens hele huuslige Liv saa ubehagelige, og ved deres Publicitet endnu mere saarende Situationer, der reiste sig af den Unaade, hvori Christine Munk ved sin strafværdige Opførsel faldt hos Kongen; og som i en heel Række Aar bragte endnu flere forstyrrende og for Staten skadelige Elementer ind i Christian den Fierdes Familie, end de, som allerede maatte opkomme ved Kongens halve Ægteskab, og ved endeel af de ikke altid statskloge eller politisk rigtige Skridt, hvortil hans faderlige Kiærlighed og Omhu for Børnene af dette Ægteskab førte ham.

Man veed, at Christine Munks forargelige Opførsel og hendes Fortrolighed med en tydsk Rigsgreve og Rytter-Oberst, omsider ved de Følger, den havde, og ved andre Omstændigheder, som ledsagede den, blev kun alt for vel offentlig bekiendt. Kongen, der følte sig i høi Grad krænket og forbittret, lod ikke blot det med hende indgaaede Ægteskab opløse, men forviste Christine Munk til et Slags Huusfængsel paa hendes to Gaarde, Boller og Rosenvold i Jylland. Man veed ogsaa, at Kongen i 18 Aar var ubøielig fra den strenge, men grundede Unaade, han havde ladet falde paa hende, som han selv havde erkiendt for sin ægteviede Hustru, og tillagt dette Navn. Hverken Svigermoderens, Fru Ellen Marsvins Intriger, eller Svigersønnernes Bestræbelser og omsider Rigsraadets ved hine udvirkede Forbøn, kunde i alle disse Aar, eller saa længe Christian IV. endnu havde noget af sin Aandskraft og Fasthed tilbage, udrette noget hos Kongen, der nu ikke allene var fuldkommen overbeviist om „Fru Kirstens" Utroskab; men var bleven oplyst om meget andet, som satte denne Dames Cha-

rakteer, Sæder, Opførsel og Sindelag med Kongen i et meget tvetydigt og slet Lys. Det er ikke saa bekiendt (fordi man, uden historisk Grund, længe og i Almindelighed har pleiet at betragte denne Konge som vellystig, eller særdeles hengiven til Omgang med det andet Kiøn) at Christian IV., under sit hele Samliv med Christine Munk, aldrig ved egen Ustadighed gav hende Anledning til Utroskab. Det kunde synes dristigt at antage dette som en Kiendsgierning; men vi have Kongens egne høitidelige Forsikkringer derom [19]), og disse ere et fuldgyldigt Vidnesbyrd hos en Fyrste, blandt hvis Charakteertræk en høi Grad af ridderlig Aabenhed, Sanddruhed og Mangel paa Forstillelsens Konster ere ligesaa stærkt fremtrædende, som en dermed forbunden usleben Diærvhed i Udtryk og Adfærd, der endnu var ganske national, og ikke havde modtaget det mindste Anstrog af fremmed, sydlandsk Politesse. Den Svaghed af hiin Art, man vil tilskrive Kong Christian, grunder sig deels paa Overdrivelser, Misforstaaelser og Uvidenhed (Nogle have jo endog villet betragte Christine Munk som Frille; og de Fleste ere ubekiendte med at Kongen egentlig ingen vedvarende Forbindelse af den Art havde, før efter Dronning Anna Catharinas Død, 1912); [20]) deels derpaa, at man

[19]) Jvf. Kongens egenhændige Erklæring. Bilag III.

[20]) Dette gielder i det mindste, efter hvad historisk bekiendt er, alene med Undtagelse af den obscure Karen Madsdatter, som Aaret før Dronningens Død ved Christian IV. blev Moder til Christian Ulrik Gyldenløve (født d. 3. Febr. 1611; skudt som Oberst i spansk Tieneste, d. 16. Oct. 1640). Karen Madsdatter tog Kongen til sig efter Dronningens Død; men hun døde, som der fortælles, meget pludseligt, i det hun sad og flettede sit Haar. Karen Andersdatter (hvis Fader, Anders Hansen Wincke var Borgermester i Kiøbenhavn) kom til Kongen, efterat han d. 27. Febr. 1613 paa et Bryllup, hvor han dandsede med hende, var bleven indtaget af hendes Skiønhed. Hun blev (d. 29. Dec. 1613, paa Koldinghuus) Moder til Dorothea Elisabeth, som døde i en spæd Alder, og d. 10. Mart. 1615 til Hans Ulrik Gyldenløve. Uagtet Kongens Forbindelse

enten ved Ukyndighed eller Ligegyldighed i Henseende til Tidsfølgen og historiske Data, sammenblander de forskiellige Kiærlighedsforhold, hvori Kong Christian indlod sig efter Dronningens Død, eller betragter og anfører dem under eet og som samtidige, i Stedet for at de tilhøre forskiellige Perioder. Naar man ikke vil indlade sig paa Forudsætninger og Muligheder, hvis Grund allene maatte søges i Inductioner fra hyppige Exempler i Fyrsternes Liv, kunde man i Følge Alt, hvad der er historisk bekiendt og bevisligt om Christian IV.s Privatliv, og om hans Mangel paa Fiinhed og Delicatesse i Følelsen, snarere med nogen Grund undres over den Bestandighed, han viste i hine Kiærlighedsforhold, end man kan regne Ukydskhed og Vellyst til hans herskende Feil. En ganske anden Sag var det, at den skadelige Forbindelse, som en lidenskabelig Tilbøielighed bragte ham til at indgaae med den 17aarige Christine Munk, i Stedet for, i sin kraftige Manddomsalder, at indlade sig i andet Ægteskab med en fyrstelig Brud, havde endeel for ham selv i hans Alderdom ligesaa krænkende og ubehagelige Følger, som den i flere Henseender virkede uheldigt for Landet og dets politiske Forhold.

Ved den Leilighed kan det i Almindelighed bemærkes, at Christian IV. ved at gifte sine Døttre af Ægteskabet med

---

med Christine Munk (Vielsen foregik, efter Kongens egen Optegnelse, d. 31. Dec. 1615), blev Karen Andersdatter ved Hoffet til d. 10. Apr. 1616. Da Kongen 1630 (omtr. d. 1. Febr.) var bleven skilt fra Fru Kirsten (med hvem han ikke havde levet i ægteskabeligt Samliv siden November 1628), kom Wibeke Kruse (som d. 7. Apr. 1630 fødte Ulrik Christian Gyldenløve) til Christian IV., og var hos ham i 18 Aar, lige til hans Dødsdag. Man seer, at hendes Selskab og Pleie var saa uundværlig for den gamle Konge, at der endog paa hans Skib Trefoldighed, hvorpaa han 1644 gik i Søen mod de Svenske, efter Kongens Befaling blev indrettet et Kammer til Wibeke, ved Siden af Kongens Kahyt. (Chr. IV. egenh. Ordre om Skibet „Trefoldigheds" Udrustning. Jan. 1645.) Ikke desmindre var hendes aarlige „Deputat" kun 800 Rdlr.

Christine Munk med Mænd af meget gamle og anseelige danske Adelsslægter, uden Tvivl ikke har været fremmed for den Tanke, herved at styrke sit Parti blandt Aristokratiet i Danmark, som den Tid deelte Regieringsmagten med Kongerne; en Hensigt, han dog kun ufuldkomment opnaaede. Man seer ogsaa, at han i tre af sine Svigersønner, som han tildeelte Statholders Værdighed (Ulfeldt i Kiøbenhavn, Hannibal Sehested i Norge, Grev Pentz i Holsten), antog at have valgt saadanne duelige, troe og Kongens Interesse hengivne høie Embedsmænd, hvem han paa en Maade kunde betroe Styrelsen af de vigtigste Regieringssager umiddelbart under Kongen selv. Det bedste Valg blandt disse Mænd, Christian IV. giorde, var uden Tvivl Statholderen i Norge. Jeg finder i Historien al Grund til at antage, at Hannibal Sehested baade i Dygtighed, i administrative, militaire og diplomatiske Talenter [21]), i Virksomhed og Nidkiærhed for Kongens og Landets Velfærd, ligesom i Redelighed og Troskab, har staaet høiere end sin endnu mere navnkundige Svoger Corfitz Ulfeldt. Ikke allene hans Gesandtskaber i Spanien og i Frankrige, (hvoraf det sidste især satte ham i en af de vanskeligste, betænkeligste og mest forviklede Situationer, hvori en diplomatisk Underhandler kunde stedes) ligesom hans Virken som Statholder i Norge, hvor han under Krigen med Sverrige viste sig fra en fordeelagtig Side, og forstod at vinde Tillid og Agtelse hos alle

---

[21]) Hvad de tvende førstnævnte Egenskaber angaae, tør man vel, saa længe en almindelig Fremstilling af Hannibal Sehesteds Levnet og Virksomhed som Statsmand fattes, især henvise til hans norske Statholderskab, baade før, under og efter den svenske Krig 1643—1645; og hvad Sehested var som diplomatisk Underhandler, er, i det mindste i et enkelt, mere betydende Tidsrum af hans offentlige Liv, tilstrækkelig oplyst i Moldenhawers vigtige og høist interessante Afhandling: „Hannibal Sehesteds første Ambassade i Frankrige." Skand. Litt. Selskabs Skr. 1806. II. S. 170–220. 1808. 157–193.

Stænder; men ogsaa de mærkelige, for ikke mange Aar siden første Gang under Titel af „Hannibal Sehesteds politiske Testamente" meddeelte [22]), fra ham udgaaede Raad og Forslag til Kong Frederik III. vidne om hans statskloge Indsigter og liberale Grundsætninger i den høiere Politik. — Vi vende tilbage til Ulfeldt, og nærmest til hans Forhold til Christian IV. i denne Konges sidste Leveaar; og her kunne vi ei forbigaae den Indflydelse herpaa, som hans Giftermaal med en Datter af Christine Munk maatte udøve paa en Mand af Ulfeldts Charakteer, og under Omstændigheder, som de, der i den kongelige Familie af et morganatisk Ægteskab fandt Sted. Thi, for saa vidt som denne Mand, baade under Christian IV. Regiering, og under hans Efterfølger, har skadet sit Fædreland, opvakt Forvirring og Uroligheder, og endelig fremkaldt den hævnende Nemesis over sit eget Hoved: da kan dette ogsaa for en Deel regnes til Følgerne af hiint personlige Forhold, hvori hans Ægteskab satte ham til Kongen, og af de overspændte Tanker om sin Ægtefælles, sin egen og sin Stands Høihed og Rettigheder, hvilke hans Hovmod indgav ham; og hvoraf saavel hans fiendske Opposition imod Frederik III., som denne Konges ugunstige Stemning imod Rigshofmesteren og Grevinde Ulfeldt for en stor Deel havde sit Udspring.

Det er historisk bekiendt, at allerede omtrent et Par Aar før Ulfeldts Giftermaal (1636. 9. Oct.) med Datteren Leonora Christina (trolovet ham siden 1628) havde Moderen giort sig meer end mistænkt for aabenbart Ægteskabsbrudd, efterat hun fra sit 17de til sit 31de Aar havde levet i en udvortes lykkelig Forbindelse med Christian IV. og i 13 Aar

---

[22]) Ny Danske Mag. IV. B. S. 279—294.

(1618—28) født ham 12 Børn, hvoraf de 7 opnaaede en voxen Alder. Om Christine Munks Charakteer og personlige Egenskaber fattes vi Efterretninger, naar vi vilde kiende dem saaledes som de yttrede sig i hendes Ungdom, og i den tidligere Periode af hendes ægteskabelige Liv, hvori hun, paa Kronen nær, deelte lige med Kongen Fyrstelivets ydre Vilkaar, i det mindste i Alt hvad der kunde regnes til huuslige Forhold; og selv, tilligemed hendes Børn, af Kongen var tillagt en Titel og Rang, der paa en Maade nærmede dem Fyrstestanden. Skulde vi slutte fra hendes Opførsel og Handlemaade i de sidste Aar, hun levede med Christian IV., og fra endeel Træk, som forekomme i denne Konges Breve, der angaae Fru Kirsten: da synes Høflivet og hendes høie Stilling hverken at have havt nogen særdeles fordeelagtig Indflydelse paa hendes Dannelse, eller hendes Charakteer. Maaskee kunne usine Ord og lave Udtryk, som lægges hende i Munden, naar hun var opbragt, eller allene med sine Børn og Jomfruer, og Udbrud af Vrede, Hidsighed og Lidenskab, man ikke vil vente sig hos en vel opdragen Dame af høi Stand [23]), skrives paa Tidsalderens Regning; maaskee kunne en Deel af de vel plumpe Uanstændigheder, hun i sin Omgang med en Elsker, eller høist fortrolig Ven, skal have lagt for Dagen, høre til de ikke ualmindelige Tillæg, hvormed Beretninger af den Art, baade ved Hofferne og andensteds pleie at broderes, naar de komme i Sagnets, Sladderens og Bagtalelsens Virkekreds. Men hvad der, foruden Christine Munks tvetydige og letfærdige Opførsel, der gav Christian IV. kun alt for megen Grund til den Strenghed, han under og efter Ægteskabsskilsmissen viste imod hende, og hvorved han selv

[23]) Christian IV. anfører saadanne paa flere Steder i sine mange Klageskrifter over Christine Munk, ligesom ogsaa de grove Skieldsord, hun brugte om Børnene, især en eller anden af Døtrene, som hun ikke kunde lide.

i flere Aar, ja lige til sin Død maatte lide under idelige, ved deres Natur krænkende og forargelige Forhandlinger med Familien, Rigsraadet og sine Svigersønner, paa en ganske utvetydig Maade sætter Christine Munks Charakteer i et meget slet Lys: dette er hendes skiulte Intriger med det svenske Hof, og den Maade, hvorpaa hun en Tid lang saa at sige tiente Gustav Adolf til Spion i Danmark, og røbede sin kongelige Ægtefælles Hensigter og fortrolige Yttringer for en Regiering, som allerede ikke stod i det venskabeligste Forhold til den danske. Hvad der i øvrigt er en Mærkværdighed ved denne mindre bekiendte Omstændighed i Christine Munks Levnet, er at den i hendes Tid, og længe derefter, kunde blive saa skiult, at der i Kongens Breve, hvor saa meget andet ufordeelagtigt om denne Dames Opførsel uden al Skaansel fremdrages, ikke forekommer den mindste Yttring, der røber, at Kongen har ahnet noget om et Forræderi imod ham, som her endog antog en politisk Charakteer.

Efterat det fortrolige Bekiendtskab var opstaaet imellem Christine og den i Kongens Tieneste under den tydske Krig, som Anfører for et hvervet Regiment, indtraadte Greve Otto Ludvig af Solms, (bekiendt under Navn af „Rhingreven") synes det som en stigende Utilbøielighed, maaskee endog Modbydelighed for hendes aldrende kongelige Ægtefælle, er opkommet hos Christine Munk. Hun yttrede ved flere Leiligheder tydeligt, hvor langt hun vilde være fra at sørge, hvis Skiebnen foiede det saa, at hun ved Døden, eller paa anden Maade, blev skilt ved ham. Hermed stod hendes hemmelige, ved adskillige Forberedelser fremmede Attraa efter at forlade Danmark, og søge en Tilflugt i Sverrige, i Forbindelse. Man kunde maaskee, naar man seer den ubegribelige Lethed, hvormed Christine Munk ved Eder søgte at frie sig fra de Sigtelser for Utroskab imod sin Ægtefælle, som Kongen lod udgaae imod

hende [24]), fristes til en og anden Tvivl om hendes Skyldighed i denne Henseende. Her derimod er Sagen, skiøndt den i 170 Aar laae skiult, kommen soleklart for Dagen, da den oplyses ved samtidige officielle Breve fra to svenske Residenter i Danmark (Jon. Bure og Joh. Fegræus) til Gustaf Adolf og hans Ministre.

Allerede i Efteraaret 1628 var Forholdet imellem Kongen og Christine Munk forandret, i Følge den Mistanke, hun havde vakt om et alt for fortroligt Forhold til Rhingreven [25]). I Midten af det følgende Aar — efterat Rhingreven endnu havde forværret sin Sag ved at giøre æreskiendende Beskyldninger imod den udvalgte Prinds Christian, og derfor var bleven erklæret for en ærelos Løgner — finde vi hende i Færd med, hemmelig at søge Beskyttelse og Tilflugt i Sverrige, hvor Rhingreven havde taget Tieneste hos Gustav Adolf; og, under Skin af Hændelse, at søge Sammenkomster med den svenske Resident [26]). Denne forsømte hun ikke, til Giengield for den

---

24) Et hidtil ubekiendt Actstykke, hvis Original jeg har forefundet, er: Kirstine Munks Forhør og edelige Vidnesbyrd for den af Christian IV. befalede Commission (Iver Vind, og Biskopperne Hans Wandal og Morten Madsen), som d. 2. April 1635 paa Boller forelagde hende Kongens Interrogatorium, dat. Coldinghuus, 1. Apr. 1635.

25) „Mig er berettet, at denne Konge (Christian IV.) nu haver svær Suspicion til Fru Kirsten for Rhingrevens Skyld. En Aften, da hun noget sildigt var nede i Byen hos ham, har Kongen befalet at lukke Slotsporten i Kiøbenhavn for hende, saa at hun ikke maatte komme ind paa Slottet den Nat. Anden Dagen skal Kongen have ladet tilsige Rhingreven, han skulde pakke sig derfra til Preussen, om han ikke vilde prøve det som værre var." Residenten Jonas Bure til Statssecretairen Johan Salvius, dat. Helsingør. 2. Oct. 1628. (Rhingrevens Regiment paa 1200 Heste var allerede i August 1628 fra Danmark afgaaet til Pillau.)

26) „Jeg haver for to Dage siden specie familiaris colloqui været kaldet af comite Thurnensi (Grev Henr. Matth. von Thurn, som 1627 fra Venetiansk var gaaet over i dansk Tieneste som Feltmarskal, og 1629 gik i Gustav Adolfs Tieneste) til Sammenkomst i den Kro,

Biſtand hun ventede ſig i Sverrige, at meddele Alt hvad hun vidſte og kunde erfare om danſke Statsſager og om Chriſtian den Fierdes Planer. Ikke engang undlod hun, i det hun ſaa godt ſom mueligt beſmykkede ſin egen Sag, at tale ondt om Kongen ſelv for den ſvenſke Geſandt, robe hans Skrøbeligheder, og fremſtille Tingen fra en ſaadan Side, at hun allene var den Lidende, og at det var hende, hvis Ære var krænket og hvis huuslige Liv var forbittret, ved Kongens Forbindelſe med en af hendes egne Jomfruer. Dette var den, af Chriſtine Munk, tilligemed nogle af hendes andre Piger, formodentlig af Skindſyge bortjagede Vibeke Kruſe, ſom Fru Kirſtens egen Moder Ellen Marſvin derpaa tog til ſig, og bragte i Forbindelſe med Kongen ved en Adfærd, der har alt mueligt Udſeende af et overlagt Kobleri, for at bringe Kongen til ſaadanne Skridt, der kunde bortlede hans Opmærkſomhed fra Datterens Opførſel, eller i al Fald dække dens Anſtødelighed ved lignende Feil fra Kongens Side. Vi have imidlertid, ſom ovenfor er viiſt, hans egen fuldkommen troværdige Forſikkring om, at det nærmere Bekiendtſkab med Vibeke var ſildigere, end Chriſtine Munks Feiltrin.

Hendes Forſæt, hemmeligt at begive ſig til Sverrige, fandt aldeles ikke Medhold hos Guſtav Adolf, ſom (under 25. Jun.

ſom ligger midtveis imellem her (Helſingor) og Kiøbenhavn. Da jeg kom did, var Fru Kirſten og der, ex pacto convento; og da vi kom i Samtale, mira audivi, og meer end jeg gad vide. Propositum eius erat *fuga in Suecia salvare & vitam & honorem suam;* in magno versatur periculo, ob suspiciones vulgari fama detectas" o. ſ. v. Hvad han hørte og erfarede, tør han nu ikke betroe Pennen; men havde ſtrax efter meldt Kongen det (i et Brev af 13. Jun. 1629 ſom ikke meer findes.) Siden havde han nogle Gange talt med hende; flere Gange havde hun ſkrevet ham til; Greven af Thurn havde dog faaet hende til at afſtaae fra ſin Flugt; men hendes Penge og Koſtbarheder ere alt i Sverrige o. ſ. v. (Br. fra Joh. Fegræus til Joh. Salvius, 21. Jun. 1629.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1629) paalagde sin Resident Fegræus at lade hende vide: hvor høist uraadeligt og uoverlagt han ansaae et saadant Skridt at være; og at han ikke kunde forsvare hende, om hun dog kom der, og blev fordret udleveret. Han havde vel forhen tilskrevet hende, „at han i Nødsfald ikke vilde negte hende et Tilflugtssted i sit Rige; men han havde aldrig formodet, at hun skulde søge det af den Grund, at hun var kommen i Strid og Trætte med sin egen Herre over en saadan Aarsag.“ Med denne Handel vil G. Adolf slet intet have at bestille; og Residenten befaler han at „undvige hendes Omgang, saafremt han fornemmer, at hun virkelig er i Kongens Unaade.“ Hun maatte finde sig heri; lod sine Sager komme tilbage fra Sverrige; men vedblev derfor ligefuldt troligen, i hendes Samqvem med den svenske Resident, at berette ham Alt hvad hun i Kiøbenhavn kunde erfare, selv om Kongens hemmeligste Statssager; ja endog at giøre ham til sin Fortrolige i saadanne Ting, som allernærmest vedrørte Kongens og hendes egne Familieforhold.

Det er saaledes giennem denne Canal, at man først har erfaret, at Christine Munk var stærkt imod sin ældste Datter, Anne Cathrines Forlovelse og foreſtaaende Giftermaal med Statholderen Frantz Rantzau, hvilket derimod ganske var efter Kongens og Fru Ellen Marsvins Sind; og derfor vilde have hende sendt over til det svenske Hof, hvilket hun dog ikke kunde opnaae af Kongen [27]). Derimod havde hun faaet Kongens Tilladelse til at sende en anden af hendes Døtre over til den svenske Dronning; men pludseligt gienkaldte Christian IV. i Julii Maaned 1629 under sit Ophold i Holsteen denne Tilladelse, og lod Frøken Sophia, som var i Sverrige, hente tilbage, uden at lade Fru Kirsten noget vide herom. Hendes Fortrydelse herover dulgte hun ikke for Residenten; og endskiøndt der,

[27]) (Adlerſparres) Histor. Samlingar. III. p. 101.

efter Kongens Hiemkomst fra Holsten, igien syntes at komme et i det mindste udvortes taaleligt Forhold i Stand imellem ham og hans Ægtefælle, vedblev Kirstine Munk paa en skammelig Maade at misbruge, saavel hvad hun kunde høre og erfare af Kongen selv, som af hans Samtaler med sin Omgivning; ja endog hvad han, ikke altid med sin Villie, røbede naar han ikke var ædru [28]). Man vil vel, hos Personer af den Stand, og i et Forhold som Kirstine Munks, vanskeligen finde noget Sidestykke til en saa vanærende og undersundig Handlemaade imod en kronet Ægtefælle. Imidlertid maa hun og Residenten bedre have forstaaet at skiule det Slags politiske Forræderi, hun begik imod Kongen, end Fru Kirsten havde sørget for at skaane sit Rygte, i Henseende til hendes Omgang med Rhingreven. Man seer ogsaa af adskillige Vink og Yttringer af den svenske Resident, hvis officielle Beretninger kaste saameget Lys paa Christine Munks Charakteer og Opførsel i den sildigste Tid af hendes Ægtestand, at han har været velbekiendt med det, som der allerede i A. 1628 gik Sagn af, om en Kiærlighedshandel imellem Christian IV. Ægtefælle og den tydske Greve. Kongen maa vel ogsaa allerede i dette Aar have erfaret noget derom, men ikke nok for at bestemme ham til et afgiørende Skridt. Imidlertid forekommer det temmelig uforklarligt, at Misforstaaelsen imellem Kongen og hans Ægte-

[28]) „När Konungen war siin Koos, (reist fra Fredriksborg) begiärade hon komma medh migh till tals; då hon migh berättade allt hwad förelupit war; Serdeles huad discurser Konungen hafuer hafft om E. K. Mtt. (Gustaf Adolf) och dett Pryska Kriget. Och huruledes han hörer de tijdender som gå E. K. Mtt. emod, och repeterar dem sedhan esomåfftast sielff medh löije (med Latter). Hon sade medh een eedh, att då E. K. Mtt. finge fridh med Polacken, och wille giöra en diversion åth Tysklandh, skulle K. i Danmark söka orsak at förhindrat, och anfalla på Swerigie: dette, när han är drucken, kan han sielff inthet förtijga." Fegræus til K. Gustav Adolf. 18. Aug. 1629.

fælle synes en Tidlang, endog efterat hun havde født sin yngste Datter, som Christian IV. ikke vilde erkiende for ægte, at være bleven formildet [29]); hvorimod Kongens Vrede og Mistanke pludselig igien om Efteraaret 1629 brød ud; saaledes at han i November lod hende beskikke ved to Præstemænd i Kiøbenhavn, der skulde bringe hende til at bekiende hvad Omgang hun havde havt med Rhingreven". [30]) Ikke desmindre har hun endnu efter den Tid tilbragt et Par Maaneder ved Hoffet paa Frederiksborg, som man vel kan tænke sig, ikke uden gienſidig Yttring af den lidte Krænkelse og en paa begge Sider herskende Skindsyge — da ogsaa Fru Kirsten, for og efter Skilsmissen, benyttede Kongens Tilbøielighed for Vibeke Kruse, baade som Forsvars- og Angrebsvaaben; ligesom denne Christian den Fierdes sidste Frille, det qvindelige Væsen, som uden Skiønhed eller udvortes tiltrækkende Egenskaber, synes af alle at have været ham mest trofast hengiven, ogsaa længere hen blev Gienstand for det bitterste Had hos Fru Kirsten, hendes Børn og Svigersønner.

Sammenholde vi Kongens egen, høist charakteristiske

---

[29]) „Emellan Fru Kirstin och Konungen är nu mest Allt godt." Fegræus; d. 18. Aug 1629. „Fru Kirsten hafuer een tidt bortåt, särdeles nu, sedhan Konungen är heemkommin ifrån Hollsteen, waritt hoos honom vthi någen *disgusto*; dock icke så att man någen synnerligh Onädhe hafuer kunnett förmärkia." Hist. Saml. III. (4. Febr. 1630.) p. 139. Endnu d. 11. Sept. 1629 skriver Kongen til Fru Ellen Marsviin angaaende Faddere at indbyde til den sidste Datters Daab („den casserede Frøken", kaldte Kongen hende længere hen.) Af 21. Marts og 15. Jul. 1629 har man endnu Breve fra Christian IV. til Christine Munk, der begynde: „Hierte kiere Kyrsten!" og have Udskriften: à ma treschere femme Kyrstine Munck; men paa det eneste, mig bekiendte Brev fra Kongen til hende under hele Skilsmissetiden, er Udskriften: „Fru Kyrsten Munk til hende"; og Tiltalen: „Kiere Kyrsten." (dat. Frederiksborg 27. Dec. 1630.)

[30]) Fegræus til K. Gustaf Adolf. 21. Nov. 1629.

Beretning, meddeelt Fru Kirſten ſelv, om hvad der foregik umiddelbart for Skilsmiſſen, og gav den endelige Anledning til ſamme, med den ſvenſke Reſidents diplomatiſke Rapport til Guſtaf Adolf: da ſynes det tydeligt — uagtet Alt hvad der paa begge Sider var gaaet forud — at det egentlig og nærmeſt har været et øieblikligt Udbrud af lidenſkabelig Vrede og Forbittrelſe hos Kongen, ligeſom en maaſkee ſnart fortrydt Trodſighed hos Chriſtine Munk, der fremvirkede et Brud, hvilket Kongen imidlertid, da det engang var ſkeet, ſaa lidet fortrød, at han aldrig efter den Tid, forend da han alt gik paa Gravens yderſte Bred, vilde giøre noget Skridt for at hele det; men ſnarere med Aarene ſyntes at blive bittrere og ſtrengere i Sindet mod ſin forſkudte Ægtefælle [31]). Kongen ſelv fortæller: at Fru Kirſtens forbittrede og oprørte Sind, der længe havde bragt hende til „baade over Borde og andenſteds" at glemme ſig ſelv, og yttre hendes Harme paa uſømmelige Maader, endelig drev hende til, en Morgen at ſkikke de kongelige Børns Hofmeſterinde (Anne Lykke) ned til Kongen, der ſad ved ſit Skrivebord, og begiere Tilladelſe at drage til ſin Moder, da hun „ſlet ikke længere kunde være hos Kongen." Chriſtian IV. raadede hende at betænke ſig, og lod hende ſige,

---

31) Den omſtændelige Fortælling, hvorlades Kongens Skilsmiſſe-Sag formelig blev ført for Rigsraadet, hvor „Corfitz Ulfeldt plaiderede for Fru Kirſten, og Hannibal Sehested for Kongen" — en Fortælling, der af Holberg først er bragt ind i hans Danm. Hiſt. [Tom. II. 2. Udg. S. 891. 92] og derfra gaaet over i Badens og Høſt's Skrifter: er intet uden en Fabel, der har ſin Oprindelſe fra den bekiendte hiſtoriſke Roman: „Le Comte d'Ulfeld, Grand Maitre de Dannemarc: Nouvelle historique," par *Rousseau de la Valette*. Denne Bog, ſom, uagtet Tillægget paa Titelen, oftere er bleven brugt ſom hiſtoriſk Kilde, indeholder en Blanding af Digt og Sandhed (deriblandt vel endog Facta, ſom ikke andenſteds forekomme), for hvilken uden Tvivl en biographiſk Skizze af Ulfeldts eller Leonores egen Haand ligger til Grund. At adſkille begge Beſtanddele er heller ikke ſaa vanſkeligt for den hiſtoriſke Kritik.

at hos Moderen blev hun neppe velkommen. Men da Hofmesterinden kom tilbage med fornyet Begiering, og tilføiede: „Skulde Eders Majestæt see, hvorledes det Menneske færdes, Eders Majestæt skulde forundres derover:" svarede Kongen, med de Ord, han ligeledes selv gientager i Brevet: „Vil hun endeligen sin Kaas, da maa hun drage tusind Dievle i Vold, naar hun vil." Hofmesterinden kom tredie Gang tilbage med Taksigelse for den givne Tilladelse, og med den Bon, at Kongen vilde skrive med hende til Moderen, og tillade hende at tage Afsked fra ham, før hun reiste. Det sidste afslog Kongen; Brevet vilde han skrive, naar han fik Leilighed. Kongen tog strax efter dette Optrin til Kiøbenhavn; og Fru Kirsten ilede saa stærkt med sin Afreise, at da formodentlig Ingen paa Frederiksborg, uden Tilladelse, turde give hende et kongeligt Spænd og Reisevogn, maatte hun for sin Vogn tage Heste, som hun kunde faae dem; hvilket Christian IV. med bidende Naivetet bringer i hendes Erindring: „Siden fik du „Hofmesterinden Hovednøgelen til Frederiksborg Slot, at hun „skulde tilstille mig den, og hastede saa af Gaarde, og bekom „for din Vogn af Fiskemesteren 4 Heste, hver af sin Farve, „ligesom din Opvartning og Samvittighed havde været" [32]).

Sammenholdes dette med Beretningen af Fegræus til sin Konge (4. Febr. 1640), da seer man at Residenten har været temmelig vel underrettet, og at hans Fortælling i adskillige Punkter bestyrkes ved Christian den Fierdes Brev, skrevet omtrent 11 Maaneder sildigere; men at en og anden Omstændighed naturligviis ikke saa let og saa snart kunde blive ham noiagtig bekiendt. At Christine Munk for hendes Afreise fra Frederiksborg nogle Gange skal have „giort Knæfald for Kongen, og bedet om Naade", findes intet Spor til i Christian den Fierdes

[32]) Brevet (til Fru Kirsten selv) er af 27. Dec. 1630.

Brev. Heller ikke var det hende bestemt, som Fegræus siger, „at indsættes i Dalum Kloster" — der for længe siden ikke var noget Kloster mere; men et kongeligt Gods, hvormed Fru Ellen Marsvin paa den Tid var forlenet. Christine Munk kom fra Frederiksborg til sin Moder paa Dalum i Fyen, i hvilket Land hun først „havde Tilladelse at reise fra et Sted til et andet" (Fegræus til G. Adolf, 6. Mart. 1630.) Da Kongen imidlertid snart fik stærkere Ugunst til hende, eller noiere kom til Kundskab om hendes Omgang med Rhingreven og hendes Opførsel under Kongens Fraværelse, hvorom han selv, i flere egenhændige Breve, Indlæg til Rigsraadet og Instructioner til Forhør over Christine Munk, udlader sig med en, efter vor Tids Begreber og Tænkemaade, undertiden anstødelig Omstændelighed: fik hun i April Maaned Befaling at begive sig til Jylland, hvor Kongen overlod hende Boller og Rosenvold, som hendes Moder Ellen Marsvin afstod; og til disse to Gaarde (eller især til den første) blev hendes Ophold indskrænket [33]).

Det kan ikke vedkomme os her, videre at forfølge Christine Munks Levnet i de 17 Aar, hun tilbragte i Jylland indtil Christian IV. Død, og hvori hendes Stilling i det Væsentlige blev uforandret; thi at hun stundom havde en begrænset Frihed til ved Reiser i Omegnen at forandre Opholdssted, nu og da erholdt Tilladelse at modtage korte Besøg af hendes Døttre og Svigersønner, eller en anden Gang fik skærpet Arrest (som da hun 1632 paa nogen Tid blev henført til Stiernholm Slot, eller 1646, da hun igien fik Huusfængsel paa Boller [34]),

[33]) Herom haves et Br. af Kong Christian IV. til Biskoppen i Aarhuus, 13. Apr. 1630; og et andet af Kirstine Munk selv, d. 14. Apr. 1630; hvoraf sees, at hun Aftenen tilforn var kommen til Boller.

[34]) Aarsagen angiver Kongen i et Br. til Cantsler Sehested af 29. Aug. 1646. „Efterſom dig bekiendt er, hvor vidt Fru Kirsten er forlevet „at reise fra sin Gaard Bolver; og jeg erfarer hende ikke allene at „have været i Fyen, men ogsaa i Glykstad: da formener jeg mig

giorde dog i det Hele ingen Forandring i hendes Forhold, eller i Kongens Unaade. Hun opnaaede aldrig, hvad hun i Begyndelsen med trodsig Stolthed havde yttret, at det ikke vilde vare længe for hun skulde vende tilbage til sin forrige Stand. Kongen blev indtil sin Død bestandig i sin Tilbøielighed for Vibeke; og de mange Intriger og Bestræbelser, Familien anvendte for at skaffe Kirstine Munk Frihed eller en bedre Tilstand, havde snarere til Følge, at Kongens Had til sin forskudte Ægtefælle blev endnu bittrere. Det kan vel ei negtes, at Christian IV., især under Forudsætning af, at han intet kiendte til Fru Kirstens Intriger med det svenske Hof, viste en høi Grad af vedvarende Strenghed imod de Børns Moder, mod hvilke hans Forhold altid var kiærligt og faderligt; men om Kirstine Munk havde han upaatvivlelig erfaret nok, for at hans Hierte ikke mere kunde aabne sig for hende; og da hun, som det synes, langt fra at være populair eller yndet uden for sin Familie, snarere havde giort sig almindelig forhadt og ringeagtet [35]), kan det Partie, der skulde virke til hendes Bedste hos Kongen foruden Svigersønnerne, neppe have været stort, eller af betydende Indflydelse.

Med Hensyn til Corfitz Ulfeldt, da kunde hans Familie-Forhold, som Kongens Svigerson, under de ovenfor angivne

---

„ikke længere at være obligeret at holde det, som jeg dig og Stat-„holderen i Norge lovede. Vale.“ (I et andet Brev til Cantsleren af 29. Dec. 1616 forekommer mere om „Aarsagen hvorfor Fru Kirsten var kommen i Arrest.“ Hun var reist med ridende Tienere for sin Vogn giennem Slesvig, hvor Herskabet fra Gottorp indfandt sig forklædte for at see hende; derfra var hun reist til Glückstadt, hvor den yngste Datter blev opdraget, og med hende til Altona o. s. v.)

35) „Hon seer wäll, att Konungen, och snart hela landhet, skulle gierne hafua någen Sak medh henne.“ Fegræus 24. Nov. 1629. „Alldenstundh mäst alla Menniskior af Inwohnerne här i landett tala illa om henne, och ähro hennes fiendher.“ Samme til G. Adolf, 4. Febr. 1630.

Omstændigheder ikke være behageligt. Man seer imidlertid, at han ikke allene i den Tid han var forlovet med Leonore Christine, som netop var den kritiske Periode for og under Skilsmissen, eller i den Tid, han som Statholder og Rigshofmester var i den høieste Gunst hos Kongen, som en god Hofmand aldrig gjorde noget Skridt til Fordeel for Svigermoderen. Det var ikke før i Christian den Fierdes seneste Levetid, da Ulfeldt var kommen paa en meget spændt Fod med sin Svigerfader, at man finder, han har forenet sig med sine andre Svogre for at formaae Rigsraadet til at gaae i Forbøn for hende. Heller ikke findes i Kongens Breve eller andre skriftlige Documenter noget udtrykkeligt Spor til, at Grevinde Ulfeldt har blandet sig i sin Moders Sager. Kirstine Munks Skiebne var, efter Kongens Mening og egne Yttringer, ikke særdeles at beklage, da hun, skiøndt forviist fra Hoffet, kunde leve som en stor Dame paa sine Herregaarde; men hendes Unaade og Forskydelse følges længere hen i Tiden dybt af hendes Døttre og Svigersønner, og lagdes Kongen saameget mere til Last, som han ansaaes at have vanæret ikke blot Moderens Person, men i hende den hele Adelstand. Ogsaa Corfitz Ulfeldt anvendte i Kongens sidste Levetid, og strax efter hans Død alt muligt, for at skaffe Fru Kirsten Æres-Oprejsning; men kom dermed noget vel silde. Vi skulle længere hen endnu engang berøre denne Omstændighed; men maa her forbigaae den nærmere Undersøgelse af det endnu ikke fra enhver Side betragtede og oplyste Spørgsmaal: hvorvidt Kongens Beskyldninger imod sin Ægtefælle for Utroskab i deres hele Omfang have været beviste og beviislige? — Alt synes vist nok at tale imod hende; men Fiender manglede hun heller ikke, og Kongen viste fra 1628 af en stærk Tilbøielighed til at troe alt Ondt om Fru Kirsten, der forebragtes ham. Kunde hun frikiendes ved egne edelige Forsikringer, som hun uden al Betænkelighed aflagde: da maatte

Kongens længe nærede Mistanke, mange udvortes og forargelige Omstændigheder, som bestyrkede denne, endeel af Hoftyendets Udsagn og Angivelser, Fru Ellen Marsvins Misfornøielse med Datterens Adfærd, og de offentlige Rygter som den svenske Resident kiendte allerede 1628, have været reent uden Grund [36]).

Corfitz Ulfeldts vanskelige Stilling, som Kirstine Munks Svigerson, og som Ægtefælle af en meget kiær og afholdt Datter af Christian IV., hindrede ham dog i endeel Aar aldeles ikke fra at holde sig i Kongens Yndest, at stige i Magt og Indflydelse, og at benytte denne til at erhverve sig et meget gieldende Navn, og samle stor Rigdom. Man seer deraf, at Interesse for hans Svigermoder aldrig kunde bringe ham til at glemme sin egen; og at Hadet til Fru Vibeke og denne Frilles Parti uden Hinder kunde slumre hos Ulfeldt, saalænge hans egen Lykke florerede. Men denne begyndte, som vi alt have seet, at faae et Stod ved Christian den Fierdes uheldige Krig med Sverrige 1643—45. Endnu mere sank den store Anseelse, hvori Ulfeldt havde staaet hos Kongen, under hans Fraværelse i Holland og Frankrige i 1646 og 47; og det er særdeles denne Ulfeldts sidste diplomatiske Optræden under Christian IV., og hvad der efter hans Hiemkomst foregik baade med Hensyn til ham selv og til hans Svigermoder, der i flere Henseender oplyser hans sildigere personlige Forhold til den nu af Aarenes Vægt betydeligt svækkede Konge. En noget noiere,

---

[36]) Christine Munks sildigere Levnet og Forhold til hendes Børn, særdeles til den Ulfeldtske Familie i A. 1651—1658, som vil modtage endeel Oplysninger af denne Families private Correspondence og andre Documenter: kan her ikke videre forfølges. Hendes Reise til Kiøbenhavn under Interregnum 1648 omtales nedenfor. Under Frederik III. vedblev hun, uden nogen Forfølgelse, at leve som det synes indskrænket til Opholdet paa hendes Godser, og døde efter langvarig Svaghed paa Boller, 19. Apr. 1658.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skiondt meget sammentrængt Skildring af dette Ulfeldts Gesandtskab med dets Følger — et Parti i hans Levnet, der ikke altid er sat i det rette Lys — vil derfor kunne give en passende Overgang til hans Stilling ved den gamle Monarks Død.

Det var deels gamle og idelig fornyede Misforstaaelser med den danske Regiering angaaende Toldsagen, deels det politiske Forhold imellem Holland og de nordiske Riger overhovedet, som havde givet Anledning til, at Generalstaterne i Junii Maaned 1646 vilde sende et Gesandtskab af tre Personer til Danmark; men forandrede denne Beslutning, da de netop erfarede, at den danske Rigshofmester havde tilkiendegivet den hollandske Resident i Kiobenhavn, at han stod i Begreb med, i sin Konges Ærinde, at afreise til Amsterdam. Det maatte vække megen Opmærksomhed i Holland at Christian IV. fandt Anledning til at sende en saa betydende Mand derhen i et politisk Hverv; og det var naturligt at Generalstaterne vilde oppebie hvad Ulfeldt havde at forebringe, og overhovedet hellere underhandlede i deres eget Land, end i Danmark. Imidlertid var det ingenlunde oprindeligen Christian den Fierdes egen Tanke, at skikke Rigshofmesteren i dette Gesandtskab; saameget mindre, som hans Embede var af den Art, at det egentlig krævede hans bestandige Nærværelse. Tilstanden i Riget efter den svenske Krig var derhos saa vanskelig og betænkelig, at det maatte synes som Kongen ikke let kunde undvære en Mand, der saa længe havde nydt hans Tillid; ligesom det for Ulfeldt kunde synes vanskeligt at forlade Danmark paa en Tid, da Kongens høie Alder og begyndende Skrøbelighed let kunde giøre en Forandring muelig, hvis Følger for Rigshofmesteren kunde blive af den høieste Vigtighed. Dog var det, efter al Rimelighed Ulfeldt selv, der maaskee ligesaa meget af private, som af politiske Grunde, bragte Ambassaden paa Bane, og vidste at stemme Kongen derfor. At

hans Ærgierrighed og Lyst til udvortes Glands har havt Deel i Gesandtskabsplanen, kan neppe være tvivlsomt; men hans Stolthed følte sig desuden ubehagelig berørt ved en vis begyndende Forandring i Kongens Sindelag for ham efter den uheldige Fred, der 1645 sluttede en ikke mindre uheldig Krig, og ved den Erfaring, der ikke længe blev ham skiult, at hans Anseelse i de sidste Aar var noget dalet. Det synes at de Fiender, han ved sin Hovmodighed i Lykken, havde skaffet sig [37]), allerede for hans Bortreise til Nederlandene, havde fundet Leilighed til at bringe meget for Kongens Øren, der kunde svække dennes Tiltro til en Mand, som i flere Aar havde havt større Indflydelse, end Kongen og Landet kunde glæde sig ved. Hvorledes Ulfeldt i sin Lykkes Middagsglands benyttede baade sit Gistermaal og sine glimrende og farlige Talenter til at vinde denne Indflydelse, og bemægtige sig Kongens afgiorte Yndest, er allerede berørt; hvorledes han benyttede den til at opnaae politisk Magt, eller personlig Vægt og Anseelse i Staten, er aabenlyst nok; og heller ikke vanskeligt at forklare sig, hvorledes Christian IV., netop da han begyndte at føle Virkningen af sin høie Alder i en svækket Selvvirksomhed, lettere maatte komme til Bevidsthed om, at Rigshofmesteren ogsaa i tidligere Aar havde grebet stærkt ind i den kongelige Myndigheds Udøvelse. [38]) Desuden var Christian Konge; med sin

---

[37]) Jvf. Slange Christ. IV. S. 1399. 1400. „Ulfeldt havde allerede for den sidste Krig skaffet sig endeel Uvenner, hvoraf Nogle misundte ham hans store Lykke, og den Ære og Naade, han stod udi, samt hans tiltagende Rigdom; Andre stødte sig paa hans Myndighed og hans stolte Maneer, som lede sig meest tilsyne imod Andre af Adelstanden; thi mod de ringere var han særdeles høflig og omgængelig. Men da Krigen var paakommen, kiendte man deres Tal meget at forøges, der ei vare ham gunstige." o. s. v.

[38]) At Christian IV., som han selv udtrykte sig, „længe holdt bundet for en fuld Sæk", eller bar over med Corfitz Ulfeldt, er vel ligesaa afgiort, som at denne ved mangen Leilighed har forstaaet, ikke at lade den

hele danske Jævnhed, var han dog omgivet af et Hof, og Ulfeldts Magt og Indflydelse, der hvilede for en Deel paa Hofgunst, maatte ogsaa være underkastet dennes ustadige Vilkaar. Den vilde have været dette mindre, dersom Ulfeldt havde været en lige redelig og trofast Tiener af Staten og af sin Konge; dersom ikke Stolthed, Ærgierrighed og Vindesyge havde været de Dæmoner, der styrede hans Handlinger, og dersom han ikke i Tider, da Kongen, hans Hustrues Fader, sukkede under Vægten af Pengenød, og Staten folte den tifold ved Aristokratiets blinde og sneverhiertede Egennytte, paa en lastværdig Maade havde sammendynget uhyre Rigdomme, hvis Omfang han længe vidste at dølge, uden at tilbyde sig til det ringeste Offer for Kongens og Fædrelandets Tarv. Dette Træk i hans Charakteer af egoistisk Vindesyge, hvori Ulfeldt traadte i Cardinal Mazarins Spor, medens han som Statsmand ikke taaler at nævnes tilligemed denne, vil længere hen nærmere blive berørt.

Allerede mod Slutningen af A. 1645, eller endnu tidligere, havde Ulfeldt maattet mærke til den koldere Stemning hos Kongen; og han benyttede da, foruden andre Anledninger til Reisen, en Omstændighed, som han senere ved meer end een Leilighed anvendte. Han havde i flere Aar havt en aaben Beenskade, hvorfor han allerede een Gang tidligere havde søgt Hielp hos Saarlægerne i Paris; og denne Skade var ham

---

gamle Konge see for dybt ind i Sagerne. Men at der »er gaaet Hul paa Sækken« førend den hollandske Ambassade, viser sig deels af Kongens Breve efter Ulfeldts Hiemkomst, da hans Unaade var afgiort (f. Ex. Brevet af 14. Oct. 1647, hvor Kongen klager over, at man i Renteriet, medens Kongen var til Skibs, havde negtet, uden Ulfeldts Underskrift, at udbetale Fru Wibeke, „der, uden Penge, ikke havde Credit hos Apothekeren", noget af „hendes Deputat", som udgiorde 800 Rdlr. aarligen; Nord. Tidsskr. II. 434); deels af det tidligere Actstykke, der vidner om, at Kongen allerede 1644 har været meget misfornøiet med Ulfeldts egenmyndige Embedsførelse, og ført Klage derover. (Jvf. Bilagene Nr. I. og II.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ret beleilig naar han behøvede at gjøre sig syg. I Efteraaret 1645 begyndte han med, i nogen Tid at unddrage sig fra at bivaane Rigsraadets Forsamlinger; og benyttede tillige Leiligheden til at yttre sin krænkede Æresfølelse, og at gjøre en Prøve med Kongens Stemning, som han troede sig sikker paa at kunne vove uden Fare. Under Paaskud af sin Svaghed, søgte han Kongen om Afsked fra sin Post som Rigshofmester. Christian IV. lod ham i et naadigt Svar vide, at han ikke fandt Anledning til at efterkomme denne Begiering anderledes, end i al Fald paa en vis Tid [39]), og Ulfeldt vedblev saaledes vel i sin Embedsstilling; men da den gamle Konge med Slutningen af Aaret reiste til Hertugdømmerne, og opholdt sig her til Foraaret 1646, blev Rigshofmesteren imidlertid atter flere Maaneder borte af Raadets Møder [40]); et tydeligt Bevis paa den Misforstaaelse imellem ham og Adskillige af de øvrige Rigsraader, som man, især længere hen, ved flere Leiligheder kan spore.

Efterat nu Christian IV. i Slutningen af Marts 1646 var kommen tilbage fra Holsten, maatte Ulfeldts Beenskade være den virkelige eller foregivne Aarsag til, at han udbad sig Kongens Tilladelse til at gjøre en Reise til Paris for der at søge Lægehielp; hvormed da kunde forenes den diplomatiske Artighed, at complimentere Enkedronningen som Regentinde i Ludvig XIV.des Mindreaarighed, og at takke hende, eller egentlig Cardinal Mazarin, for Mæglingen ved Brömsebro-Freden. Kongen, der i sin Tid var saa opbragt over denne

[39]) „Det er mig ganske ukiært at fornemme din Skrøbelighed, som dig er kommen tilhaande. Mener, at du derfor skulde dimitteres, det er uerhørt hos christen Folk, at man skulde skille sig ved en Tiener, fordi han er falden i nogen Skrøbelighed. Hvorfor jeg intet seer, at sligt kunde ske uden paa en Tid lang." Kbh. 15. Sept. 1645.

[40]) „Efterdi jeg en Tid lang intet haver fornummet, at Hofmesteren haver søgt Raadstuen med de Andre: da skal han tilsiges, at han møder med de Andre, naar Tid er." Christ. IV. Br. til Cantsleren Chr. Thom. Scheffeld. Kiøbenh. 23. Mart. 1646.

Fredsslutnings slette Udfald, havde dog ikke glemt, hvad han skyldte det franske Hofs Mægling, og dets Gesandt, den heldige Underhandler La Thuillerie, og samtykkede i Ulfeldts Forslag til den franske Ambassade. Denne forenede dermed et andet Forslag; nemlig ved samme Leilighed at lægge Veien over Holland, for ikke allene at bringe Told-Stridighederne med denne Stat til Endelighed og Forliig; men ogsaa at underhandle om et nærmere Forbund imellem Danmark og Holland, og herved at giøre et betydende Skridt til en Forandring i Nordens politiske Horizont. Christian IV. var langt mindre stemt for en saadan Tilnærmelse. Han synes i det Hele ikke at have havt megen Sympathie for den nederlandske Fristat, der, siden Gustav Adolfs store Fremgang i Tydskland, havde sluttet sig nær til Sverrige, og 1640 indgaaet et Forbund med denne Stat, som viensynligen var rettet imod Danmark. Hollændernes stærkt tiltagende Sohandel og Marine, der ikke mange Aar sildigere hævede sig til den første Semagt i Europa, har sikkert ikke undgaaet Christians Opmærksomhed; og han erindrede sig alt for vel, hvor stor en Deel Hollænderne (som vist nok ikke uden Grund havde ført Klage over den Afbræk, deres Handel og Skibsfart led ved danske Toldanordninger) ved deres uventede Fredsbrudd under den svenske Krig, grundet paa Tractaten med Sverrige af 1640, havde havt i de Danskes Uheld til Soes. Ulfeldt selv, skulde man mene, kunde ikke være synderlig vel anskreven i Holland, efter den uhoflige og overmodige Adfærd, han Aaret tilforn havde viist mod denne Magts Gesandter. [41]) Han havde imidlertid vidst at vinde Stemmer

[41]) Det paasagdes ham i det mindste efter Freden til Brömsebro: at „hvis han i Christianopel havde behandlet de hollandske Gesandter med mere Fiinhed og Taalmodighed, og ei med sine haarde Talemaader saa godt som jaget de to af dem, Jakob Witte og Albert Sonck, bort, havde det vel kunnet lade sig giøre, at de vare blevne føielligere.“ Slange. S. 1400.

i Rigsraadet, hvis Betænkning Kongen forlangte, for sit Forslag, at søge en Alliance med Generalstaterne. Christian IV. viste, som sagt, aldrig nogen stor Tilbøielighed derfor; om han endog ikke udtrykkelig har forkastet det. [42]) Ulfeldt modtog de fornødne Instructioner (d. 1. Jun. 1646), hvori Kongen, der siden formeligt desavouerede dem [43]), ingen umiddelbar Deel maa have havt; ja det synes endog, som Ulfeldt enten har omgaaet Kongens Villie og Hensigt med Ambassaden, eller givet hans Ord og Fuldmagter en Udstrækning, som Kongen ikke tillagde dem. Efter Christian den Fierdes egne Ord, havde han aldrig talt udtrykkelig med Ulfeldt om andet, end en Sundheds- og Gesandtskabsreise til Paris; og da det kom til Afreisen „drog han sin Kaas uden nogen Afsked." [44]) Ja, Kongen beretter endog i en anden Skrivelse udtrykkeligt, hvorledes Ulfeldt reent ud havde handlet imod hans Villie og Befaling, i at søge den hollandske Alliance; og hvorledes det var gaaet til med Instructionen. Den var kun bleven forelagt Kongen i et slet behandlet Udkast, som han i Øieblikket, da han modtog det, ikke læste, og som det lader til, at han siden, i Tillid til at man i Instructionen havde fulgt hans mundtlige Befalinger, over sin norske Reise ikke gav sig Tid at gjennemlæse. [45]) Dette

[42]) „Dog kan man sige, at Kongen selv hverken havde nogen Forhaabning derom, ja ei heller dertil meget inclinerede." Slange. S. 1401.

[43]) „Den Instruction paa Rigens Hofmesters Ambassade hen til Staterne (jfr. Slange. S. 1401.) blev giort Os uafvidende, saa sandt hielpe Os Gud i Himmelen. Hofmesteren blev af Os forlovet for sin Sundheds Skyld at drage til Frankrige." o. s. v. Christ. IV. til Rigsraadet. 12. Jul. 1647. „Den Tid han talte med mig om hans raadne Been at curere i Frankrige — da blev sammetid om ingen Republik i al Verden talt; men om Dronningen i Frankrige, og om Staten sammesteds." 14. Oct. 1647. Hvorledes det gik til med Instructionens Udfærdigelse til Holland, forklarer Kongen nøiagtigt og omstændeligt i Brevet til Cantsleren af 28. Oct. 1647.

[44]) Chr. IV. til Cantsleren. 14. Oct. 1647. (Nord. Tidsskr. II. 435.)

[45]) Kongens Skrivelse til Cantsleren. 28. Oct. 1647. Bilag No. IV.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ſtemmer da ogſaa overeens med Kongens Forſikkring: at Inſtructionen blev giort ham uafvidende.

Midt i Julius ankom Ulfeldt med ſin Frue, og med et ſtort og prægtigt Følge, baade af adelige Ledſagere og af Betiente, til Amſterdam, og nogen Tid derefter til Haag. Paa begge Steder forſtod han, ſom den danſke Konges Ambasſadeur, fortræffeligt at repræſentere; og ved ſine Talegaver, ſin Fiinhed og Verdensklogſkab giorde ſig vel optaget og anſeet. Ikke desmindre gik en Maaned hen efter den anden, uden at Ulfeldt egentlig, foruden Artigheder og Complimenter, opnaaede andet end Tilbud af en Erſtatning paa 50,000 Rdlr. for en betydelig Fordring, Chriſtian IV. giorde for ubetalte Told-Reſtancer. Ikke engang den Sag, ſom fortrinligen laae Kongen paa Hiertet: at formaae Hollænderne til en kraftig Mediation for at bevirke Reſtitutionen af Erkeſtiftet Bremen fra Sverrige til den danſke Prinds Frederik, kunde Ulfeldt bringe til noget videre, end til ſmukke, men tomme Løfter fra hollandſk Side; hvilke det bedſt viſte ſig ved Congreſſen i Osnabrück, at de lidet agtede at holde. — Chriſtian IV. mærkede let, til ſin ſtore Misfornøielſe, at Ulfeldt med ſin lange og meget koſtbare Toven i Holland egentlig intet andet udrettede, end at giore ſig ſelv vigtig; og allerede længe før Udgangen af A. 1646 yttrede han dette Mishag i ſtærke og tydelige Udtryk. Ulfeldts Yndlingsidee, at bringe det til, at de hollandſke Provindſer ſkulde blive enige om at tilſtaae en beſtemt aarlig Sum for at opnaae Toldfrihed i Øresund, vilde Chriſtian IV. for Øieblikket aldeles ikke gaae ind paa, ja blev ganſke opbragt over Ulfeldts Forſlag derom [46]); og med Hensyn

[46]) „Toldens Forandring i Sundet angaaende, ſom han ſkrev om, da veed jeg intet mig nogentid at være kommen til haande, ſom mig mere i en haſt haver moveret, end det: thi den Tid jeg havde læſt Brevet, da kaſte jeg det ſtrax i Ilden.“ o. ſ. v. Chr. IV. til Cantsleren. 23. Dec. 1646.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til den forventede Told-Erstatning, da meente Kongen (som alt i September havde besværet sig over Ulfeldts lange Ophold i Holland) [47] „at de 50,000 Rdlr. vel ikke vare værd at giøre saa stor Høitid for, og fortære den meste Deel af dem hos Hollænderne selv." [48]

Efter henved 7 Maaneders Ophold fik Ulfeldt omsider (den 6. Februar 1647) en Tractat med Generalstaterne bragt i Stand, hvorved de stridige Punkter angaaende Toldafgifterne i Norge og den omtalte Erstatningssum bleve afgiorte; men intet om et nærmere Forsvarsforbund med de forenede Nederlande. Herom begyndte Ulfeldt vel tilsidst en Underhandling, men uden at denne forte til noget. I øvrigt seer man, at var Kongen misfornøiet med sin Ambassadeur, saa var man i Holland desmere tilfreds med ham, hvilket Generalstaterne ogsaa ved hans Afreise, saavel ved rige Foræringer, som paa andre Maader [49], lagde for Dagen. — Den 7de Marts forlod Ulfeldt endelig Holland; men kom først den 5te April til St. Denis, og noget efter til Paris. Her fandt han ved Hoffet en ikke mindre smigrende Modtagelse, end i Holland; men da det hos Cardinal Mazarin, og med de af ham

---

[47] „Jeg forundrer mig storligen, hvorfor han holder sig der i Landet saa længe op; aldenstund han der intet kan udrette, uden at fortære en Hob Penge." Christ. IV. til Cantsleren. 26. Sept. 1646. — Cantsleren skal melde Rigsraadet, hvor stor Utilfredshed Kongen har af Hofmesterens lange Ophold i Holland, „og erfare deres Mening, om han der fremdeles kan blive uden Kongens disreputation." Af hans Instruction kan han ikke „trykke det ud", som han tillader sig. 5. Novbr. 1646.

[48] Kongens Brev af 4. Decbr. 1646. Jof. Slange. S. 1410.

[49] Grevinde Ulfeldt havde 1646 (strax efter Mikkelsdag) i Haag født en Søn, til hvis Daab Faderen bød Generalstaterne til Fadder, og gav ham Navnet Leo Belgicus. Denne Søn skienkede Regieringen et Compagnie i hollandsk Tieneste; da Ulfeldt afslog den Barnet først tillagte aarlige Pension af 1000 Guldgylden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

udnævnte Commissairer, Statssecretairen Grev Brienne og La Thuillerie, kom til Underhandlinger, strandede Ulfeldts diplomatiske Talent paa den franske Politik. Den viste sig vist nok ved de westphalske Fredsunderhandlinger temmelig tvetydig og ustadig i Hensende til Sverriges Interesse; men dog vilde det franske Cabinet, uden at fordærve det med Danmark, ikke gjøre noget Skridt for denne Magt, der kunde støde det nu i Norden mægtigere Sverrige, eller see ud som aabenbar Begunstigelse af den danske Stats Fordeel. Herom udlod Cardinalen selv sig saa tydeligt for Ulfeldt, at denne vel maatte have mærket, at der ved Underhandlinger ikke vilde vindes meget andet, end franske Complimenter. Imidlertid gik de mundtlige Conferentser i Paris deres Gang med al muelig diplomatisk Courtoisie og Formalitet hos de franske Commissairer, og Ulfeldt prøvede hvad hans Talegaver kunde formaae; men det var saa langt fra, at han kunde drive det til nogen Alliance med Frankrige, at han ei engang kunde erholde det mindste bestemte Løfte om noget Skridt for at bevirke Restitutionen af det bremiske Erkebispedømme. Han forlod saaledes Paris uden at opnaae andet end Galanterier for sin Herre og sig selv; og kom endelig i Julii Maaned 1647 over Holland hiem til Danmark, efter et heelt Aars Fraværelse.

Endskiøndt nu Ulfeldt, i en fuldstændig og udførlig Beretning [50]), efter sin Hiemkomst giorde Rede for sine forsøgte Underhandlinger i Paris, vilde Christian IV. ikke lade sig noie med den Trøst, at man havde behandlet hans Ambassadeur med udmærket Artighed ved Hoffet, eller ved at erfare, at hans Datter ikke allene oftere blev modtagen privat af Enkedronningen, men endog „vidste at gjøre sig familiair hos hende",

[50]) Den haves endnu, skreven af hans egen Haand, og et vidtløftigt Uddrag deraf hos Slange. S. 1137—41.

saa at Dronningen „viste Grevinde Ulfeldt al sin Stads“, [51]) og ved Afskeden forærede hende et Guldur med Diamanter. Kongen, der omtrent ved samme Tid havde havt den Sorg, at miste sin ældste Søn, den udvalgte Thronfølger, hvis tidlige Død var en Følge af stærke Udsvævelser i Drik, yttrede ikke allene ved Ulfeldts Hiemkomst en høi Grad af Kulde og Misfornøielse; men vilde, som det synes, i flere Maaneder ei engang stede ham til personlig Audients. [52]) Heller ei vilde Kongen vide af nogen Deel i at udrede de store Omkostninger, som Ambassaden havde medført; han paalagde strax Rigsraadet at udnævne Commissairer for at afgiøre med Ulfeldt, hvormeget der var medgaaet [53]); og sin tydske Secretair Fr. Gynther, at skaffe ham Oplysninger om Ambassaden, og underhaanden udforske, hvorledes det var tilgaaet med Pengene, som Ulfeldt havde brugt, ved Hielp af en vis von Eiding (Edinger?), „der pro Secretario ihm aufgewartet.“ [54])

---

[51]) Slange. S. 1445.

[52]) Det hedder vel omsider i et Br. fra Kongen til Cantsleren Sehested, af 11. Aug. 1647: „At Hofmesteren maa komme til mig i Morgen, naar Gud vil jeg kommer til Kiøbenhavn, det haver du i Gaar fornummet“; hvorhos Kongen „lover sig lidet godt i sin Pung af hans Visite, dersom han ikke kan give mere prægnantes rationes for de mange Penge, han har fortæret, end han skriftlig har giort.“ Men endnu den 14. August synes Kongen ikke at have seet ham; og vedbliver fremdeles i August, September og October at correspondere med Cantsleren om Ulfeldts Affairer. (Ovenfor Anm. 43. 44. 45.)

[53]) „Eftersom vi komme i Erfaring, at Rigens Hofmester er kommen i Rigen igien, da skal de gode Herrer D. R. Raad under sig nævne nogen af deres Midte ud, som kan af R. Hofmester fornemme, hvad paa hans uhørte lange Ambassade er medgangen, paa det vi derom kan have nogen Viished.“ Chr. IV. til R. Raadet. 17. Jul. 1647.

[54]) Kongens Brev til Fr. Gynther af 28. Aug. 1647. „Nachdem ich mit dem Reichshofmeister wegen seiner Ambassade in Streit gerathen.“ — Kongen vil ogsaa vide: „wer die Gelder, so ausgegeben in Handen gehabt, und wer das Commando über das Gesinde gehabt, ob es allezeit Einer gewesen, oder unterschiedliche.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Cantsleren Chr. Thom. Scheſted, der i eet og Alt, ſelv i de Chriſtian IV. meſt nærgaaende Familieſager, havde og beholdt ſin Herres Fortrolighed, var ogſaa den, ſom maatte paatage ſig det ikke behagelige Hverv, at være Mægler imellem Kongen og hans Svigerſøn; og da Chriſtian IV. i Efteraaret 1647, og den ſidſte Vinter, han levede, ſaa godt ſom ikke mere forlod Frederiksborg, ſkeete denne Underhandling for det meſte ſkriftlig. Kongen lod ſaaledes bl. a. Ulfeldt vide ved Cantsleren: at hans egenmægtige Reiſe til Holland havde været aldeles overflodig; hvad han der havde forrettet, kunde ligeſaa godt og bedre have ſkeet i Danmark; her havde nok været dem, der kunde omgaaes med hollandſke Commisſairer ligeſaa fornuftigt, ſom det af Hofmeſteren var ſkeet i Holland, m. m. [55]) Om nu endog Scheſted i ſine Breve til Rigshofmeſteren ſaa vidt mueligt har formildet Kongens Ord, maatte dog Meningen være ligeſaa let forſtaaelig for Ulfeldt, ſom den maatte ſaare hans Stolthed, der endog ſyntes at vore i ſamme Grad, ſom han mærkede, at Kongens Gunſt og Naade var aftaget. Det var heller ikke blot den „uhort lange Ambasſade", der havde fremkaldt den paafaldende Forandring i Kongens Sindelag mod Rigshofmeſteren. Den ſkrev ſig allerede, ſom ovenfor er berort, fra et tidligere Tidspunkt; og navnligen fra de ſidſte Krigsaar (1644. 45.). Alle ſamvirkende Aarſager og Anledninger til den Unaade, hvori Ulfeldt faldt, ligge vel ikke lige klart for Dagen. Hvad der af Alt er tydeligſt, er at Rigshofmeſteren, ſom drev en overmodig Trodſen paa ſin Stand og Myndighed imod Kongen videre, end man veed Exempler paa, at nogen anden Embedsmand og Adelsmand har driſtet ſig til, endog i Kongemagtens ved Ariſtokratiet meſt indſkrænkede Periode, forſtod allermindſt ved klog og betimelig Eftergivenhed

[55]) Chriſtian IV. til Cantsleren Scheſted. 21. Sept. 1647.

at vinde det tabte Terrain tilbage. Det maa vel ikke lidet have krænket ham, at Kongen i saa lang Tid ikke personlig vilde modtage sin tilforn saa høit yndede og betroede Svigerson (om Datteren forekommer der ved den Leilighed intet i Kilderne) [56]; ja ikke engang mere skriftlig henvendte sig til ham selv. Men hvor lidt Ulfeldt maa have været hiemme i den høiere Verdensklogskab og Menneskekundskab, eller til hvilken Grad Klogskab hos ham fordunkledes af Stolthed og Hovmod, lader sig upaatvivlelig ligesaa klart tilsyne i hans Fremgangsmaade mod Christian IV. i dennes sidste Levedage, som under Begivenhederne i A. 1650 og 51. Den gamle, svage Konge havde vel for en Deel forandret sit Sindelag mod Rigshofmesteren, men ikke sin Charakteers godmodige Aabenhed. Ved at give efter for Kongens krænkede Følelse af sin Værdighed, vilde Ulfeldt have vundet meget; i Stedet for at han, selv hos Leonores Fader, tabte ved sin ubøielige og slet begrundede Stolthed.

Hvad der først havde vakt denne Følelse hos Kongen, allerede Aaret før Ulfeldts Ambassade til Holland, var for en stor Deel dennes ukloge og upassende Yttring af hans Myndighed, og af hans og Familiens Forbittrelse imod Vibeke. Et tidligere Vidnesbyrd om, at Kongen var fortørnet over at Ulfeldt vilde controlere hans Udgiftsordrer eller Anvisninger paa Rentekammeret, er ovenfor meddeelt. Ogsaa under hans Fraværelse forekommer Beviser paa, at Christian IV. var kommen til Erfaring om, hvorledes Rigshofmesteren handlede imod Kongens

---

[56]) Det er overhovedet paafaldende, at Leonore Christine saa godt som aldrig omtales i Kongens egenhændige Breve, og at der hidtil, saa vidt mig er bekiendt, ikke er forekommet meer end et eneste saadant Brev til hende, i den talrige Mængde af samme, som endnu er i Behold. Dette, som er fra en temmelig sildig Tid (7. Jun. 1645), og mere koldt, end fortroligt i Tone og Indhold: har jeg, for Sieldenhedens Skyld, meddeelt. (Bilag V.)

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Interesse og Befaling [57]); og at han tiltog sig Rettigheder i sin Embedsudøvelse, der krænkede den kongelige Myndighed. Flere og tydeligere Beviser forekomme i Kongens Breve til sin Cantsler, efter Rigshofmesterens Hiemkomst. Han yttrer sit høieste Mishag med at denne har villet og vil udstrække sin Myndighed til en saadan Control over Kongens Udgifter til hans egne og Rigets Fornødenheder, at Kongens Befalinger ikke maatte efterkommes, uden at Rigshofmesteren havde forsynet dem med sin Paategning; men at Ulfeldt derimod endog dristede sig til at give Anviisninger paa Øresunds Told, uden Kongens Vidende eller Underskrift.[58]) At Ulfeldt under saadanne Omstændigheder fandt sig foranlediget til, i Stedet for at undskylde sig, fremdeles at giøre Paastand paa en Auctoritet, som maatte være Kongen ufordragelig; og at han formelig besværede sig over, at Kongen ved umiddelbare Befalinger og Bemyndigelser i Pengesager til Statholderen i Norge giorde Indgreb i den danske Rigshofmesters Embede [59]), vil ei saameget undre os, som at Ulfeldt saalænge, uden et endnu mere afgiørende Brudd, kunde fortsætte sin Opposition, og vedligeholde sin trodsende Stilling. Hans Ord i det nedenfor (59) anførte Brev til Cantsleren: „Je veux volontiers seruir à mon Roy; *mais je pretends que cela soit avec le respect deu à ma charge*," ere Hovedsummen af hans Fordringer, og de i samme Skrivelse forekommende Yttringer om Hannibal

---

[57]) „Efterdi jeg formærker, at Rigens Hofmester før hans Bortreise haver trykt det i Nogle af Rigens Raad, at de paa sidste Møde intet skulde giennemløbe Rigens Indtægt og Udgift, meget mindre af Eder fornemme dens Beskaffenhed — da han dog vel vidste, at Rigens aarlige Udgift løber over 80,000 Rdlr. høiere end Indtægten" o. s. v. Chr. IV. til Rentemesteren. 15. Jan. 1647.

[58]) Skr. til Cantsleren. 14. Oct. 1647. (s. Nord. Tidsskr. II. 431.)

[59]) Jvf. Ulfeldts Skr. til Chr. Thomesen Seheſted. 23. Oct. 1617. (Nord. Tidsskr. II. 437. 38.)

Seheſted viſe tydelige Spor til den Skindſyge og Animoſitet imod hans Svoger, ſom ikke uden Grund tillægges Ulfeldt. Dog ſynes det, at man gaaer for vidt, naar man vil ſkildre et i længere Tid uvenligt Forhold imellem de to mægtige Svogre, ſom et dodeligt perſonligt Fiendſkab; ja bringer uden Tvivl rene Fabler, eller loſe Gietninger ind i Hiſtorien [60]), naar man vil giøre Seheſted til en af Hovedmændene for Ulfeldts Unaade under Chriſtian IV. og hans Fald og Undergang efter denne Konges Dod. De hiſtoriſke Kilder give ingen tydelig Anledning hertil. Man har i det mindſte ingen Grund til at ſlutte fra de Skridt, Seheſted, ſom Geſandt i Frankrige 1663 maatte giøre for at forfølge Ulfeldt og ſøge at bemægtige ſig hans Perſon, til hans Handlemaade imod ſin Svoger 14 eller 16 Aar tilbage i Tiden. I hiint Tilfælde havde han kun Valg imellem at nedlægge ſin Poſt, eller at udføre ſin Monarks Befalinger; han var ſelv for vant til at leve ſom Statsmand paa et høit Trin i Magt og Betydenhed, og havde, paa en alt for afgiørende Maade, for at redde ſig fra det truende Uveir, der ſvævede over hans Iøſe, efter 1658 taget Parti med Frederik III., til at han ſkulde vælge det førſte.

Det er ogſaa værd at bemærke, at paa ſamme Tid, ſom Ulfeldt ſtod i det meſt ſpændte Forhold til Chriſtian IV., og Kongen meer end eengang gav tydeligt at forſtaae, at han var ligegyldig ved, om Rigshofmeſteren blev i ſin Poſt eller

---

60) Hertil hører ogſaa den ovenfor (Anm. 31) berørte Fortælling om begges perſonlige Deeltagelſe i en Skilsmiſſe-Proces imellem Chriſtine Munk, ſom aldrig fandt Sted; og hvorfra man dog førſt har villet udlede Fiendſkabet imellem begge Svogre. — At der længe ikke var noget godt Forhold imellem dem, og at fornemmelig Ulfeldt, efter 1650, beſkyldte Seheſted for alt muligt Ondt, træder viſt nok klart frem af hidtil ubekiendte Kilder; men overhovedet var (ſom andenſteds nærmere vil blive oplyſt) Forholdet næſten i det hele Ulfeldtſke Svogerſkab fuldt af Splid, Kiv, Misundelſe og ſlet Opførſel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke [61]): har Hannibal Sehested, der i Efteraaret 1617 var kommen ned fra Norge, deeltaget med ham og Kongens øvrige Svigersønner i at søge Rigsraadet om at gaae i Forbøn for Christine Munk. Raadet efterkom denne Anmodning (den 11. Novbr. 1617); og dette havde til Følge, at Kongen endelig den 18. Novbr. tillod at Fru Kirsten maatte „befries af hendes Arrest", og at hun maatte være „ledig og los paa sine Gaarde og deres underliggende Gods", samt reise til hendes Venner i Jylland, „naar hun om noget nødvendigt med dem haver at tale." Vi kunne herefter dog ei med Vished sige, om Corfitz Ulfeldts Unaade, som Christian IV. d. 28de October udtalte i stærke Ytringer, nu var formildet, eller om den endnu længere har vedvaret uden Forandring. Hvad der imidlertid, som det fortælles, pludseligt skal have frembragt en saadan: derom har jeg hidtil ikke i nogen samtidig Kilde fundet Oplysning. Det hedder derimod hos Slange „at Kongen faa Uger før Aarets Udgang lod sig overtale til mildere Tanker om Rigshofmesteren"; og at Anledningen dertil var, at baade Rigsraadet og Andre af Adelen forestillede Kongen Nødvendigheden af at søge Forbund med fremmede Magter, hvoriblandt de forenede Nederlande fortrinligen maatte komme i Betragtning. Herved fik Ulfeldt, som den, der først havde bragt et Forbund med denne Stat paa Bane, Leilighed til at komme for Kongen, og da formodentlig at anvende sine Talegaver baade til at stemme ham for et saadant Foretagende, og til, som det hedder „at sætte sig saa fast i Kongens Naade,

[61]) Saaledes i en Skr. fra Kongen til Cantsleren Chr. Thom. Sehested, Oct. 1647: „Vil han intet giøre det hannem af mig befales, da vil „jeg see mig om en Anden." — „Vil han intet længer besværes med „det, hannem af mig befales, da skal det endda med Guds Hielp gaae „saa vel til, som det giorde den Tid han endnu ikke kunde snyde sin „Næse."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at Alle forundrede sig derover." [62]) Af et egenhændigt Brev af Christian IV. (af 9. Febr. 1648, 19 Dage før hans Død), sees ogsaa, at Ulfeldt da havde Adgang til Kongen, som befaler ham at komme til Frederiksborg. [63]) Imidlertid vilde Christian ligesaa lidt nu (i Begyndelsen af 1648), som tilforn, gaae ind paa Rigshofmesterens Forslag, at tilstaae Hollænderne Toldfrihed i Sundet imod en vis aarlig Sum. Hvor vedholdende Ulfeldt, det være af Overbeviisning, eller af andre Grunde, var for denne Plan, viste sig endnu efter Kongens Død. Christian IV. havde allerede meer end et Aar viist Kiendetegn paa en stærk Aftagen af Livskræfterne; og denne tiltog saa betydeligt, at Kongen, efterat have tilbragt Efteraaret og Vinteren paa Frederiksborg, uden at man endnu sporede nogen paafaldende Aandsvækkelse, den 21de Februar lod sig, ligesom i Anelsen om sit nær forestaaende Endeligt, føre ind til Rosenborg. Her lagde han sig dog ikke før den 26de paa sit sidste Leie, hvor han den 28de Februar om Eftermiddagen hensov, uden kiendelig Sygdom eller Smerter.

At Ulfeldt for Kong Christians Død havde opnaaet en Forsoning med sin Svigerfader, kan vel neppe omtvivles; men det er vanskeligt at sige, naar den er indtraadt, og til hvilken Grad den er gaaet. I offentlige Kilder og Actstykker *for* Kongens Død, finde vi faa eller ingen Beviser derpaa. Vi have af saadanne, egentlig kun den af Slange berettede Omstændighed angaaende nye diplomatiske Underhandlinger med Holland; en Befaling om Sogsmaal imod Biskop Brochmann og de to theologiske Professorer, Resen og Mortensen, som i sin Tid havde givet en ugunstig Erklæring imod Christine Munk, (egentlig imod hendes

---

[62]) Slange. S. 1452.

[63]) Det er det sildigste, jeg kiender og har i min Samling, og handler om den bekiendte *Cai Lykkes* Afskedigelse (som en af Kongens *Herremænd*; den Tids opvartende Kammerherrer eller Hofjunkere).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Døttre, som uagtet Kongens Forbud havde besøgt hende), men hvilken Befaling ikke skal være udfærdiget før den 27de Februar, eller Dagen før Kongens Død; hvortil endelig kan lægges Ulfeldts og Leonores Nærværelse ved Kongens Dødseng. Hvad hiin kongelige Befaling angaaer, da bliver dens Beskaffenhed i det mindste meget mistænkelig, ved den eenstemmigen af alle Vidende meddeelte Beretning, at Christian IV. fra den Dag af, da han lagde sig paa Dødsleiet, bortviste enhver verdslig Tanke og Regieringssysel, og allene henvendte sit Sind til Gud og til Religionens Trøst og Opbyggelse.

Imidlertid viste alting tydeligt nok, at fra det Øieblik, da Christian IV. udaandede sit sidste Suk, greb Ulfeldt Leilighed til, deels i Følge sin Embedsmyndighed som Rigshofmester, deels vel ogsaa ved personlig Indflydelse, at tilvinde sig en Autoritet og Indflydelse, der øieblikkelig viste sine Virkninger. Saaledes ogsaa i den, ei allene med personligt Hensyn til den afdøde Monark høist usømmelige og uværdige, men næsten skandaløse Behandling, som det Ulfeldtske Parti anvendte mod Fru Vibeke. Umiddelbart efter Kongens Død blev hun paa en forhaanende Maade, hvori den laveste Hævngierrighed yttrede sig, bortført fra Rosenborg, og den samme, eller en endnu værre brugte man ved hendes Begravelse, da hun 8 Uger sildigere, som Regle berette af Sorg og Græmmelse, fulgte Christian IV. i Graven. At man siden paasagde Ulfeldt, at han „paa Rakkerviis havde ladet Vibekes Liig udføre, som dog havde hvilet i Kongens Arm": kan maaskee kaldes et efter Modpartiets Tarv noget forstærket Udtryk; men det Sande er dog, at da man, saasnart Christian IV. var død, viste Vibeke ud fra Rosenborg, havde Cantsleren Secretair sendt hende en Karreet til at kiøre bort i; men denne lod Ulfeldt eller Nogen af hans Venner (det tillagdes Cai Lykke) skaffe tilside, lod hende sætte paa en ringe Postvogn, og med een

hvid og een rød Hest for denne kiøre ind til Kiøbenhavn. [64]) Hvad der foregik ved Vibekes Begravelse (hun døde i de første Dage af Mai) veed man vel ikke noiere; men dog saameget, at hun efter Ulfeldts Foranstaltning, uden al Liigfærd, om Natten Kl. 12 den 6te Mai 1618 [65]) blev ført ud af Byen paa en Skarnvogn eller Karre, og jordet ved den saakaldte Nye Kirke udenfor Nørre-Port.

Segte saaledes Ulfeldt og hans Partie, ved ethvert Middel, endog inden Kongen var begravet, at yttre en raa Hævngierrighed over den skyldløse Kone, hvis Person i det mindste den afdøde Konges uforanderlige Hengivenhed og Naade maatte

---

[64]) Herom haves en Beretning i et Brev af 27. Mart. 1652 fra Residenten Mart. Tanck, (som da opholdt sig i Hamborg) til Theod. Lenthe. Nogle Dage tilforn havde Cai Lykke i Hamborg truffet sammen med Ulr. Chr. Gyldenløve. Denne havde faaet Underretning om den Deel, C. Lykke havde havt i Moderens Behandling, gik til ham, og fordrede ham ud, til Hest eller til Fods; endskiøndt de før vare gode Venner og Duusbrødre. Cai Lykke søgte at undgaae Duellen; men gav endelig sit Ord, da han ei kunde undgaae Gyldenløves Alvor. Følgende Dag, da denne sendte sin Oberstlieutenant (Fuchs) for at hente Cai Lykke, tilbød han ham en Hest, om han kunde forlige Sagen. Gyldenløve stod paa sin Udfordring, og truede med „er wollte ihn sonsten übel tractiren lassen." Da sneg Cai Lykke sig hemmelig bort fra Byen, og efterlod en tom Undskyldning (hvoraf Copien haves) til Gyldenløve. Begivenheden har dobbelt historisk Interesse, da den viser, at allerede 1648 har Cai Lykke været af det Ulfeldtske Partie, og i øvrigt charakteriserer denne uæle Adelsmand.

[65]) S. Hofpræsten Dr. Lauritz Jacobsens Dagbog (1647–51.) Kbh. 1779. p. 30. Jvf. Høiers Dänem. Gesch. S. 403 og Tab. 5. „Sie starb vor Chagrin, und ward auf Ulfeldts Befehl auf einen Dreckkarren geworffen und vor der Stadt auf dem Armen-Kirchhof begraben." — Om Stedet, hvor Vibekes Liig blev begravet, er man ikke enig. Laur. Jacobsen har: „i den nye Kirke uden Nørreport." Dette synes da at være den 1546, i Anledning af Pesten, udenfor Nørreport opførte Trækirke, som blev nedbrudt 1648; men hvor der maaskee endnu 1618 var en „Kirkegaard for de Fattige." En anden Kirke udenfor Byen, henimod Vesterport, opførtes 1625, og stod til 1659. (Pontoppidan Orig. Hafn. p. 291.)

have beskiermet: saa var derimod heller ikke saasnart Christian IV. død, for Christine Munk og hendes Svigersønner, Ulfeldt i Spidsen, satte alle Kræfter i Bevægelse, for at erholde al den Opreisning for hendes og Familiens Ære, som ved offentlige Erklæringer af det nu regierende Rigsraad, og ved Rettens Forfølgelse mod Fru Vibeke kunde opnaaes. Det er let at indsee, hvorfor man med Iil og Iver søgte at drive dette igiennem. Riget var uden Konge, og den høieste Myndighed i Raadets Hænder. Giennem dette maatte opnaaes, og haabede man at opnaae Alt, hvad man vel forstod, vanskeligen eller slet ikke vilde naaes under den tilkommende Konge; og fortrinlig magtpaaliggende var det for den Ulfeldtske Families Stolthed, baade, saavidt det lod sig giøre, at opreise Kirstine Munks Ære; og at giøre hendes Børns Ægtefødsel uomtvistelig. Det første Skridt hertil, der robede mere personlig Hævngierrighed, end politisk Klogskab, var, at Kirstine Munks Søn Grev Valdemar Christian og Corfitz Ulfeldt (26. Mart. 1648) begierede af Rigsraadet, at Siællands Biskop Jesper Brochmann og de theologiske Professorer Hans Resen og Laurits Brochmann, hvilke de havde stævnet til Herredagen for at lide Dom i Anledning af en for Fru Kirsten, eller mere for hendes Døttre ugunstig Erklæring, de i sin Tid havde afgivet til Kongen, maatte, indtil Dommen faldt, blive *suspenderede* fra deres Embeder. Dette ublue Forlangende [66]) blev dog, vel med stor Høflighed, men med Bestemthed afviist; ("Rigens Raad forhaabe, at de gode Herrer ei lade sig ilde befalde, at den Begiering om suspensione ab officio ikke efterkommes") og Ansøgerne i Venlighed meddeelt det Raad, at de hellere uden Rettergang, ved Forlig og en billig Erklæring af

[66]) Maaskee er det fornemmelig udgaaet fra Grev *Valdemar*. Brevet er i det mindste skrevet heelt med hans egen Haand.

de Tiltalte, vilde faae denne Sag afgiort; hvilket ogsaa længere hen paa Aaret skeete.

Dette var imidlertid ikke Hovedsagen. Selvsamme Dag, som Raadets Svar indløb (13. Apr.), indkom Fru Kirstine Munk, (der nu var kommen over fra Jylland) hendes Søn Valdemar Christian, og tre af Svigersønnerne, Ulfeldt, Sehested og Lindenov, med et vidtløftigt Klageskrift over de Forfølgelser og den haarde og voldsomme Behandling, som Fru Kirsten i saa mange Aar, „formedelst Løgn og Bagvaskeri af onde og uærlige Folk", har maattet lide, og hvorved hun „uden og inden Riget var bleven beløiet og vanæret, hendes Børn og Slægt til største Forsmædelse." De fordre derfor Lovens Hævn og Straf „for saa grove Beskyldninger i ubeviist Sag"; ligesom ogsaa den forrige Begiering om Theologernes Suspension gientages, og at en vis Dag til Processen imod „Wibeke og hendes Anhang maatte berammes" — „dette letfærdige, ugudelige Menneske, (som hun paa et andet Sted kaldes) som baade ved sit forbandede Levnet har foraarsaget Herren Spot i levende Live, og i Graven." Men da en saadan Rettergang, naar den skulde føres offentlig, ikke kunde gaae af uden at gravere den afdøde Konges Ære: da „saae man helst, at Rigsraadet vilde lade denne Sag med Wibeke foretage udi Eenrum, og lade hende efter kort Proces vederfares hvad Retten medfører." I hvor høi og fornem en Tone dette Indlæg til Rigsraadet endog heelt igiennem er skrevet, saa overgaaer dog intet den overmodige Trudsel, som Klagerne anbringe, hvorledes de selv ville tage sig til Rette, dersom Processen mod Wibeke ikke faaer sin hurtige Gang [67]). Raadets Svar herpaa (af 15. Apr.) er mærkværdigt ved dets Fornuft, Sindighed og Billighed; men vidner tillige

[67]) „Paa dett Wii icke sielffuer, dersom udimod al forhaabning vi herudi skulde vorde opholdt, skulde nødes til at tractere hende paa værre Maneer, end vor Fru Moder saa ofte har været medfaret." Af dette

om, at man endnu betragtede den Ulfeldtſke Familie ſom et mægtigt Parti i Riget, hvilket man fandt Anledning til at omgaaes ſkaanſomt og opmærkſomt. Fordringen, at forhøre Fru Wibeke i Eenrum og behandle hendes Proces ſummariſt, afviſes med Alvor, og Klagerne paamindes om, „at noies med den Dom, ſom efter Rettergangs Beſkaffenhed kan falde." — „Uden Forhør (tilføies der) hende at condemnere, vilde foraarſage ligeſaa ſtor Klage over Rigens Raad, ſom nu høres over den Sal. Herre, der lod Fru Kirſten uden Lov og Dom anholde og arreſtere." Tillige haaber og begierer Raadet, at Ulfeldt og hans Svogre nu ikke længere ville „absentere ſig fra dem", for at ikke de offentlige Forretninger og det foreſtaaende Kongevalg for andre Sagers Skyld ſkulle hindres. Endelig berøres ogſaa en ny „Memorial", ſom Statholderen Hann. Scheſted ſamme Dag havde indgivet til Raadet, og om hvis mange Punkter det ſyntes man bedſt mundtlig kunde conferere; dog helſt med mindre Heftighed og mere Venlighed, end i den ſidſte Conferents [68]).

Man ſeer af diſſe Forhandlinger, at Rigsraadet gik frem med mere Forſtand og Sindighed, end den Ulfeldtſke Familie; og at denne, hvad Moderens Sag angik, var langt fra at kunne vente ſig ubetinget Medhold og Eftergivenhed hos Raadet. Af dettes Medlemmer vare heller ikke Mange Ulfeldts perſonlige Venner; men hans og Familiens Forhold til den afdøde Konge,

mærkværdige Actſtykke haves Originalen, ſkrevet heel (og uden Tvivl conciperet) ved Hann. Scheſteds Haand. Man kan i det mindſte ikke paa den Tid, eller i dette fælles Skridt) finde Spor til det ſtærke Uvenſkab imellem de to Svogre.

[68]) „Og efterdi udi den ſidſte Conferentz adſkilligt med ſtor Haſtighed og „Iverighed til R. Raad blev forebragt, ſom man af Medbrødre vel „ikke havde formodet: ſaa forhaabe vi, I gode Herrer i Venlighed „herefter ville med os handle og conferere." — Uden Tvivl har den omtalte Memorial angaaet Kirſtine Munk, hendes lovlige Ægteſkab, hendes og Børnenes fremtidige Stilling og Rettigheder.

Ulfeldts Rigdom og høie Embedspost, hans og Sehesteds Navnkundighed og bekiendte Talenter, bidrog i Forening til at vedligeholde Rigshofmesterens og hans Slægts Anseelse og Indflydelse. Familien opnaaede ogsaa, ved at fremlægge en egenhændig Erklæring og et Brev fra Christian IV. til Kirstine Munk [69]), at R. Raadet den 18de April i et under Rigets Segl udstedt Brev erkiendte hendes lovlige Ægteskab; i hvilket Document man vel ogsaa berørte hendes Børns ægte Fødsel, men reserverede Hertug Frederik allene Ret til Thronfølgen. [70]) Vi see heraf tillige, at skiøndt Raadet, som Rigsstyrelsen i Følge Statsforfatningen tilfaldt under en Thronledighed eller Mindreaarighed, havde udnævnt et Regentskab, bestaaende af Rigets fire høieste Embedsmænd (Rigshofmesteren, Cantsleren, Marsken og Admiralen), betragtedes dets Magt og Myndighed dog som den høieste i Staten. Ulfeldts Svigermoder vandt imidlertid herved ingen væsentlig Forandring i sin Stilling; og der opraudt inden kort Tid Omstændigheder, som for ham selv bleve endnu langt mindre gunstige, end hans sidste Periode under Christian IV.

Det Forhold nemlig, hvori Ulfeldt kom til den præsumtive Thronfølger, Prinds Frederik, havde allerede inden Faderens Død ingen god Grund at hvile paa. Denne Fyrste havde, saavel medens hans ældre Broder levede, som efter

---

[69]) Man maa vel formode, at Originalerne til disse Breve (dat. Lundegaard den 23. Aug. 1615 og Krempe den 9. Sept. 1629) have været R. Raadet forelagte. Nu existerer her kun en ved Hannibal Sehesteds Haand tagen Afskrift af de to Documenter, hvis Rigtighed er bevidnet ved C. Ulfeldts, H. Sehesteds og Hans Lindenovs Underskrift.

[70]) Originalen til dette Rigsraadets Diplom, udfærdiget paa Pergament, under Rigets Segl i Interregnum, var 1726 i Grev Wedel til Vedelsborg hans Eie, og kiøbtes paa Klevenfeldts Auction 1777 (s. Museum Klevenfeldian. p. 257) til Grev Ulfeldt i Wien, af den keiserl. Legationssecr. Metzburg, for 60 Rdlr. Cour. Der existerer et Slags Fac-Simile deraf, med Tegning af Seglet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dennes Død, ſtaaet i mere Fiernhed fra ſin kongelige Fader; ligeſom overhovedet Kongens Ægteſkab med K. Munk, og Forholdet med de heraf udſprungne Døttre og deres Ægtemænd, ei kunde andet end fierne begge Prindſer fra Kongehoffet. Den udvalgte Thronfølger levede efter ſit Giftermaal næſten udelukkende paa Nykiøbing Slot paa Falſter; Prinds Frederik meſt i Bremen og i Hertugdommerne. Ved Faderens Død maatte Prindſen ſnart mærke, at hans Valg til Konge ikke blot ſaa godt ſom ene laae i Adelens, og ſærdeles i Rigsraadets Hænder; men at ogſaa Ulfeldts Stemme og Indflydelſe maatte være af betydende Vægt, og at den under viſſe Omſtændigheder maaſkee kunde komme til at giøre Udſlaget. At Ulfeldt vel hellere havde ſeet en anden beſtige Thronen, end Prinds Frederik, kan der neppe tvivles om; og meget tyder hen paa, at Misforſtaaelſe imellem Prindſen og Rigshofmeſteren, og et viſt Nag, en fiendtlig eller uvenlig Stemning til Leonore Chriſtine hos Prindſeſſen, den Lyneborgſke Sophie Amalia, have været ældre end Chriſtian IV. Død og Kongevalget. Underſøgelſen af diſſe Forhold, af Sophie Amalies Charakteer og hendes Indflydelſe ſaavel paa de politiſke Begivenheder, ſom paa det Ulfeldtſke Ægtepars Skiebne, maa forbeholdes en ſildigere Tid. Kilderne til en ſaadan Underſøgelſe ere deels endnu ikke komne for Dagen; deels ville de vel altid komme til at fattes [71]).

Hvad der i Valghandlingen træder offentligt frem, tyder ſnarere paa Adelens Enighed, ſaavel i at ville tage Prinds Frederik til Konge, ſom i at indſkrænke hans Magt, end det berettiger os til den oftere yttrede Formodning: at der blandt

[71]) En Efterretning hos den viſt nok i høi Grad utilforladelige Riegels meddeler: at Sophie Amalias Correſpondents efter hendes Død blev brændt, paa Chriſtian den Femtes Befaling. (Smaa hiſtor. Skr. I. S. 327. 329.)

Adelen var Uenighed, ja et Parti, som hellere ønskede den holstenske Hertug til Konge. At Ulfeldt, som Nogle ligeledes have meent, virkelig skulde have arbeidet imod Prindsens Udvælgelse: lader sig heller ikke med nogen beviislig Grund sige, og maa vel snareſt betragtes som blot Formodning om det, han efter sin Tilbøielighed nok havde *villet* giøre, hvis nogen Mueligheed dertil havde været; og som et Middel, hans stærke Modparti ved det nye Hof gierne betiente sig af, for at giøre en Mistanke hos Kongen til Sandsynlighed eller endog Vished [72]). Ulfeldt maatte i ethvert Tilfælde snart have overbeviist sig om, at det ikke vilde blive ham mueligt at hindre Valget; men at han i Rigsraadet for sin Deel har medvirket til at indskrænke den nye Konges Magt ved Haandfæstningen, er baade troeligt og rimeligt. I øvrigt var Stemningen for en saadan Indskrænkning, og det i betydelig Grad, herskende hos den hele Adelstand; i hvor langt det endog var fra, at den vilde føie Rigshofmesterens Stolthed og Ærgierrighed. Ja det synes endog, i Følge de Forslag og Begieringer, som i den Henseende udgik fra Adelens Deputerede, at en saadan Stemning har været endnu stærkere hos disse, end hos Raadet; og derimod hos de Deputerede en noget mindre aristokratisk Aand.

Frederik den Tredies Haandfæstning blev, som bekiendt, en af de haardeste, nogen dansk Konge hidtil havde maattet indgaae; og den vigtige Tilsætning i samme, at Rigsraadet

---

[72]) Saaledes fremstiller i det mindste U. selv Sagen. »Denne Forebringende aff mine Misundere oc Efterstræbere hafver forvult mig all Forfølgelse oc Vlycke; thi de bracte Hans. Kongel. Maytt. vdi mening, at ieg var Aarsag til det som samptlig Rigens Raad oc Stenderne hafde sluttet oc aproberet. — — Oc var Hans Maytt. aff deris vsandferdig Angifuende saaledes betagen, att ingen Rationes kunde finde Platz — mens Hans Maytt. viste sig meget vmild imod mig, oc bröd vd med mange Vredis Ord.« Høitrængende Wres-Forsvar, 1652. p. 55.

herefter altid skulde bestaae af 23 Medlemmer og erstatte de afgaaende ved eget Valg af tre Candidater, hvoraf Kongen maatte udnævne een, syntes at gjøre Raadet endnu mere uafhængigt af Kongen. Hvorfor Rigsraadets Magt, under Frederik Tredies første ti Regieringsaar som indskrænket Konge, desuagtet snarere aftog, end forøgedes: er et Spørgsmaal, hvis Besvarelse hører til denne Konges, ikke til Ulfeldts Historie. Derimod troer jeg det ikke overflødigt til at lægge for Dagen, at Ulfeldt vist i det høieste kun i Rigsraadet (som han endog en Tid lang havde holdt sig borte fra [73]) kan have havt nogen Indflydelse paa Valgforholdene, at give en kort Oversigt af disse efter de utrykte Kilder.

Allerede for Christian den Fierdes Død, og som en Følge af denne Konges Udskrivning af et Møde til Kongevalg den 17de April 1649, havde den danske Adel begyndt at samle sig i de forskiellige Provindser, vedtaget at vælge Hertug Frederik til Faderens Efterfølger, og underskrevet en Forpligtelse i den Henseende, som de overdrog deres udvalgte „Fuldmægtige", der skulde møde paa hele Adelens Vegne, at gjøre gieldende ved Herredagen. Saaledes var den jydske Adel samlet i Viborg, og underskrev der et saadant Document d. 3. Februar. Af Adelen i Siælland, Lolland og Falster var en stor Deel samlet i Næstved, hvor de underskrev en lignende Forpligtelse d. 1. Marts, og valgte imellem sig selv ti Adelsmænd som deres Fuldmægtige til at møde i Kiøbenhavn den 17de April [74]). Ved Valgmødet indkom fra samtlige Adelens „Fuldmægtige og

---

[73]) See den ovenfor (Side 378) anførte Skrivelse fra Raadet af 15. April 1649.

[74]) Disse Documenter, ligesom Adelens Commissairers forskiellige Indlæg til Raadet (af 17—27. April), angaaende Haandfæstningens Skærpelse og Forøgelse med flere Artikler — ere endnu til i Originalerne. Derimod mangle Documenterne for den fyenske og skaanske Adel.

Deputerede", i Tallet 33, [75]) under 17de, 25de og 27de April, tre forskiellige „Indlæg" eller Andragender til Rigsraadet om saadanne Punkter, som Adelen udtrykkelig begierede at maatte tilføies og indføres i Haandfæstningen. I det første drives især paa, med det snareste at iværksætte Valget, „som ingen Dilation kan taale"; og „saafremt noget kunde være, som herudi i en eller anden Maade kunde hindre eller giøre Ophold, at saadant maatte afskaffes, og publicum for alting haves udi Agt." Efterat Adelens Deputerede den 18de April havde valgt Henrik Rammel til Bekkeskov, Hofmester paa Soer, til deres Ordfører ved Conferentserne med Rigsraadet, holdtes den første af disse samme Dag, hvor Adelens Deputerede til Slutning tilkiendegav og begierede:

„at efterdi det kongelige Valg beroer fornemmelig paa den adelige Stand, som haver frit Kaar og Valg, en Konge at vælge, og efterdi at Rigens Raad, som er af een Stand med Adelen, de sig da vilde dertil bequemme, at Adelen med dem, og de med Adelen, underskrive og forsegle hvis Election og Valg giøres skal, som tilforn haver været brugeligt."

Samme Dag (d. 18de April) og de to følgende Dage sendtes fra Adelens Fuldmægtige to Deputerede til hver af de andre to Stænder, de Geistlige og Borgerstanden, som ligeledes vare repræsenterede ved deres valgte Deputerede; hvilke Adelen meddeelte deres eenstemmige Beslutning, at udvælge Hertug Frederik til Konge; dog saaledes, at de første vilde giøre de øvrige Stænder deelagtige i Valget, med det Ønske, at alle tre Stænder heri maatte findes fuldkommen eendrægtige. Herom modtog de ogsaa en ganske tilfredsstillende Erklæring fra begge

[75]) Heriblandt vare af Nørre-Jylland 8, af Fyen 6, af Sielland 10, af Skaane og Blegind 9; Rigsraadets Medlemmer vare i Tallet 18.

de andre Stænder, tilligemed Forsikkringen fra Borgerstanden om et venligt og velvilligt Sindelag mod Adelen [76]). Denne havde allerede under 17de April indgivet et fuldstændigt Udkast over de Punkter, som man af ældre Kongers Haandfæstninger (fra Christoffer II. indtil Christian III.) begierede indførte i den nærværende. I Indlægget af 25. Apr. urgeres bl. a. stærkt paa, at de mange „understukne" Lehn, som Rigets gode Mænd før havde nydt og nu en Tid lang have ligget til Regnskab, igien maatte „adskilles" og tillægges Adelen. (I Fortegnelsen over samme opregnes i Alt 83 saadanne danske Lehn, Skaane og Bleking iberegnede.) Under 27de April gientog Adelens Deputerede deres forrige Begieringer om Tillæg til Haandfæstningen, og begierede tillige Raadets Erklæring og Svar paa 8 Hoved-Poster [77]), som de Deputerede ansaae det for magt-

[76]) „De takkede Adelen storlig for deres velmeente Communication og for deres gode Villie imod deres Stand; lovede og tilforpligtede sig, saa sandt de vilde agtes for ærlige Mænd, at de herefter skulde mene Adelen vel, uden al Argelist, og intet andet tale dem paa, end det som godt og oprigtigt er i alle Maader." (19. April 1648. Borgerskabets Deputerede samledes paa „Compagniet;" Geistlighedens i Frue Kirke.)

[77]) Mærkelige ere bl. a. Nr. 1. „Ere alle Rigens Stænder venlig begierendes, at for menige Rigens Raad en Gang om Aaret maatte gjøres Regnskab for al Rigens Indkomst, Told og andre Oppebørseler, hvad Navn det nævnes kan, af Danmark og Norge." [Det samme var indført i Indlæggene af 17de April (efter Christian I. og Kong Hanses Haandfæstninger) og af 25de Apr.] 3. At ingen ny Forordning maa, uden samtlige Rigens Raad Fuldbyrd og Samtykke, gives. 5. Eftersom Fædrelandets Tilstand og Leilighed er saa ringe, begieres venligen at ingen flere Stænder udi Riget maatte admitteres uden den adelige, geistlige, borgerlige og Bønderstand, ansees at Landet ikke uden de andres Fortrængsel flere kan føde og underholde. [Formodentlig sigtes her til Oprettelse af en høiere Adelsstand af Grever og Baroner.] 8. Eftersom menige Stænder ere de som Kongen og Riget udi Nødstid skulle have Ryck aff (sic), begieres venlig, at de udi deres gamle Agt og Værdighed maatte erholdes; og formodes, at Rigens Raad saaledes udi al Trang og paakommende Tilfælde des største Assistents af dem have at formode."

paaliggende at tilfoie Haandfæstningen (hvoraf dog flere ikke bleve optagne.) Herefter udstedtes Valg-Acten af Raadet (18) og samtlige Adelsdeputerede (33) i Forening, den 4de Mai; og den valgte Konge underskrev Haandfæstningen, saaledes som den var bleven vedtaget, den 8de Mai.

Frederik III. og hans Dronning kiendte for vel Ulfeldts Sindelag, og hvorledes det havde yttret sig før, under og efter Christian den Fierdes Død, til at han skulde være uvidende om, at Ulfeldt, hans Svogre og hans Parti, i det mindste havde bidraget deres gode Deel til Haandfæstningens Strenghed. Ved Kroningsgildet, fortælles der, da Vinen havde virket hos Kongen, som ellers overhovedet var meget maadeholdende, og tillige havde den Egenhed, at stærk Drik giorde ham alvorlig, kunde han ikke holde sig fra at give sin krænkede Følelse Luft. Han fandt en Leilighed til, afsides at sige til Ulfeldt: „Corfitz! I har idag bundet mine Hænder; hvo veed, hvem der kan binde Eders igien!" — Ulfeldt, som god Hofmand, var ikke forlegen for Svar paa den strenge Tiltale: „Havde man bundet Kongens Hænder for haardt, saa var der vel Raad til at løse dem igien;" og dermed var det vist nok hans Mening, at naar Kongen vilde det, saa var *han* Manden dertil. Men Frederik den Tredie taug til dette Svar, og Ulfeldt, som vel allerede havde en Forudfølelse af det Forhold, hvori han vilde komme til at staae til den *bundne* Konge, fandt det ikke raadeligt at oppebie meer end een Tiltale af den Art, men søgte Leilighed til at komme bort fra Taffelet, da Kongen igien havde sat sig. — Denne Scene anføres her, fordi den omtrent giver os et Billede af, paa hvad Fod Kongen og Rigshofmesteren kom til at staae til hinanden, fra det Øieblik, da Frederik III. maatte tage imod Kongekronen af Rigsraadets og af Ulfeldts Hænder, og det berøvet næsten enhver af de Souverainitets-Juveler, den endnu havde tilbage.

Ulfeldts offentlige Stilling i Staten, i Rigsraadet og i sine Embeder, vedblev imidlertid uforandret under den nye Konge, fra hans Udvælgelse og Thronbestigelse (Mai 1648) indtil Efteraaret 1649; og i det Udvortes syntes Forholdet imellem Frederik III. og Rigshofmesteren efterhaanden at udjævnes. I det omtalte Tidsrum indfalder den sidste betydende politiske Handling af Ulfeldt, hvori han endnu fremtræder som dansk Borger og Statstiener: hans andet Gesandtskab til Holland 1649, hvortil han afreiste i Februar Maaned [78]). Det var Ulfeldts gamle Raad, at Danmark skulde støtte sin politiske Sikkerhed ved Forbund med Holland, snarere end med England, der nu virkelig kom til Udførelse; tildeels vel fordi den synes at være bifaldet af Rigsraadet, medens Christian IV. endnu levede, og fordi Finantsernes slette Tilstand ved denne Konges Død satte Frederik III. i stor Forlegenhed for Penge; deels maaskee ogsaa, fordi det Parti, Ulfeldt havde imod sig, gierne saae ham fiernet fra Danmark. I øvrigt kunde der neppe være Tvivl om, at naar der skulde underhandles med

78) De trykte Kilder have intet bestemt herom, eller om Følget, hvormed Ulfeldt reiste. I et Brev fra P. Wibe til Residenten P. Juel i Stockholm (Kbh. 1. Febr. 1649) hedder det om „Rigens hoffmesters Abuesent": „Den 8. Febr. schulle alle di, som schulle reise med „hannem, vere til stede vdi Colding; mens huad hans negociacion „skall vere, och huormange der schall vere vdi hans suite, vied ieg „icke rett. Dog ere disse mig bewust: Jørgen Bielche, Kay Lyche, „Borstrop Giedde, Ole og Mogens Rosenkrandz, Jørgen Reedz och en „af Mogens Kaases Sønner." Af et P. S. til Brevet synes det utvivlsomt, at Grevinde U. har fulgt sin Mand: „Jeg forglemte Berete Renholts Hanssøn, som følger med Froken Eleonora." At Ulfeldt ogsaa i denne Ambassade maa have paaført Landet en urimelig stor Bekostning, tør vel sluttes af denne Post i en Erklæring over Rigets Gield, som den var i A. 1652, og fra hvilke Anledninger den var opstaaet; hvilken Frederik III. d. 6. Oct. 1652 indgav til Raadet: „Corfitz Ulfeldt, som da var Rigens Hofmester, „hans Ambassade til Holland beløber sig over 150,000 Rdlr, hvoraf „en stor Deel endnu aarlig forrentes." Dog tør det være uvist, om her menes den første eller anden Ambassade.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hollænderne, var ikke let nogen bedre at vælge dertil, end en Mand, der var saa vel bekiendt med Terrainet. Ulfeldt selv har uden Tvivl haabet, ved et heldigt Udfald af denne Underhandling at vinde i Anseelse. Han havde vist nok allerede, da han 1649 forlod Danmark, en Fornemmelse af, at hans Stierne ved Hoffet var dalet endnu dybere, end i hans Svigerfaders sidste Leveaar; men hans Stolthed, hans Tillid til sine Talenter, sin Rigdom, sit Parti, og til den Frygt, som det ved flere Leiligheder viste sig, man endog langt sildigere i Tiden bar for hans personlige Magt og Indflydelse: dette tilsammen gav ham et Mod, der endnu efter hans Hiemkomst snarere yttrede sig trodsende og overmodigt, end i Aftagende.

Ulfeldts Underhandlinger i Holland kunne vel overhovedet ikke kaldes ganske uheldige (under Forudsætning af at en Alliance med denne Stat, hvilken han nu engang betragtede som uundværlig for Danmark, skulde opnaaes), men gik derimod atter en meget langsom Gang. Dette forklarer han selv deels af Folkets Natur, deels af de Hindringer, som den svenske Resident Spiring af alle Kræfter stræbte at lægge i Veien for Ulfeldts Formaal. Den svenske Regiering var bleven opmærksom ved den nye danske Ambassade, og ikke uden Urolighed ved at erfare, at Hollænderne nu heldede meer end forhen til en Alliance med Danmark, og at man fra dette Riges Side ikke var utilbøielig til at tilstaae dem saadanne Fordele, ved Lettelser i Tolden og for deres Skibsfart paa Østersøen, som hverken kunde være Sverrige eller de andre omliggende Stater ligegyldige. Man lagde saa stor Vægt herpaa, at Spiring, efter en Beretning af Ulfeldt, offentlig i et Selskab havde sagt: „en Alliance imellem Danmark og Holland vilde giøre de Svenske større Skade, end om de havde tabt to Slag imod de Danske."

Under saadanne Omstændigheder, og da den svenske Resident, som dog ikke synes at have været en særdeles fiin

Diplomat („il est impetueux & peu discret" siger Ulfeldt om ham) brugte alle Midler, ogsaa Bestikkelser [79]), for at forstærke sit Parti hos Hollænderne: kan det ikke saameget undre os, at hele Sommeren gik bort med disse Underhandlinger, hvorom Ulfeldt, (der endog, i det mindste i Begyndelsen, stod i umiddelbar Brevveksling med Frederik III. [80]) for Resten jævnligen sendte Beretninger til Cantsleren Chr. Th. Sehested, med hvem han endnu paa den Tid stod paa en god Fod. Et Forsvarsforbund imellem Danmark og de forenede Nederlande paa 15

---

[79]) „Il fait de la part de la Couronne de Suede tout son possible pour empêcher le dit traicté, & il a force parties de ceux-cy de son costé, & cela par grande corruption. Jeg haffuer hafft nogle fede Svin, som haffuer omstøtt och spillt nogle af hans Ollie Krucker, saa ieg haffuer faatt nogle af hans paa min Side; j'espere bonne issue; mens vi drages om Klinckebondid." (Ulf. til Cantsleren Sehested, 23. Aug. 1649.)

[80]) Man har endnu disse to egenhændige Skrivelser (hvori enkelte Ord ere givne med Chiffre) fra Kongen til Corf. Ulfeldt:

„Anlangendis dett som hand mig tillschriffuer om — — — — — — med diss behør — — — — till att giøre — — — — — — nogen vnsettning, disligest 50 Centner Krud, och att dett icke kunde beløbe offuer Ti tusind Rdlr. och end mindre att betales i to Aar, da er Jeg dermed vell tillfreds." dat. Kiøbenh. A. 1649 d. 12. May.

Friderich.

Rigens Hoffmester her Corfitz Ulfeld till Hande.

„Jeg haffuer bekommitt Eders Schriffuelse Anlangendis die 15. tusind Rdlr. — — — — som schulle optagis paa interesse, Saa er Jeg dermed nochsom tilfreds dersom pengene kunde betales til wisse terminer, foruden att betalis till denne forstkommendis Omschlag, Thi jeg dertill ingen Middel wed. Doch stiller Jeg dette altt til hans Egen disposition; Jeg forhaaber Hand haffuer, bekommett den begierte Creditif. Hermed ADieu."

Friderich.

dat. Kiøbenhaffn d. 7. April. Ao. 1649.

Det synes temmelig klart, at her i den første af disse Skrivelser, og maaskee i begge, handles om den Hielp, man vilde give den fra England fordrevne Carl II. — en Sag, der i Ulfeldts sildigere Levnetsomstændigheder med saa stor Opsigt kom paa Bane.

Aar blev omsider ogsaa virkelig afsluttet den 9de Oct. 1649; men Resultatet deraf gik ikke videre end til en Forpligtelse om gjensidig Krigshielp paa 4000 Mand, naar et af Rigerne blev angrebet, og Fred ikke kunde opnaaes ved Mægling inden en Maaneds Forløb. — Den anden Gjenstand for Underhandlingen, den Øresundske Tolds Redemption eller Afløsning, kom Ulfeldt ogsaa til Ende med, og sluttede herom under samme Datum den anden Tractat med de forenede Nederlande, hvorved Staterne, imod at erlægge 350,000 Gylden, eller 120,000 Rdlr. Species aarlig, og et Forskud af 200,000 Rdlr. strax, skulde have Toldfrihed for deres Skibe, i Sundet og Beltet paa 36 Aar. — I øvrigt havde Ulfeldts Adfærd i Holland, under og efter disse hans sidste diplomatiske Underhandlinger, stundom været til en saadan Grad uforsigtig, og røbet en saa pralende og hovmodig Indbildning om sin personlige Magt og Indflydelse i Danmark, og et mod Frederik III. saa fiendsk og betænkeligt Sindelag, at dette hos Generalstaterne selv havde vakt stor Opmærksomhed og Forundring. [81])

Ulfeldts Forhaabninger om den gode Virkning af disse hans diplomatiske Foretagende slog ogsaa reent feil. Han maatte erfare, at de hollandske Tractater, efterat de vare sluttede, men i Særdeleshed Redemptions-Tractaten, betragtedes som farlige og skadelige for Danmark; ikke allene fordi man fandt, at hvad Hollænderne i senere Aar havde erlagt i Øresunds-Told, beløb sig til over 100,000 Gylden mere, end den Godtgjørelse for Toldfrihed, som Holland efter hiin Tractat skulde betale; men ogsaa fordi Sverrige lydeligt yttrede sin

[81]) Flere betydende Mænd i Holland røbede dette længere hen, efter Ulfeldts Undvigelse fra Kiøbenhavn 1651, for den danske Resident P. Charisius; og dennes Beretning herom til Kongen (Gravenhag, 30. Oct. 1651) kunde allene være nok til at forværre Ulfeldts Sag, og forhøie den Unaade, hvori han var falden, og det farlige i hans Stilling.

Misfornøielse med de Fordele, som vare Hollænderne tilstaaede, og man paa den Tid i Danmark havde en ikke ugrundet Mistanke om, at de Svenske kun ventede paa et Paaskud og en god Leilighed til at gribe til Vaaben imod Danmark. I Holland selv blev Redemptionstractaten heller ikke synderlig vel optagen. Nogle af de Provindser, der havde liden eller ingen Handel paa Østersøen, protesterede imod at skulle bidrage til Afløsningssummen. Overhovedet var Tractaten af saadan Art, at man vanskeligt skulde sige, hvorfor den skulde søges fra dansk Side [82]), da den ikke gav Udsigt til Fordeel, og derimod kunde indvikle Danmark i Misforstaaelse med flere andre Magter. — Da Frederik III. havde erfaret disse Omstændigheder viste han overhovedet, og som det synes allerede fra Ulfeldts Hiemkomst, kun ringe Tilbøielighed for Redemptionstractaten, hvis Ratification maa være forhalet i flere Maaneder. Frederik III. forlangte i Februar 1650 Ulfeldts særskilte Betænkning: om det ei kunde skee, at man fra dansk Side sendte Ratification paa Alliancen med Holland, men forbigik at ratificere Redemptionstractaten; og hvorledes da „om de tre Tønder Guld, som en Part er oppebaaren, og en Part udlovet, bedst i saa Tilfælde kunde tractered?" — Ulfeldt raader (d. 13. Febr.) til at oppebie nærmere Beretninger fra Residenten i Holland om den derværende Regierings Sindelag og endelige Resolution; men fraraader ganske, fra dansk Side at bringe noget paa Bane om Forandring i Tractaterne. Ligeledes forlangte Kongen d. 25. Marts hele Rigsraadets Betænkning, som faldt ganske anderledes ud end Ulfeldts. Raadet, som havde bragt i Erfaring, hvor lidt Redemptions-

---

82) I Rigsraadets Betænkning af 25de Marts (s. nedenfor) hedder det ogsaa om Redemptionstractaten, „at den var bevilget og sluttet med Staterne efter deres egen Anmodning."

tractaten var det svenske Hof tilpas, og som tillige bemærkede: „at denne Tractat var skeet uden at Raadet havde delibereret over den, eller vidst noget af den, førend den var sluttet": gav sin Betænkning derhen, at man skulde søge at undgaae Ratificationerne saalænge mueligt, og i Fald Staterne endelig vilde paastaae dem, da forestille dem, hvad Skade man nu indsaae, de kunde bringe Danmark m. m. Imidlertid maa den uheldige Tractat, som Ulfeldt saa længe havde forberedet og selv ansaae for et ypperligt diplomatisk Værk, men som man, nu da den var sluttet, paa begge Sider var misfornøiet med, dog vel omsider være bleven ratificeret, eftersom den fire Aar sildigere, ved den saakaldte Recissionstractat (Kiøbenhavn 26. Sept. 1653) formelig blev ophævet, og den Christianopelske Tractat af 13. Aug. 1645 igien sat i Kraft. [82b])

Ulfeldts skuffede Forventning med Hensyn til de nederlandske Tractater var langt fra ikke den eneste, der mødte ham ved hans Hiemkomst. Han synes at have giort sig Haab om, ved at have udvirket de, efter hans Mening betydelige Fordele, som den hollandske Alliance skulde medføre, at vinde Kongens fulde Tillid, og indtræde i den hele indflydelsesrige Stilling, han i sin bedste Periode under Christian IV. havde besiddet. I Stedet for dette fandt han, at under hans Fraværelse var Hoffets Veirglas for ham snarere sunket betydeligt, end steget. Den imidlertid ansatte Statholder i Kiøbenhavn, Joach. Gersdorff, havde, medens Rigshofmesteren var borte, med Kongens Villie, truffet endeel Forandringer, som greb ind i dennes Embedskreds; desuden havde Kongen ogsaa i Rentekammeret ladet Undersøgelser foretage, og Forandringer indtræde med Hensyn til Penges Anviisning og Udbetalinger,

---

[82b]) Reedtz Repertoire des traités conclus par la cour. de Dannemarc. p. 96. 97. 99.

som i høi Grad krænkede Ulfeldts Stolthed. Tingenes hele Udseende viste, at man netop havde benyttet hans Fraværelse, ikke allene til at indskrænke hans Embedsmyndighed; men, som det synes, ogsaa til at forberede Undersøgelser af hans i flere Henseender egenmægtige og mistænkelige Handlemaade og Embedsvirksomhed under den forrige Konges Regiering. [83]) At Frederik III. i adskillige Skridt ved denne Leilighed er traadt Grændsen for den daværende kongelige Myndighed temmelig nær, eller vel endog har overskredet den, vil neppe kunne negtes; men hvilke Vaaben benyttede Ulfeldt til sit Forsvar i dette ham saa nærgaaende Tilfælde? — Ikke saadanne, som en Mand af Ære, af høimodig Aand og reen Samvittighed, vilde have valgt. Han var berettiget til at skyde sig og sin retfærdige Sag, naar den var det, under Rigsraadets Forsvar og Indstilling til en nærmere Undersøgelse og Afgiørelse; og ved at have ladet sin Embedsførelse documentere ved gyldige skriftlige Beviser, og ved saa mange endnu levende underordnede Embedsmænds Vidnesbyrd, maatte han have kunnet rense sig fra enhver uretfærdig Mistanke og Beskyldning. I dettes Sted brugte han til sit Forsvar kun endeel høit tonende Talemaader i et Indlæg til Kongen (6. Febr. 1650), hvori han yderligere gientog sin tidligere mundtlige Erklæring: „at han „intet vilde befatte sig med Renteriet, Toihuset, Holmen, Klæde„kammeret og andre saadanne Sager, hvilke han siden fra sig

[83]) I hvilken Grad Ulfeldt under Christian IV. har tiltaget sig en egenraadig Embedsmyndighed, viser sig af mange Træk (og bl. a. af den Trods og Forbittrelse, han yttrede, da Kongen efter 1645 begyndte at ville indskrænke den). Mærkelig er ogsaa den Yttring, som forekommer i den i sin Tid meget udbredte, men hidtil utrykte „Commentar og Betænkning over C. Ulfeldts Skrivelse til den jydske Adel," 1657: „Du veed vel med dig selv, da du var din forrige Konges høieste Minister, at mange Breve bleve udgivne under hans Haand og Segl ved Blanquetter, som han aldrig vidste noget af."

„uforrettede har henvliſt." Paa denne mundtlige Erklæring (i Ulfeldts formodentlig ſidſte Audients hos Frederik III.) [84]) havde Kongen givet ham nogle Maaneders Betænkningstid; men forlangte nu hans endelige Svar. Dette gav han i det ovenanførte Indlæg, umiddelbart til Frederik III., i ſelvſamme Tone, ſom han 1647 havde brugt i Brevene til Cantsler Seheſted, da denne ſkulde mægle imellem Chriſtian IV. og Ulfeldt. De iretteſættende Udtryk, hvormed denne angiver Grundene til at han, efter de ſkeete Anordninger, „ſom vare ham til ſtorſte Spot", ikke videre havde befattet ſig med ſine Forretninger, høre vel i ariſtokratiſk Diærvhed og Trods til det ſtærkeſte, ſom findes i Samtidens Sprog til Kongerne; og ſtaae i en beſynderlig Modſætning til de underdanige Udtryk, hvormed Indlægget ſlutter. [85]) Imidlertid brugte Ulfeldt den Politik, at han desuagtet ikke udtrykkelig nedlagde ſine Embeder ſom Rigshofmeſter og Statholder; men paaſkød en Svaghed, der paa hans ſidſte Reiſe var paakommen ham [86]), ſom Grund til at han atter en lang Tid (der nævnes et heelt Aar) holdt ſig hiemme i ſit Huus, og alt ſiden hans Tilbagekomſt fra Holland [87]) ſlet ikke mødte i Rigsraadet. Han tilbød derimod at afgive ſin ſkriftlige Betænkning over de Sager, hvori Kongen eller Rigsraadet forlangte den; og man har endnu flere ſaadanne

---

[84]) Den maa have fundet Sted omtrent ved Nytaarstid 1650. ſ. „Høitrængende Wres-Forſvar." S. 45.

[85]) En ufuldſtændig Deel deraf er bleven aftrykt i den 1651 udgaaede Beretning om Dinas Proces; men Documentet har der det urigtige Aarstal 1651.

[86]) „Aff forbemelte Reiſe kom jeg hiem med ſtoer Suagheed oc Sygdom." Høittrængende Wresforſvar. S. 44.

[87]) „Der ſkal findis di, ſom sinistre interpreterer, dett jeg er hiemkom„men fra den anbefalede ambazade udi Holland, (oc) icke er comparerid „iblant di gode Herrer, naar di haffuer paa Rigenſs Sagers vegne „vered forſamled." Skr. fra C. Ulfeldt til Rigsraadet. 4. Nov. 1650.

Erklæringer med Ulfeldts egen Haand i Behold. [88]) I øvrigt var det ikke mindre Familie-Hovmod, end krænket Stolthed og Ærgierrighed, der bragte Ulfeldt til den for ham selv saa skadelige Adfærd: at sætte trodsende Modstand, i Stedet for klog og beregnet Eftergivenhed, imod den nye Magt og Regiering. At Frederik III. hverken vilde erkiende Leonore Christines, hendes Søstres eller hendes Moders Titel af „Grevinde til Slesvig-Holsten", og at man negtede Grevinde Ulfeldt og hendes Søstre, at kiøre lige ind paa Slottet i Kiøbenhavn, eller i den Slotsgaard, hvor den kongelige Familie steg af: var iblandt det, der mest saarede hende, og uden Tvivl en af de mest virkende Grunde til det ukloge Skridt af Rigshofmesteren og hans Frue, reent og med eet at trække sig tilbage fra Hoffet. [89])

Man behøver ikke at være meget bekiendt med Staternes og Hoffernes Historie, for at kunne forudsige, at en saa stivsindet og umotiveret Resignation paa al activ Deeltagelse i Regieringen, (som baade Grevinden og Sperling stærkt raadede ham fra) ei kunde føre til Andet, end Ulfeldts politiske Undergang. Hvad hans egentlige og endelige Øiemed dermed har været, lader sig ikke sige, da et Uveir i Begyndelsen af 1651 brød løs, og tilintetgiorde Rigshofmesterens og en Deel af hans Families hele overblevne personlige og politiske Vægt og Betydenhed i Danmark. At denne endnu var ikke ringe, at

[88]) Saaledes af 26. Marts 1650 (om de Svenskes Krigsudrustninger og fiendtlige Hensigter mod Danmark, om Rigets Gield, m. m); 20. Jul. 1650 (om det ostindiske Compagnies Nedlæggelse); 3. Nov. 1650 (om Gielden). Disse Ulfeldts Erklæringer ere i øvrigt korte og af ringe Betydenhed.

[89]) Han var efter sin Hiemkomst bleven „med sin Frue og Jomfruer inviteret af Hs. Kongl. May. til kongeligt Barsel"; men ingen af dem mødte, hvortil han selv angiver de ovenanførte Grunde. (Høittrængende Æresforsvar. S. 43.) „Frøken Leonora var ikke obligeret at komme til Hove tiere, end hende lystede; derfor stod det hende frit fore, at holde sig derfra."

man endnu havde megen Frygt for hans Navn, hans farlige Talenter for den politiske Intrigue, og hans Tilhæng i Landet: er kun alt for tydeligt i den Skaansomhed eller Forsigtighed, hvormed baade Rigsraadet og Hoffet omgikkes ham. Men Ulfeldt, hvor meget Væsen man endog har giort af hans Forstand og Klogskab som Statsmand, var svag og uden Snildhed, hvor det kom an paa at styre Lykkens Fartøi i Modgang; det eneste ret kraftige Element i hans Charakteer, var Stolteheden; men denne gik ofte, paa vigtige Punkter i hans Liv, over til en reent forblindende Hovmod, og slog undertiden i afgiørende Øieblik, til hans Uheld, om til en frygtagtig Feighed. Det sidste er ikke uforklarligt; thi der var i hans Lykke, hans Magt og Rigdom alt for mange urene og mistænkelige Elementer. Paa en saadan Frygtsomhed gav han ogsaa meer end eet Beviis i hiin bekiendte Katastrophe i Ulfeldts private og offentlige Liv: den skandalcuse, i Danmark uhørte Sag med et berygtet, lognagtigt, for sin Stand og Stilling meget rænkefuldt Qvindfolk: Dina Vinhowers. — Hvad der i digtet Fortælling vilde kaldes høist usandsynligt, blev her til et historisk Factum: at et losagtigt Fruentimmer af lav Stand, ved ligesaa falske, som utrolige og urimelige Angivelser [90]), i en Tid af flere Maaneder kunde sætte Kongen, Hoffet, Rigshofmesteren og hans Huus i en Skræk og Uro, der udbredte sig til Hovedstaden og en stor Deel af Landet, ja selv udenlands giorde megen Opsigt [91]); og at dette Fruentimmer, hvad enten

[90]) Allerede Bayle (Dict. hist. art. Corf. Ulfeld) har, skiønt uden Kundskab til de fuldstændigere Processacter, med sin sædvanlige Skarpsindighed seet klart nok i Sagen til at finde Beskyldningen mod Ulfeldt ligesaa taabelig og latterlig, som utrolig. «N'auroit-il pas fallu être plus que bête, pour parler d'une telle chose dans une chambre, où le Comte auroit su qu'une Courtisane l'entendoit?»

[91]) At dette bl. a. var Tilfældet i Stockholm, og hos Dronning Christine, seer man af et Brev fra Residenten Peder Juel, af 26. April 1651.

hun fra Begyndelsen har spundet sin forvirrede Væv af Ænker og Beskyldninger ud af sin egen Hierne, eller hun tildeels har faaet Stød og Tilskyndelser af det mod Ulfeldt fiendtlige Hofparti, var i Stand til, med hendes egen Ulykke og Død paa Retterstedet, at drage den mægtige Rigshofmester med i sin Undergang. Hvor slet og mistænkelig en Rolle endog den fameuse Oberst og Geheimeraad Georg Walther spillede i Dinas Proces, saa kan man dog, fra Begyndelsen af, ikke see nogen tydelig og tilstrækkelig Grund til at antage ham for den første Ophavsmand og Opfinder til Dinas Beskyldninger mod Ulfeldt. [92]) I det mindste vare disse i al deres Urimelighed tillige saa enfoldige, og i deres Smudsighed saa latterlige, at de snarere maae forekomme os at kunne være opspundne af en ligesaa gemeen og uvidende, som listig, fræk og rænkefuld Bedragerske.

Det er ikke min Hensigt, her atter at gientage det bekiendte og tidt fortalte om den berygtede Proces. Den er

---

[92]) I ethvert Tilfælde, hvad enten Walther har været Opfinderen af Dinas taabelige Beskyldninger, som allene Stemningen mod Ulfeldt kunde skaffe Indgang, eller selv ladet sig dem indbilde af hende: saa maatte begge Dele vidne mere om Enfoldighed, end Snedighed og Anlæg til Hof-Cabaler hos den nybagte Adelsmand og Geheimeraad. Dersom det i en Omstændighed som denne, hvor det overhovedet ikke gielder det egentlige Grundstof i vigtige historiske Facta, men kun en Giemstand for Curiositet, kan tilstedes at indbringe en Conjectur: da forekommer der i Processen en meget tvetydig Person, en mistænkt og før Processens Begyndelse afskediget Betient hos Ulfeldt, ved Navn Langemack, som Dina selv paa en Maade angav; som maaskee paa samme Tid, som Walther, har havt en Forbindelse med hende; og ved hvem hun kunde have faaet den Kundskab til Ulfeldts Huus, som hun røbede, inden hun der nogensinde havde sin Fod, i det mindste hos Herskabet. At denne Langemack i det mindste har været det Ulfeldtske Huus meget forhadt, og uden Tvivl i Dinas Sag har været en skiult Deeltager, der paa en eller anden Maade har giort sig dette til en Fortieneste: dertil har jeg i Leonore Christines private Correspondents (ikke blot 1652, men langt senere, 1663) fundet tydelige Spor.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

unegtelig, ved at være ligesom Expositionen eller den første Act i den Ulfeldtske Families Tragoedie, en historisk Begivenhed af sand dramatisk Charakteer og tragisk Interesse. Men den har tillige endeel dunkelt og uopløst i Situationerne. Ved Siden af de i Baggrunden fremtrædende Deeltagere af høieste Rang, og ved Siden af det høifornemme Ægtepar, som her, skiøndt tilsyneladende seirende, af Mangel paa hiint, den rene Bevidstheds „tredobbelte Brystpandser", blev det tragiske Dramas egentlige Offere: fremtræder tillige saamegen Lavhed og Gemeenhed hos nogle af de handlende Personer, at det er med en blandet og tildeels svækket Interesse, man træder nærmere til de ved henimod 200 Aars Ælde afblegede, og for en Deel svagt belyste Billeder, som Dinas Proces fremstiller. — Da jeg imidlertid nu har havt Leilighed til at giennemgaae de fuldstændige originale Processacter, der siden 1651, da man lod et Udtog af dem komme for Lyset, have været utilgængelige, og desuden at blive bekiendt med adskillige andre oplysende Bidrag til denne Sags Omstændigheder, kan jeg ikke undlade at bemærke, hvad der for Historien er af Vigtighed: at de saa længe skiulte Actstykker til Processen hverken indeholde noget Nyt af Betydenhed, eller i det Hele føre til andre Resultater, end de hidtil bekiendte Data og Omstændigheder. Disse lade vel tilsyne, at man var fuld af Mistanke mod Rigshofmesteren, og gierne benyttede ethvert nok saa ringe Skin, som talte imod ham; men Ulfeldts høie Raab om Uretfærdighed og Rettens Fornegtelse har dog upaatvivlelig i alt Væsentligt ingen Grund havt; og hvad mere skulde han i ethvert Tilfælde kunne opnaae, end en fuldstændig Frikiendelse, Dinas Dødsdom og Henrettelse, og hans Modpart Oberst Walthers Landsforviisning, efter et af Kongen selv imod denne anlagt Sogsmaal? — Hvad han giorde Fordring paa under Processen, at man ved Forhør og Tortur skulde bringe en i Ænker, Forstillelse og alle Løgnens Konster dreven falsk

Angiverſke, ſom dog uophørligen røbede ſig ved Gienkaldelſer og modſigende Bekiendelſer, til netop at bekiende hvad Ulfeldt vilde: var en Fordring, han ikke ved nogen Ret kunde opnaae. Endog Torturen blev, efter hans Paaſtand, anvendt; men uden den Virkning, han vilde have. Det Udtog af Sagen, ſom til Regieringens Retfærdiggiørelſe bekiendtgiordes (30. Nov. 1651) ikke længe efter Ulfeldts Undvigelſe, er viſt nok i den korte Beretning ſelv ikke til hans Fordeel; men denne har dog ikke i Indholdets ſimple Fortælling noget afgiort Præg af Partiſkhed, eller Fortielſer af det, der kunde være til Ulfeldts Fordeel. Af Procesacterne, Dommen og øvrige Bilag, er heller ikke noget udeladt, der væſentlig kan oplyſe Sagens Hovedomſtændigheder. — Det vil imidlertid heller ikke undgaae den opmærkſomme Læſer af Processens Hiſtorie, at der bag ved denne Væv af gemene og nedrige Intriger har bevæget ſig en eller anden ſkiult, ledende Kraft, der har, om ikke fremkaldt, dog benyttet Leiligheden til at virke til det Ulfeldtſke Ægtepars Ruin — om endog kun ved at compromittere og fornedre den ariſtokratiſk-ſtolte, engang ſaa mægtige og myndige Rigshofmeſters Adelsnavn og Rygte, i det man gav begge til Priis for en Skiøges alt for nærgaaende Beſkyldninger. Man har været fuld af Mistanke, og gierne villet finde Ulfeldt ſkyldig; derfor har man givet de urimeligſte Beſkyldninger Magt; og derfor ogſaa ſøgt at lægge mere Vægt paa den lognagtige Qvindes ſidſte Ord paa Retterſtedet, end de viſt nok kunde fortiene.

Det ſyntes og ſom Alt ſkulde forene ſig, for at ſætte Ulfeldts Sag under denne vidt berygtede Proces i et misligt eller tvivlſomt Lys. Det ſamme Fruentimmer, hvis ſkammelige Beſkyldninger i ſaa høi Grad compromitterede ham ſelv og hans Ægtefælle, havde jo virkelig, *efterat* hun, ham uafvidende, havde bragt ſin første Angivelſe for Kongens Øre, paa en ſnedig Maade vidſt *at ſkaffe ſig Adgang i Rigshof-*

mesterens eget Huus; havde der oftere talt med Grevinde Ulfeldt, og havde opspundet en ny, ligesaa falsk og urimelig Løgn, om en Plan af hans Fiender, ved Nattetider at ville overfalde og myrde ham og hans Familie. Ulfeldt, der selv aldrig havde talt med Dina, havde derimod været lettroende, mistænkelig og frygtsom nok til, efter sin Kones Meddelelser, at troe paa Bedragerskens Digt; havde i den Anledning giort offentlige Skridt til at sørge for sin Sikkerhed; og havde gjennem Grevinden givet Dina en skriftlig Forsikkring, at ville belønne hende for den omtalte Angivelse, naar det kom for Dagen at den var grundet. Denne Omstændighed benyttede den rænkefulde Qvinde under Processen til at foregive, at Ulfeldts producerede Forsikkring, som hun havde været snedig nok til at give Ulfeldts egen Skriftefader i Forvaring, ikke var den rigtige, men at han havde givet hende en anden, der lod paa, at han for hendes Livstid vilde underholde hende og det Barn, hun gik frugtsommelig med, og hvortil hun først havde udlagt Ulfeldt, siden Walther, som Fader. — Endelig maatte ogsaa Ulfeldts, dog længe forberedede Handlemaade, bidrage meget til, i Kongens og Folkets Øine, at sætte ham i et endnu mere mistænkeligt Lys, i det han, efter Processens for ham fuldkomment tilfredsstillende Udfald, snarere som en mistænkelig Statsforbryder, end som en paa sin Skyldfrihed stolende retskaffen Mand, hemmeligt om Natten rømmede af Landet; og det kort førend hans offentlige Retfærdiggiørelse ved Herredagsdommen over Walther blev fuldstændig. Kunde han vel handle værre imod sig selv, end ved frivillig at tildomme sig den samme Straf, som Landets øverste Ret tilkiendte hans skiulte Fiende og Angiver, Dinas Bøler og maaskee hendes Medskyldige?

Den 14. Jul. 1651, tre Dage efter Dinas Henrettelse, begav Ulfeldt sig, med sin Frue og sine ældste Børn, om

Aftenen ud af Østerport, hvortil han havde ladet sig giøre en Nøgle, og gik uden Ophold ombord i en hollandsk Galiot, som han havde fragtet, og som ventede ham ved Kysten, en halv Miil fra Helsingør. Dette Skridt var uden Tvivl længe forberedet; og dog holdt saa hemmeligt, at endog saa eller ingen af hans Slægt eller Venner vidste noget deraf, før han var borte. [93]) I et heelt Aar havde han holdt en af sine Betiente i Holland, for at varetage hans Sager og Brevverling. Fra hans Huus i Kiøbenhavn havde han ladet bortskaffe sit mest værdifulde Løsøre og Bohave [94]), hvoraf en Deel var sendt til Holland; den Skat, han eiede i ædle Stene, i forarbeidet og myntet Guld og Sølv og andre Kostbarheder, har han formodentlig for en stor Deel medtaget paa Skibet; skiøndt der findes sildigere Spor til, at meget af saadanne Sager maa have været giemt hos enkelte Fortrolige. Kongen tilsendte han en Skrivelse paa Fransk [95]), hvori han, med den sædvanlige Selvroes og Verømmelse af de store Fortieneſter, han havde af Kongen og Riget, angiver den slette Behandling, som var vederfaret ham, de Efterstræbelser, han var udsat for, og de falske Beretninger af hans Avindsmænd,

---

[93]) I et Brev til Rigets Marsk Anders Bille (Stralsund, 27. Jan. 1652) benegter Ulfeldt at være hemmelig bortreist, af den Grund, at han 5 eller 6 Dage før hans Bortreise skriftlig, under Hr. Mogens Høegs og Hr. Christen Skeels Hænder, havde modtaget Forlov dertil af Kongen selv, med de Udtryk: „at dersom Rigens Hofmester nogensteds vil forreise, da haver det nu ingen Betænkende." Dette er dog intet uden en Sophisme. Hans Afreise skeete saa uformodet og hemmeligt, som den vel kunde; og det er siensynligt, at den kongelige Tilkiendegivelse kun har været en almindelig Ophævelse af Kongens tidligere Befaling: at Ulfeldt maatte blive tilstede i Kiøbenhavn, indtil Sagen med Dina var paakiendt.

[94]) Da Ulfeldts Værelser og Giemmer i hans Huus, som strax efter hans Undvigelse blive forseglede, efter kongelig Befaling i A. 1653 aabnedes til Regiſtrering, fandtes der kun simplere Effecter og Meubler; men intet af Værdi. Om den kostbare Eiendom, som var bortført af Ulfeldts Huus, meddeles nærmere Efterretning nedenfor.

[95]) Den er uden Sted og Datum.

hvortil Kongen laante Øre, som Aarsag til, at han havde seet sig nødsaget til for en Tid at forlade sit Fædreland. En lignende og udateret Skrivelse til Rigsraadet indløb nogen Tid efter hans Bortreise. Fra Amsterdam, hvor han i nogle Uger opholdt sig i Skiul, og i liden Anseelse [96]), og hvor han lod udsprede en trykt Beretning paa Hollandsk om Dinas Sag, tog han Veien over Lybeck til Sverrige, som det egentlige Maal for hans Reise. Han ankom til Stockholm i Begyndelsen af September, erholdt under 13. Sept. et Beskyttelsesbrev for sig og sit Huus af Dronning Christina, som den 23de modtog ham i en høitidelig Audients, hvortil han afhentedes ved to Kammerherrer i en kongelig Equipage, og havde en Samtale paa halvtredie Time med Dronningen i hendes Cabinet. [97]) Fra denne Dag af var den Stilling, Ulfeldt vilde indtage mod sit Fædreland afgiort; havde han allerede i flere Aar handlet og virket i Landet selv som en egenraadig, mægtig og farlig Magnat, saa traadte han nu, i det han overgav sig til en fremmed Regierings Interesse og Tieneste, frem for Verden som aabenbar Avindsmand mod sin Konge og Forræder mod sit Fædreland. Hvorledes han i denne Egenskab handlede, skal herefter i Korthed fremstilles; naar jeg først har berettet, hvilke Følger Ulfeldts Flugt havde for ham selv og hans Parti i Danmark.

Under den foregaaende Tid af halvandet Aar, hvori det ugunstige og spændte Forhold imellem Frederik III. og Rigshofmesteren havde varet, var der vel forefaldet adskilligt i Dan-

[96]) „Der Reichshofmeister ist bei seiner Anwesenheit alhie bei hiesigen Ambts- und privat Personhnen in schlechter respect gehalten. An welchem orthe er alhie latitiret, hat nicht penetriret werden können." Endeel af hans Effecter vare ankomne under Grev Valdemars Navn, m. m. (Af et Br. til K. Frederik III., dat. 23. Sept. 1651, fra Jac. Steinmann, der var sendt til Amsterdam, for at negociere et Laan paa 400,000 Rdlr.)

[97]) Mem. de *Chanut*; par P. L. de Vauciennes. Ed. de Col. 1677. II. 287.

mark, som ikke lovede Ulfeldt nogen glimrende Fremtid; dog var der fra Kongens Side endnu intet offentligt Skridt giort, enten for at kræve ham til Regnskab for hans Embedsforhold [98]), eller for at fratage ham nogen af de Værdigheder og Benaadninger, han var i Besiddelse af. Hans Undvigelse derimod blev den, for hans Modstandere velkomne Anledning til at bevæge Frederik III. til efterhaanden at opgive Skaansomheden, og bruge al den Strenghed mod Ulfeldt, som denne selv havde fremkaldt. Dog lod Kongen dette saaledes skee, at ethvert Skin af ulovlig og despotisk Fremgangsmaade blev undgaaet. En kongelig Stevning udgik under 17de August til Ulfeldt, at møde ved den til næste Aar berammede Herredag, der at lide Tiltale og være Dom undergiven, for at have, Kongen uafvidende, forladt Riget, uden at giore Rede eller Regnskab for noget af Alt, hvad der i saa mange Aar havde været ham betroet. Kongen lod ogsaa d. 11. Sept. forlange Rigsraadets Erklæring, hvorvidt Ulfeldt, ved sin Undvigelse maatte ansees for at have ved sin Opførsel forbrudt sine Embeder, sin Værdighed som Medlem af Raadet, og de ham tillagte Lehn. I Rigsraadet havde han kun faa Venner tilforn, og færre nu. Svaret faldt saaledes ud, at Kongen maatte være bemyndiget til at besætte Ulfeldts Poster med Andre, som vilde giore Hs. Majestæt og Riget bedre Tieneste. Saaledes blev da Gersdorff, der ganske havde vundet Frederik den Tredies Yndest, Rigshofmester, og Henrik Rammel Befalingsmand paa Moen; begge bekiendte nok som Ulfeldts Modstandere. Mindre troede man vel dette om Cantsleren Chr. Th. Sehested,

98) En mærkværdig Omstændighed er det imidlertid, at netop Dagen før Ulfeldts Bortreise (d. 13. Jul.) indkom en egenhændig Skrivelse fra Frederik III. til R. Raadet, hvori Kongen fører Klage over Ulfeldts Embedsførelse og øvrige Adfærd. Har Ulfeldt maaskee ved nogen af sine Venner strax erfaret dette Skridt, og har det paaskyndet hans Undvigelse?

som forhen havde staaet i nær venskabelig Forbindelse og Brevverling med ham, hvilken synes at være ophørt efter Ulfeldts sidste hollandske Gesandtskab. Seheſted erholdt nu den forrige Rigshofmesters norske Lehn; og jeg skal nedenfor anføre et Vidnesbyrd om, at denne talte ham iblandt sine Fiender.

Ulfeldts Forlehninger bidrog vel ikke ubetydeligt til hans store, næsten fyrstelige Indkomster; men hans erhvervede private Formue var desuden saa overordentlig i Danmark, at den længe havde været Gienstand for almindelig Forundring og Manges Mistanke, uagtet han havde forstaaet paa en klog Maade at fordele og anlægge den saaledes, at ingen let kunde ahne dens virkelige Størrelse. Det var vel ikke ubekiendt, og blev i Beretningen om Dinas Proces fortalt [99]), at Ulfeldt efterhaanden havde sendt store Pengesummer ud af Landet. Men selv dristede han sig til, paa en med Rigets og Landets Armod spottende, ja endog for Christian den Fierdes Ære krænkende Maade at benegte, hvad der siden blev juridisk beviisligt [100]); og afgav derved et af de stærkeste Vidnesbyrd om, hvorledes Løgn og Sandhed gialdt lige for hans Samvittighed, naar det kom an paa hans egen Sag og Fordeel. Det var først langt sildigere, da han som en ynkelig, af Sverrige og af Carl Gustav forsmaaet Forræder, i et Slags Aandsfraværelse sneg sig tilbage til Danmark, saaledes som han 1651 herfra var undvegen til Sverrige, at Ulfeldts egne Papirer røbede, og andre Beviisligheder lagde for Dagen, hvor umaadelig den Rigdom var, han i de 11 Aar, hvori han forestod Rigshofmester-Embedet havde samlet; skiøndt han skal have tiltraadt

---

[99]) „Han befindes af sin bedste Formue, som til Tønder Guld sig skal beløbe, og han paa faa Aars Tid, siden Cronen i var største Nød og Betryk, har samlet, en stor Deel til Holland, Dantzig og andre fremmede Steder, at have sendt for sig i Veien.“ (Fol. B. 3.)

[100]) Jvf. „Høittrængende Æres-Forsvar.“ S. 49—52.

sin høie Post, ikke allene uden Formue, men endog forgieldet. [101]) Naar jeg kalder Ulfeldts Rigdom umaadelig, vil man ikke finde Udtrykket overdrevet, da den kan antages at have udgiort henved en Million Rigsdaler, paa en Tid, da Pengenes Værd kan regnes at have været 2 til 3 Gange saa høi, som den nærværende; da en Rentefod af 6 pCt. var almindelig, og da den hele danske aarlige Statsindtægt knap udgiorde en halv Million Rdlr. Naar vi da tillige erindre, at det for en Deel var i de trangeste og ulykkeligste af Christian IV.s Regieringsaar, da han idelig var i største Betryk for Penge, og paa enhver Maade indskrænkede sine Udgifter [102]), at hans Svigerson og Yndling sørgede saa rigeligt for sig selv, medens Danmark, deels ved Pengemangel, deels ved et usselt Krigs- og Forsvars-Væsen, blev et Bytte for de Svenske: saa kunne vi vel spørge, om ikke allerede Ulfeldts ranede Skatte tilstrækkeligt stemplede ham som Forræder mod Fædrelandet?

Vil man spørge om Kilderne, hvoraf han havde været i Stand til, under en Konge, der selv var streng og nøiagtig Huusholder, at skaffe saa store Summer tilvele: da veed man vel, at dette hører til de Omstændigheder, som en Mand med Ulfeldts Klogskab og i hans høie Stilling ikke vil giøre det let at oplyse i Detail. Det er overhovedet vienspynligt, at Undersøgelsen af Ulfeldts mistænkelige Omgang med Statens Penge-

101) Det fortaltes i det mindste, som et Beviis paa den unge Leonore Christines store og ædelmodige Kiærlighed til hendes Fæstemand, at hun efter Brylluppet endelig vilde betale hans Gield, og at denne beløb sig til 30,000 Rdlr. Kilden er ikke meget authentisk; men om Summen ikke har været saa stor, kan Factum dog neppe reent benegtes. (Jvf. Paus. Ulfeldts Levnet. I. S. 58.)

102) „Jeg haver ikke i al min Varge 7000 Daler, og veed ikke at faae flere dertil, om jeg skiøndt vilde sætte min Ære og Liv i Pant derfor": skriver Kongen til Chr. Thom. Scheffed d. 27. Apr. 1645. s. ogsaa Kongens Brev til Rentemesteren om Indskrænkning af Tafselet. 26. Apr. 1645. (Bilag No. VI.)

væsen under Frederik III. aldrig synes at være kommen til alvorlig eller detailleret Udførelse; maaskee fordi man tidligt nok har faaet Overbeviisning om, at tilstrækkelige Beviser paa hans Underslæb ikke vare lette at tilveiebringe. I øvrigt kan her erindres om: at Ulfeldt havde meget med øresundske Toldsager og Told-Kiendelser at giøre; at alle Leverancer til Flaaden, Armeen og Hoffet gik igiennem hans Hænder; at Oluf Daa, en af Rentemesterne under Christian IV., hørte til Ulfeldts ivrigste Venner; og endelig, at hvad der i Frederik III.des aabne Brev af 18. Aug. 1653, hvorved Ulfeldts Grund-Eiendomme belægges med Sequester, tydeligt og bestemt lægges ham til Last [103]), er meer end tilstrækkeligt til at forklare sig, hvorledes det har været bestilt med hans Redelighed og med hans forborgne Rigdomskilder. Kunde han endog sige, at han ikke smaaligen havde søgt disse, eller at han ikke har skindet Nogen sin Armod og Fattigdom fra, og sanket den Velsignelse, Gud have givet ham med Andres Fordærvelse og Skade [104]): saa havde han desmere ved at berige sig i det Store hiulpet til Statens

[103]) Det hedder her bl. a.: „Da befindes Renteriet saaledes at were imod ald Herkommen och loulig Brug forbigangen, att di ferreste contracter och affregninger der findes at were giort, och om somme war slet intet at finde. — — — Med Leverandzer er saaledes omgaaet, att aff Tømmer allene, alt andet at forbigaae, paa ser Aars tiid, fra Ao. 1642 indtil Ao. 1648 opskriffues at were leveret nesten for Tretten tønder guld, vanseet iche et skiff der aff er bygt, iche heller nogen stor landbygning giort; mens wel beregnes til et skiff at reparere at være medgangen Tømmer for 36,000 Rdlr. och til et andet for 35,000 Rdlr. Paa Holmen, som Hr. Corf. Wilfeld efter sin Eed skulde haffue Indseende med, er saaledes forholdt, at Tømmer vndertiden iche før 16 eller 17 Maaneder effter det er leverit, er bleffuen taxerit, och for Een mere end dobbelt saa høit taxerit som for en Anden; och at Adskilligt ser gang dyrer er betalt, end Andre det haffue erbødet at wille levere. Dend paa Holmen war Material-schriffuer, haffde weret Hr. Corf. Wilfelds egen Tiener, och haffde ingen Kongelig Bestalling; att nu forbigaaes, huorledis med priisgoedtz och Confiscationer er tilgaaet."

[104]) Høitreng. Æresforsvar. S. 50.

Fordærvelse og Skade, og heri viist sig som en trolig Tilhænger af den i Danmark herskende Adels Grundsætning: at Rigets Bedste maatte vige for Standens Fordeel. Ulfeldt var heri viist nok ikke anderledes eller slettere, end hans Samtidige, Cardinal Mazarin, og flere af hine og af sildigere Tiders Ministre og Stormænd, hvis Ærgierrighed og Herskelyst betragtede Guldet baade som Magtens sikkre Stotte og sidste Nødhielp. Heller ikke var hans Beregning deri ganske falsk; thi det vilde aldrig have kunnet lykkes ham, som en fattig Herremand og Rigsraad, i saa mange Aar at kunne trodse Kongen og sit Fædreland, og spille en uafhængig Magnats Rolle blandt dets Fiender.

Strax efterat Ulfeldts Undvigelse var bleven bekiendt, udgik vel en kongelig Befaling (26. Jul. 1651), at Ingen maatte indlade sig paa at kiøbe noget af Rigshofmesterens Gods eller Eiendomme, saalænge han ikke havde giort Rede for sin Embedsforelse; men ikke før et Aar efterat han havde vægret sig ved at møde efter Herredagsstevningen (af 17. Aug.), og udstedt flere, i høi Grad mod Kongen fornærmelige Skrifter, skred Frederik III. til, (i det anførte Brev af 18. Aug. 1653) at inddrage Ulfeldts Godser og Midler i Danmark. Dog skeete dette endnu paa den lemfældigere Maade, uden Godsernes Salg, ved at befale, at alle ham tilkommende Afgifter, Renter og andre Indtægter skulde indbetales til de kongelige Lehnsmænd i vedkommende Provindser. Det er ogsaa mærkeligt, at uagtet Frederik den Tredies stigende Vrede og Unaade imod Ulfeldt, vedblev man, i alle Regieringens Handlinger med Hensyn til det Ulfeldtske Gods, at vise den samme Lemfældighed lige til 1661. [105]) Ulfeldt havde saa lidet agtet den kongelige

[105]) At opregne alle de forskiellige Forholdsregler og Befalinger angaaende Ulfeldts i Danmark sequesterede Eiendom, bliver her for vidtløftigt. Jeg vil kun bemærke, at endnu 1661 var Ulfeldts Gaard og Bohave i Kiøbenhavn urørt, og intet af hans Jordegods solgt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Stævning, at han i Stedet for at møde ved Herredagen, hvor hans Sag d. 1. Jul. 1653 endelig blev foretaget, skiondt ikke afgiort [106]), lod fremlægge et Indlæg, hvori han ikke allene gientager sine allerede i et trykt Skrift vidtløftigere udforte Klage over den Vold og Uret, som i Danmark var paafort ham; men driver sin overmodige Stolthed og Tilsidesættelse af enhver Ærbodighed mod Kongen saa vidt, at han besvarer dennes Indkaldelse med at skyde sin Sag under den svenske Dronnings og Sverriges Rigsraads Dom, og det med saadant Vilkaar, at den eller de, som der vil tiltale ham, „sig og under samme Ret giver, der at lide og udstaae hvis Retten kan medføre, om de ham ubeviisligen for noget tiltaler." [107]) Hvorledes det er gaaet med Ulfeldts Sag i A. 1652, og om den mueligen ved dette Aars Herredag slet ikke er bleven foretaget, har jeg for Øieblikket endnu ikke fundet Oplysning om. Det ovenomtalte egenhændige Indlæg af Ulfeldt, til Svar paa Stævningen, er dateret Stockh. den 30. Jul. 1652; men er formodentlig det samme, som ved hans Skriver Kield Friis produceredes d. 1. Jul. 1653. — Da Ulfeldt deri ogsaa falskelig foregav, at ikke allene hans Kammer ved Raadstuen (d: Rigsraadets Forsamlingssal) var opbrudt, men ogsaa alle hans deri værende

106) I et Br. fra P. Wibe til Residenten Peder Juel af 7. Jul. 1653 hedder det: „Den 1. Julii var Hr. Corf. Wilfelts sag for; effter „Steffningen var opleest, præsenterede hands tiener Kield Friis „itt indlegg, ligesaa vforschammet, injurieux och løgnactig, som hands „trychte pasquil: Kongen och Raadet ville intet denne Gang „domme dervdi; ieg formæner dog, att dett bliffuer vel iche derved, „mens att der med tid och stund bliffuer giort nogen større Ernst „(Alvor) end hertildags scheed er."

107) C. Ulfeldts Svar paa den mod ham udgangne kongl. Stevning for Herredagen, som i August Maaned skal holdes, dat. Stockholm 30. Jul. 1652. Dette Ulfeldtske Indlæg opbragte Frederik III. i høi Grad. Man seer dette bl. a. af en lang, egenhændig, i sin Art meget vel udført Skrivelse og Instruction fra Kongen til „Ambassadeuren" P. Juel, af 19. Jan. 1654.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Papirer udtagne [108]): lod Kongen (27. Jul. 1653) udgaae Begiering til hans tre Brødre, Lauritz Ulfeldt, Hr. Flemming Ulfeldt og Hr. Ebbe Ulfeldt (til Urup), at være tilstede med tre Andre Adelsmænd (af Familien Powisk) naar Papirerne, som fandtes under Forsegling i Rigshofmesterens Kammer, bleve aabnede og registrerede; ligesom ogsaa, at overtage Tilsynet med Ulfeldts sequestrerede Gods. [109]) Den Moderation, der saaledes endnu vistes i Henseende til Beslaget paa Ulfeldts Eiendomme, kan maaskee for en Deel tilskrives den Beskyttelse, han nød hos Dronning Christina og den svenske Regiering, med hvilken det endnu var det danske Hofs Ønske, saa længe som mueligt at staae paa en fredelig Fod. Imidlertid fortiener denne skaansomme Fremfærd saameget mere at bemærkes, som Ulfeldt ved sin (fra Stralsund, den 14de April 1652 daterede) i Trykken udgivne Apologie [110]), rettet imod den fra

---

108) Dette var en aabenbar Usandhed, grundet paa falske Beretninger fra hans Correspondenter i Kiøbenhavn. Allerede d. 18. Aug. 1651 udgik Kgl. Befaling til Over-Rentemesteren Jørgen Rosenkrantz og Oversecretair Otto Kragh at registrere Ulfeldts Papirer i bemeldte Kammer. Disse fuldførte dog ikke Registreringen; men de to Brevskabe, hvori Papirerne fandtes, bleve forseglede med begges Segl.

109) „Efterdi det er for godt anseet, at Indkomsten af Hr. Corfitz Ulfeldts Gods, for sine Aarsager, som skal naadigst tilkiendegives, skulle in sequestro her i Riget forblive, indtil han sig indstiller at svare til sin Administration: da begere vi" o. s. v. Brødrene bade sig fritagne for denne Forretning; og som Følge deraf henstode ogsaa Ulfeldts Brevskabe uaabnede og forseglede indtil 6. Nov. 1659, da der udgik Befaling til Hr. Ove Giedde, Rigens Admiral, Hr. Oluf Parsbierg (Ulfeldts ivrige Ven) og Jørgen Seefeldt, Landsdommer i Siælland, at aabne Skabene og nøiagtigen specificere Brevene, hvilket Arbeide begyndtes d. 9de Novbr., da begge ovenanførte Segl fandtes hele og holdne. (Registreringsforretningen er dat. Raadstuen for Kiøbenhavns Slot, d. 30. Jan. 1660.)

110) „Høitrængende Æres-Forsvar imod den publiceerde vsandferdig Kiøbenhaffns Beretning, anlangende Dinæ oc Walthers Sag — — Med hosfølgende Aarsager, som hafuer nød oc tvungen mig vnderskrefuen

den danske Regiering udgaaede Beretning om Dinas Proces, i høi Grad havde personligen angrebet og fornærmet Kong Frederik III., som ogsaa i den Anledning paa den diplomatiske Vei giorde flere alvorlige Forestillinger hos Dronning Christina imod den erklærede Gunst og Beskyttelse, hun skienkede en til den Grad mod sit Fædreland og dets regierende Konge fiendsk og oprørsk Statstiener. Derfor vilde dog Ulfeldt ikke ansees. Det Sprog, han fører i sit Forsvarsskrift, er ganske som det var en af den danske Konge og Regiering uafhængig Herre, der talte. Forsvaret, uden Hensyn til hvor det har sin Svaghed eller Styrke, er drevet til den Yderlighed, at kun en af Hovmod saa forblindet Mand, som Ulfeldt, kunde holde det for mueligt, at en regierende Konge, som desuden havde et stærkt og talrigt Parti paa sin Side, skulde finde sig i den Ydmygelse, at handle med en insolent og oprørsk Magnat, der endog tillod sig personlige Krænkelser imod Monarken, som med sin Ligemand. Men saavidt gik Ulfeldts Stolthed og Hævngierrighed, at der hos ham aldrig kunde blive Tale om at giøre et eneste Skridt til at forsone Frederik III. Hans Hensigt derimod var at oppebie, og giøre Alt Sit til at fremkalde saadanne politiske Forandringer, hvorved Kongen kunde twinges til at ydmyge sig for den engang saa mægtige Rigshofmester, og han komme til, fuldstændigen at triumphere over sine Fiender i Danmark; om det endog skulde skee med hans Fædrelands største Fordærvelse. Denne ledende Tanke, som havde ført ham til Sverrige, og som han uafladelig i fem Aar beholdt for Øie, lykkedes det ham omsider virkelig at bringe til Udførelse; men Hævnen, hvis Lyn han vilde slynge mod Andre, medens han hialp til at sønderrive og udpine sit Fædreland, vendte sin Straale mod

(for en tid) at begifue mig off mit kiere Faderneland. Prentet Anno 1652." 135 S. 4to. Trykkestedet skal være Greiffswald. Ulfeldt lod tillige udgaae en latinsk Oversættelse (188 og 57 pag. 12mo) og en tydsk (i Qvart) begge uden Trykkested.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans egen Idee; og kun meget kort og ufuldstændigt nød han Selerens urene Lyst.

Man seer imidlertid, hvor sikker han var i sin Sag allerede da den trykte Apologie udkom; thi han kunde ikke engang afholde sig fra, endog ved smaalig Trudsel og Spot mod sine Fiender, meget for tidligt at yttre Hævnens forudfolte Glæde.[111]) Han byggede dengang især paa Christinas Gunst; men kiendte eller ahnede endnu ikke den Letsindighed, hvormed hendes Lune var i Stand til at bortgive Magtens Herlighed og Kronens Glands, for at kunne aflægge dens Byrde. — Naar vi uden fuldstændig Udvikling af alle enkelte historiske Optrin og Omstændigheder ved Ulfeldts Ophold i Sverrige, hans der indledede politiske Intriger, og hans Forhold til Dronning Christine og den svenske Regiering, hvorved vi maatte overskride denne Fremstillings Grændser, ville søge at sammenfatte det Vigtigste af disse Gienstande i et kort Overblik: da kan dette dele sig til tre Hovedmomenter: 1) Ulfeldts offentlige Fremtræden ved Hoffet i Stockholm, hans Forhold til Dronningen og til den svenske Regiering; 2) Maaden, hvorpaa Frederik III. og den danske Regiering optog og behandlede det svenske Hofs og

111) I et Brev af 20. Mai 1652 til Peder Wibe fra Erik Kragh beretter denne, at der med et Stralsundsk Skib var kommet en heel Mængde Exemplarer af Apologien til Kiøbenhavn, som man mener „Froken Sophie" (Grevinde Pentz) lader uddele. Selv havde Ulfeldt sendt den til Cantsler Sehested, Stadtholder Gersdorff, Kongens Secretair Otto Kragh og Rentemesteren Peder Wibe, (som Ulfeldt paa Convoluten havde givet den ironiske Titel: à Mr. *P. Wibe*, Grand thresorier du Royaume, Seigneur de Strögodtz, Conseiller extraordinaire du Roy.) Inden i Enhvers Convolut havde han egenhændig skrevet (men uden Underskrift) disse „Deuiser": Til Cantsleren: „On Vous mesurera, comme Vous avez mesuré; n'en doutez pas." Til Gersdorff: „Gratia ing(enii?) mors est; probatum est." Til Otto Kragh: „Hodie mihi, cras tibi; pondera hæc verba." Til Wibe: „Chaque pourceau a son St. Martin; tu n' echapperas pas, mais auras le tien."

Dronningens Adfærd, med Hensyn til den forrige Rigshofmester; og 3) den Maade, hvorpaa Ulfeldt, aabenbart eller hemmeligt, stræbte at virke og virkede som Fiende af det danske Rige og af dets Konge.

Hvad det første Punkt angaaer, da er det allerede ovenfor antydet, og tildeels fortalt, hvor tilfreds Ulfeldt kunde være med sin første Modtagelse hos Christina. Denne aandrige og lunefulde Dronning, som det Ualmindelige især behagede, fandt Smag i Ulfeldts Omgang, og behandlede ham ogsaa fremdeles, lige til hun nedlagde Kronen, ikke blot med en høi Grad af personlig Gunst for ham selv og hans Familie, men som en meget betydende Statsmand, af hvis skuffede Ærgierrighed og Herskelyst, af hvis personlige Uvillie og Had mod sit Fædrelands Regiering og dets Konge, Sverrige i paakommende Tilfælde kunde drage megen Nytte. At hun i det offentlige Liv, i politiske og diplomatiske Forhandlinger, undertiden holdt noget tilbage, og ikke vilde vedgaae at give Ulfeldt anden Beskyttelse, end den, som begge Staters Undersaatter, efter den Stettinske Fred, gienſidigen i de to Riger skulde være berettigede til at søge og nyde: havde deels sin Grund i Christinas egen Klogskab, deels i Sverriges, endnu i nogen Tid imellem Englands og Hollands Interesse svævende udvortes Politik, hvorved ogsaa Forholdet til Danmark blev usikkert; noget maaskee ogsaa i Dronningens i sig selv mindre fiendtlige Sindelag mod dette Rige. — Imidlertid hindrede dette hende ikke fra, jo mere det lykkedes Ulfeldt, (ikke uden betydelige Opoffringer) [112]) at sætte sig fast i Christinas

112) To store Pengelaan giorde han Dronningen; det ene paa 60,000 Rdlr. efter hendes Obligation af 24. Sept. 1652. Herom forekommer følgende Sted i en Rapport fra P. Juel til Cantsleren af 16. Oct. 1652, hvoraf man seer, han dengang endnu ikke vidste at Sagen var afgiort: „Med de Penge, som Dronningen vilde laane af Hr. C. WF.,

personlige Gunst, i mere lidenskabelige Øieblik at lægge den ingenlunde upartiske Forkjærlighed for Dagen, hvormed hun, uden noiere Kiendskab til alle særlige Forhold, betragtede hendes fornemme Client som en skyldfri og forurettet Mand af Ære, der allene var bleven et Offer for en Hof-Intrigue og politisk Cabale; med eet Ord, betragtede Ulfeldt ganske som han selv søgte at fremstille sig i Sverrige. Dette Lands Regiering underkastede han sig ogsaa offentligt som en Undersaat; imedens han paa samme Tid giorde Fordring paa, endnu at være i fuld Rettighed til den hele politiske Stilling i Danmark, som han selv hemmeligen havde unddraget sig fra.

Det var imidlertid aabenlyst, at Ulfeldt ikke paa een Tid kunde være svensk Undersaat og Rigshofmester i Danmark; og hans tvetydige Stilling imellem begge Riger giorde ham ogsaa i Sverrige til en Gienstand for Manges Mistillid og Mistanke. — Hvad Christine angaaer, da er det bekiendt, at allerede Holberg skarpt angriber denne Dronning for hendes Handlemaade imod Danmark i at beskytte Ulfeldt, paa en Tid da hun jævnligen yttrede det venskabeligste Sindelag mod denne Stat, der siden Brömsebro-Freden, i det mindste udvortes, stod i et aldeles fredeligt Forhold til Sverrige; og man har

„haver jeg ikke Visheb at noget endnu derudi er sluttet; han vil „ikke gierne deran, uanseet at man blandt anden Forsikkring byder „ham det Amt Wollin i Pommern til Underpant." — Artigt vilde det være, om Christine netop havde brugt Ulfeldts Penge til at kiøbe de kostbare Foræringer, hun om Sommeren 1652 giorde Piementelli. Han fik bl. a. et Diamantskors til 30,000 Rdlr., som der sagdes, havde været bestemt for Ulfeldt. (P. Juel til Cantsleren, den 2. Jul. 1652.) — En anden endnu langt betydeligere Sum laante Ulf. Dronningen kort før hendes Resignation, efter hendes Obligation paa 200,000 Rdlr., dat. Stockholm, d. 12. Jun. 1654. For et af disse Laan, eller begge, fik han det Pommerske Amt Barth i Pant, hvor han siden opholdt sig en Tid lang; men hans Capitaler, hvorfor han endnu fik Obligationerne tilbage 1661, har han vist nok aldrig seet det mindste af.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

siden den Tid været uenig om, hvorvidt hun deri har handlet efter Ærens og Folkererettens Love. Det forekommer mig endnu tvivlsomt, om man, under de bestaaende Forhold, kan lægge Christina mere til Last af hendes offentlige Handlinger og Yttringer i Henseende til Ulfeldt, end at hun ogsaa heri ved enkelte Tilfælde lod sig henrive til den samme lunefulde og lidenskabelige Fremgangsmaade, som hun undertiden selv i Regieringssager lagde for Dagen. Hertil kan man vel henføre hendes Adfærd i det bekiendte Optrin med den danske Gesandt Peder Juel, som uden Tvivl snarere var et overlagt Spil, end, hvad Nogle have villet giøre det til, en improviseret Scene; og hvoraf imidlertid Juel drog sig ud paa en ligesaa kiæk som ærefuld Maade; endskiøndt man uheldigviis fra dansk Side ikke havde været forsigtig nok i det Tilfælde, man vilde bruge til at bevise Ulfeldts Uredelighed.[113]) — Man kan i øvrigt vel med nogen Grund antage, at Christinas personlige Hengivenhed for Ulfeldt og hans Huus har været meer end blot egoistisk, eller udgaaet fra politiske Beregninger. I det mindste bevarede hun den længe efter at al personlig Forbindelse med Ulfeldt var ophørt, og hun var fiernet fra enhver Deeltagelse i Sverriges politiske Forhold til Danmark.

Betragte vi paa den anden Side den, i et langt foregaaende Tidsrum i Danmark uhørte, trodsende Stilling, som Ulfeldt, understøttet ved den svenske Regierings Beskyttelse og Gunst, kunde antage ligeoverfor sin Konge og sit Fædreland —

113) Jeg maa bemærke, at senere fundne Papirer dog bestyrke mig i den Mening (som maaskee i svenske Archivdocumenter vilde finde flere Bekræftelser), at Christina drev sin Begunstigelse af Ulfeldt til en for en regierende Dronning upassende Partiskhed og Fortrolighed. At hun saaledes endog meddeelte ham Frederik III. egenhændige og officielle Skrivelser til hende selv og til den danske Gesandt, naar denne kunde tilstille Dronningen sin Monarks Depecher, (Afskrifter med Ulfeldts og Leonoras egen Haand vidne derom) kan vist nok henregnes til en slig upassende Adfærd af et kronet Hoved.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra hvilket han, imod dets Forfatning, var undveget som oprørsk Undersaat, ligesaavel i hans Forhold til Rigsraadet, hvis Medlem han var, som til Kongen — da kunne vi ei andet end indrømme, at Frederik III. billigen har følt sig krænket ved det Medhold, den svenske Dronning gav Ulfeldt i hans ligesaa enorme, som urimelige Prætensioner, hvilke i Realiteten ikke gik ud paa mindre, end at Kongen og Rigsraadet i Danmark, med en uhørt Ydmygelse, skulde tilstaae den Uret, Ulfeldt var skeet, og restituere ham, uden alt Regnskab for den forbigangne Tid, i hans fulde Embedsmyndighed. Det er allerede bemærket, at Ulfeldt selv ikke har været i Stand til at tænke sig Muligheden heraf, uden ved Hielp af de mod Danmark fiendtligt sindede Magters Understøttelse, og ved selv at optræde som sit Fædrelands aabenbare Fiende. Dette forkyndte han paa en Maade ogsaa i sin Apologie eller Æresforsvar; og derpaa gik ethvert Skridt ud, som hans hele paafølgende Handlemaade i Sverrige medførte. Frederik III., der uden Virkning meddeelte det svenske Hof sine Klager over de offentlige Fornærmelser, Ulfeldt i bemeldte Apologie havde tilladt sig mod sin Monark og mod Riget, lod ogsaa udgaae et aabent Brev til Undersaatterne i Danmark og Norge (18. Sept. 1652) hvorved Skriftet confiskeredes; ikke uden en fuldstændig Deduction af Aarsagerne dertil, hvori med Sandheds Vaaben, og i en værdig og besindig Alvorstone, Ulfeldts Hovedbeskyldninger giendrives. Dette forfeilede ikke sin Virkning i Danmark, hvor den almindelige Mening, der aldrig havde været Ulfeldt gunstig, ikke blev det mere ved hans Adfærd i Sverrige: og hvor hans Parti endog blandt Adelen, med hvert Aar i samme Forhold blev svagere, som Kongens Magt forstærkedes. Imidlertid blev Sagen imellem ham og Kongen, eller den danske Regiering, endnu i flere Aar henstaaende i et Slags uafgiort Stand; fordi man ideelig var i den Stilling, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

man maatte tage Hensyn til den offentlig erklærede Beskyttelse, Ulfeldt havde fundet i Sverrige. Frederik III. holdt imidlertid i sine Underhandlinger med denne Magt urokkelig fast ved den Fordring, at Ulfeldt skulde bequemme sig til en Gienkaldelse, inden han kunde vente at opnaae Restitution; men meer end eengang erklærede Dr. Christina, at derpaa var ikke at tænke. [114]) Før hendes Resignation anvendte hun endog sin personlige Mægling og Underhandling hos den danske Resident (P. Juel), for at formaae Kong Frederik til at give Ulfeldt hans Eiendomme tilbage, imod at udstede en skriftlig Erklæring — dog uden at være nødt til at ydmyge sig — og imod at forpligte sig til at tage sin Bopæl i et andet Land udenfor Sverrige [115]); da det, efter Dronningens egen Yttring, vel ei kunde være ønskeligt for Kongen af Danmark, at Ulfeldt fremdeles opholdt sig i Nabolandet (Febr.—Apr. 1651). Men her traadte deels Frederik den Tredies vedvarende Uvillie og bestemte Vægring ved at gaae ind paa nogen Forsoning, saalænge Ulfeldt ikke

114) I en Relation fra P. Juul (1. Jan. 1653) raader han til, at give Ulfeldt Haab om en »Accord«, som den, Hannibal Sehested nød. Han troer, at »Ulfeldts intention heri er, at han mener noget saadant »reent vilde blive afslaaet af Kongen; hvorved Ulfeldt da fik Prætext »til at renuntiere offentlig, som allerede hemmelig er skeet, at »Respect og Troskab; og engagere sig med Sverrige.«

115) Memoires de Chanut. T. III. p. 292—95. 316. 17. 343–49. Grauert („Christina, Königin von Schweden, und ihr Hof.“ I. Bonn 1837. S. 489–92) gior sig al muelig Umage for at sætte Dronningens Handlemaade i Optrinnet med Ulfeldt og Juel i det bedste Lys; men det lykkes ham ligesaa lidt hermed, som med den Skygge, han vil kaste paa Chanuts troværdige og nøiagtige Fortælling efter Juuls Meddelelser. At den ligefrem er givet efter P. Juels Beretninger, seer man af Overeensstemmelsen imellem Chanut og Fragmenterne af Indholdet af Juels Relation om Begivenheden. (*Fryxell.* Handlingar rörande Sverges Historia, ur Utrikes Arkiver. I. p. 100. 101.) Endnu mere fremlyser dette af en omstændelig Rapport af den hollandske Gesandt C. van Beuningen. (Upsal. 17. Apr. 1654.) Jeg har ogsaa fundet Juels egen Rapport; men den er næsten heelt igiennem i Chiffre.

tilstod og afbad sin Brøde, i Veien; deels indtraf Begivenheden med den ubevilslige Beskyldning mod U., at have tilvendt sig en til Subsidier for Carl II. bestemt Sum paa 24,000 Rdlr., og det for Kongen og hans Gesandt ubehagelige og krænkende Optrin paa Stockholms Slot, som Christina fremkaldte. Saaledes forlod ogsaa denne Dronning nogle Maaneder sildigere Sverrige, uden at Ulfeldt, der i hende tabte en Beskytterinde, af hvem han haabede det Meste, var kommen sit Maal nærmere, og uden anden Forandring i hans Tilstand, end at hans Formue var formindsket med over halvtredie Tønde Guld. Dersom da Grevinde Ulfeldt, som der fortælles, [116]) har fældet mange Taarer over Christinas Resignation, da var det vist ikke uden Grund.

Fra svensk Side vedblev man, endog efter Dronningens Resignation, at trænge paa en Afgiørelse af Sagen til Ulfeldts Bedste; da det ei allene gialdt hans politiske Stilling i Danmark, men ogsaa hans der efterladte Midler. Det danske Hof, der i det Hele kom i et mere og mere misligt og usikkert Forhold til Sverrige, hvilket man paa begge Sider følte, søgte at undgaae videre Berøring af den Ulfeldtske Sag, som man Tid efter anden i Stockholm bragte paa Bane; ogsaa efter Carl Gustavs Thronbestigelse. Saaledes finder man endnu 1655, at Wibe fra Kiøbenhavn indhenter Betænkning hos den danske Resident Juel, om hvorledes man bedst skulde forholde sig, „dersom de Svenske urgere saa haardt paa et Grændsemøde i Hr. Corfitz Ulfeldts Sag." Den førstes egen Mening er, at man for at giøre Mødet frugtløst, kun behøver at fremsætte den Paastand: at Ulfeldt ved sin „Pasquil mod Kongen, Rigsraadet og hele Regieringen i Danmark", har tabt al Adkomst til at beskyttes ved det Stettinske Fordrag; og at han

116) I en tabt Rapport fra P. Juel, af 10. Jun. 1654. s. Indholdsfortegnelsen hos Fryxell. l. c. pag. 102.

herfor bør staae Kongen og Raadet i Danmark til Rette. Herpaa vilde svenske Deputerede aldrig indlade sig; og paa den Maade vandt man i det mindste Tid. [117])

Hvorledes man nu endog, under de to Nabo-Staters politiske Forhold, i Sverrige kunde finde Anledning og Paaskud til at beskytte Ulfeldt: saa var Maaden, hvorpaa han erhvervede denne Beskiermelse og søgte at benytte den til sit Fædrelands Skade og Fordærvelse, lige uædel, forbryderst og strafværdig. Ulfeldt havde ikke trøstet sig til, i Danmark selv, (hvor det desuden havde staaet til ham, enten at slutte sig til den nye Konges Parti og Interesse, eller, med sin uhyre Formue, at trække sig tilbage fra Hoffet og Statslivet) at lade sin Handlemaade offentlig undersøge og paakiende. Det var netop en saadan Redegiørelse for hans Embedsførelse, som Frederik III. forlangte, som Ulfeldt i sine arrogante, af Selvroes altid overflydende Indlæg og Forsvarsskrifter foregav at være i Stand til og at have tilbudet; men som han dog aldrig vilde underkaste sig, og som han unddrog sig fra netop paa den Tid, da Kongen synes at have været alvorlig betænkt paa at fordre den af ham. I Stedet for at møde sine Modstandere blandt Hofpartiet i aaben Kamp, havde han som en feig Rømningsmand selv opgivet sin høie Post og Stilling; men derved endnu ikke afskaaret sig enhver Udvei til Forsoning med sin Konge, og til at vende i Fred tilbage til Fædrelandet. Dette skete først, da han udgav et Skrift, der havde et Slags Lighed med de Stridsskrifter, man i to fiendtlige Lande, naar Krigen er erklæret og udbrudt, uden Skaansel giensidigen udsender; da han vedblev paa en for Kongen høist krænkende Maade at klage, beskylde, pukke og angribe Regieringen, i Stedet for med Beviser at forsvare sig; men endnu mere, da Ulfeldt ved en i flere Aar fortsat Række af forræderske

[117]) Br. fra P. Wibe til P. Juel. 19. Marts 1655.

Bestræbelser for at skade Danmark, dømte sig selv til at regnes blandt sit Fædrelands værste Fiender og Avindsmænd, som det aldrig mere frivilligt og roligt kunde optage i sit Skiød. Hvorledes han under Christinas Regiering ved Raad og Daad tiente hende, og hvorledes han ved enhver god Leilighed søgte at ophidse hende imod Danmark: viser der sig Spor nok af i Historien [118]), endskiøndt vi hidtil saagodt som aldeles mangle de samtidige, hemmeligere Kilder, Vedkommendes confidentielle Brevverlinger, og desværre, ved et uheldigt Tilfælde, næsten alle den danske Residents Beretninger netop for disse Aar. — Imidlertid er i det mindste een saadan Kilde bevaret, i den engelske Ambassadeur Bulstrode Whitelocke's Dagbog over sit Ophold i Sverrige i en Deel af Aarene 1653 og 1654, som først omtrent hundrede Aar efter hans Død kom for Lyset. Denne, ved en høi Grad af Simplicitet og Sanddruhed udmærkede, for Historien og Tidsskildringen interessante og lærerige Bog, meddeler tilfældigviis ogsaa endeel Træk til Ulfeldts Charakteristik, bestyrker Andres Beretninger om den Gunst, Christina havde skienket ham; og lægger tillige for Dagen, hvorledes den Rolle, han spillede ved det svenske Hof, allene var bygget paa den Fordeel, man fra forskiellige Sider giorde Regning paa at kunne giøre sig af Ulfeldts mod Danmark svigfulde og forræderske Sindelag og Anslag, hvilke han altid var rede til at meddele, hvor han kun fandt en Fiende af hans Fædreland, der vilde benytte dem.

Whitelocke var som Cromwells og Republikens Ambassadeur sendt til Sverrige for at indlede et Forbund med denne

118) Det berettes ogsaa allerede i en anonym samtidig italiensk Beretning (Dello Stato particolare della Regia corte di Suecia), hvis Forfatter 1654 var i Stockholm: at Corfitz Ulfeldt især var den, der søgte at bevæge Christina til at angribe Danmark med Krig, og at hun omsider havde giort det, om ikke Oxenstierna havde været derimod. (*Archenholtz* Mem. de Christine. II. Append. p. 91. 92.)

Stat, og saaledes modarbeide Hollænderne, med hvis Sømagt den engelske i den udbrudte Krig endnu ei kunde maale sig; og hvis Tractater med Danmark kunde blive farlige for Englands opblomstrende Søhandel, og sigte til at udelukke dets Skibe fra Østersøen. Ulfeldt var selv den, som havde bragt Danmark over paa den hollandske Side, og han havde selv underhandlet for Christian IV. og Frederik III. med de Stuartske Konger; men nu havde Bladet vendt sig. Nu opgav han sine høiforнemme Venner, Generalstaterne, og søgte ved ethvert anvendeligt Middel at indsmigre sig hos Whitelocke. Denne havde neppe været et Par Dage tilstede efter sin Ankomst, før den adelstolte Rigshofmester giorde den republikanske Gesandt sin Opvartning. Det faldt den hovmodige Adelsmand ligesaa let, nu at hylde den revolutionaire Republik i England, og dens militaire Dictator [119]), som tilforn at giøre Væsen af de høimægtige Herrer Deputerede i Holland. Et af de Midler, han især anvendte for at vinde Whitelocke, og virke giennem ham til at drage England over til Sverrige og stemme Protectoren til Angreb paa Danmark, var Sundtolden og Øresunds Frigivelse; en Sag, hvorom denne Forræder, som der uden Tvivl selv havde fundet en af sine Rigdomskilder, flere Gange meddeelte den engelske Ambassadeur hemmelige Underretninger. [120])

[119]) 31. Mart. 1654. „Whitelocke fik Besøg af Ulfeldt, som gav ham endeel betydende Underretninger om Danmark, der vare nyttige for England; og bevidnede stor Agtelse og Hengivenhed for Protectoren og Republiken." *B. Whitelocke's* Dagbok öfver dess Ambassade til Sverrige. Övers. från Engelsk. Ups. 1777. p. 495. (Jeg maa uheldigviis anføre denne, i øvrigt gode Oversættelse, da det Kongel. Bibl. savner dets Exemplar af Originalværket.)

[120]) For Ex. 13. Mai. 1654. „Ulfeldt besøgte Whitelocke, og talte især om Englands Interesse, og om Sundtoldens Betaling til Kongen af Danmark; hvori han af Ulfeldt fik nyttige Underretninger, som vilde været til stor Fordeel for Protectoren og Republiken, i Fald man rigtig havde benyttet dem. Denne Herre havde saa stor Agtelse og Venskab for Whitelocke, at han ikke skiulte noget som var ham

Desuden gav han Whitelocke, deels selv, deels maaskee ved sin Frænde og Svoger Ebbe Ulfeldt, der kort efter Rigshofmesterens Undvigelse, ligeledes havde begivet sig til Sverrige [121]), al den Underretning om Danmarks svage Tilstand og Forsvarsmidler, som Whitelocke attraaede; opmuntrede ham til at bringe Protectoren til at forekomme Hollænderne, og ved et hurtigt Overfald at bemægtige sig Sialland, der ingen Modstand kunde giøre; hvorved Skaane og de øvrige danske Lande paa hiin Side af Sundet naturligviis maatte tilfalde Sverrige. Man underrettede tillige Whitelocke om, hvilke Punkter i Norge der letteſt kunde angribes og indtages af en engelsk Flaade; og raadede til, hellere end at angribe Kronborg, med en tilstrækkelig Styrke at giøre et Angreb paa Kiøbenhavn, som var slet befæstet og bevogtet og let vilde kunne indtages. Her vilde England faae en ypperlig Havn, og kunde med liden Bekostning anlægge en stærkere og bedre Fæstning. Naar Hovedstaden var falden, vilde det øvrige af Sialland snart følge efter; og England blive Herre ikke allene over Sundet, men over al Handel i Østersøen. Ja det hele øvrige Danmark, hvor man

bekiendt angaaende Sundet, Danmark og det svenske Hof." Dagbok. p. 678. — 19. Mai. 1654. „Ulfeldt medbragte en Memoire, skreven paa Fransk, angaaende Sundet, hvori han viste ligesaa stor Hengivenhed for Protector og England, som Fiendskab (afvighet) mod sit eget Fædreland." pag. 711. (Denne Memoire, „om at skaffe sig fri Passage giennem Sundet", havde Ulfeldt først skrevet paa Spansk, og viist Whitelocke d. 3. Mai.; men lovede ham den oversat paa Fransk. p. 615.)

121) Der omtales hos Whitelocke en „dansk Adelsmand af høi Værdighed og stor Indsigt", som dog vilde have sit Navn fortiet, og derfor ikke nævnes af Whitelocke (pag. 508), og som tilligemed Corfitz meddeelte Ambassadeuren alle disse Efterretninger. Denne anonyme Forræder synes ei at kunne have været nogen Anden, end Ebbe Ulfeldt, der var en ret dygtig Militair, og nøie maatte kiende Danmarks slette Tilstand fra den Side. Om ellers Mistanken kunde falde paa Hannibal Sehested, og om han paa samme Tid, som Whitelocke, har opholdt sig i Stockholm, kan jeg for Øieblikket ikke nærmere undersøge.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var kied af Kongens voldsomme Styrelse [122]), vilde ikke tøve med at give sig under Protectoren.

Whitelocke, en ligesaa forstandig, som retskaffen Mand, tog vel ikke Alt, hvad de danske Landsforrædere betroede ham, for afgiort; men benyttede deraf, hvad han, i sin diplomatiske Stilling, maatte give Agt paa; imedens han dog selv fandt, at disse fremmede Herrer gik videre i deres Fortrolighed, end han havde ventet. „Tag ei ilde op — sagde han engang — hvor kan I, som indfødt Dansk, have en frelst Samvittighed, naar I aabenbare saa mange for Jert Land skadelige Omstændigheder?" — Dertil blev Svaret: at den som er landflygtig, har ingen Pligter mod sit Fædreland; snarere maa han finde sit Fædreland, der hvor han kan leve og aande, end hvor han er født; desuden meente han at gjøre Danmark en Tieneste ved at bringe det under Protectorens Magt, hvortil han af alle Kræfter vilde bidrage, o. s. v. [123])

Det er let at slutte sig til, at Ulfeldt, ved saa aabenbart og umiskiendeligt at lægge for Dagen, at han kun tragtede efter at hævne sig, det koste hvad det vilde, og at det var ham ligegyldigt, hvor meget han skadede sit Fædreland, naar han kun selv tilfredsstillede sin Lidenskab, i Sverrige dog ei kunde vinde almindelig og ublandet Agtelse eller Tillid. Dronning Christina havde han imidlertid ganske indtaget, og viste sin Erkiendtlighed og Hengivenhed ikke blot ved at følge hende ned til de danske Grændser, da hun (i Jul. M. 1654) i Stedet for at benytte de for hende udrustede Krigsskibe, pludseligt og uventet forlod Landet, og tog Veien gjennem Danmark

---

122) „Den nuværende Konge af Danmark — tilføiede Ulfeldt — styres af hans Dronning og nogle af hendes Folk, som hverken have Ære, Kundskab eller Erfarenhed i Statssager; men ere egensindige og hovmodige." Wh. Dagbok. p. 514.

123) Whitelockes Dagbok. p. 508–515. (5te April 1654.)

til Hamborg; men ogsaa ved at giøre et endnu større Offer, end det forrige, af sine fra Danmark ranede Midler. Netop kort før Dronningens Afreise (som Obligationens Datum viser) havde hun faaet 200,000 Rdlr. til Laans af Ulfeldt. Ikke nok hermed; ogsaa hendes Efterfølger, skiøndt langt mindre gunstig stemt for Ulfeldt, fandt det meget beleiligt at kunne plyndre ham, under Formen af Pengelaan, ligesom den danske Rigshofmester havde plyndret Andre. Man kan ikke andet end forbauses over den yderlige Ligegyldighed, hvormed Ulfeldt paa den Maade udøste sine Midler; thi ikke blot var et Laan til Dr. Christina næsten det samme, som at miste sine Capitaler; men selv Carl Gustavs Gunst kiøbte han dyrt nok ved usikkre Laan, der heller aldrig bleve erstattede. Denne Fyrste havde, efter Ulfeldts Ankomst til Christinas Hof, en Tid lang ikke yndet ham, og offentlig dadlet hans hele Opførsel; hvorfor Christina var ikke uden Bekymring for ham ved hendes Resignation. [124]) Imidlertid indsaae Carl Gustav for vel, at ikke allene Ulfeldt selv maatte kunne være ham til Gavn, hvis en Krig udbrød med Danmark; men at endog blot hans Ophold i de svenske Stater var et Middel til at holde det danske Hof i bestandig Uro. Kong Carl (som desuden allerede strax efter sin Regieringstiltrædelse 1654 laante Penge af Ulfeldt, og følgende Aar en meer end dobbelt saa stor Sum) undlod heller ikke (som allerede ovenfor i et enkelt Tilfælde er omtalt) at fortsætte Dr. Christinas idelige diplomatiske Skridt og vedvarende Prætensioner til det danske Hof, at dette skulde indgaae en Forening om Ulfeldts Restitution, i det mindste i Besiddelsen af hans sequesterede Eiendomme i Danmark. Slige Skridt fra en Magts Side,

124) „La Reine fut fort en peine de ce que deviendroit le Grand Maistre Ulfeld; elle sçavoit que le Prince de Suede ne l'aimoit point, qu'il avoit toujours blamé, & blamoit encore hautement toute sa conduite." Mem. de Chanut. III. p. 295.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der i lang Tid havde staaet paa en saadan Fod med Danmark, at man her vel vidste, hvor lidt man kunde stole paa Freden, naar den belelige Tid til Krig var for Haanden, kunde i ethvert Tilfælde ikke have megen Virkning. Men Frederik III. kiendte desuden af Juels Beretninger meer end nok til den Rolle, Ulfeldt under Christina havde spillet i Stockholm; at han 1655 forlod denne Stad og med sin Familie begav sig til Pommern [125]), hvor han levede et Par Aar, var uden Tvivl egentlig fordi der nu intet Hof var i Stockholm, og for at være Carl Gustav og denne Konges Krigsskueplads nærmere. Den Underkastelse og Deprecation af Ulfeldt, hvilken Frederik III. som ufravigeligt Vilkaar fordrede under Dr. Christina, synes det vel som man længere hen ikke forlod sig paa, eller vilde noies med. Man vidste ret godt i Danmark, at en saadan trodsig, hævngierrig, rænkefuld og forrædersk Fiende, var ikke at stole paa; og heller ikke var det let at finde den rette Maade at giøre ham uskadelig paa, under de farlige politiske Conjuncturer, hvori Danmark var sat. Disse tog endelig en saadan Vending, at man maatte giøre den sørgelige Erfaring, hvorledes en Forræder mod sit Fædreland, der i flere Aar havde arbeidet paa at bringe det i Afhængighed af Sverrige, nu virkelig kom sit Maal paa det allernærmeste; og det fordi Carl Gustav, skiøndt noget sildigere end Ulfeldt havde ønsket, gik ind paa dennes Planer til Danmarks Underkastelse — i det mindste til en saadan Svækkelse af dette Rige, der kunde sætte Sverrige i Besiddelse af Landene paa hiin Side af Sundet. — Det kunde imidlertid under disse

125) Dr. Christina havde her afstaaet ham Amtet Barth og andre Godser, i Hypothek for de Summer, han havde laant hende. Af et sildigere Brev fra denne Dronning til Ulfeldt seer man, at der fra den svenske Regierings Side er giort hende Vanskeligheder i Henseende til denne Afstaaelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Omstændigheder være Tvivl underkastet, om man handlede politisk rigtigt, i det man i Danmark bortviste en uventet Leilighed, der netop mod Slutningen af 1656 aabnede sig til at underhandle med Ulfeldt paa en anden Maade end hidtil. Her synes det som Dronning Sophia Amalia og det mod Ulfeldt og Leonora fiendske Hofparti have virket skadeligt paa Frederik III., og bevæget ham til en Handlemaade, der i det mindste var uklog, om ikke Kongen uværdig. [126])

Hvis man, efter det Foregaaende — uden Hensyn til personlige Forhold, der hverken i Moralen eller Statsretten kunne gielde — endnu kunde være tvivlraadig om, hvilken Charakteer man vil tillægge Ulfeldts Sindelag imod sit Fædreland fra 1651 til 1657: da ligger den tydeligste Commentar til hans Handlinger, og den bedste Fortolkning over det, som kunde være skiult eller mindre klart i hans Opførsel under Christina, i hans Handlemaade fra det Øieblik af, at Carl Gustavs Planer mod Danmark vare decíderede. Da Kongen efter sin Thronbestigelse 1654, endnu vaklede imellem de to Krigsplaner, enten at angribe Polen eller Danmark, og Rigsraadets fleste Medlemmer stemte for det første: holdt Ulfeldt ved sin sædvanlige Mening, som han havde giort alt mueligt for at bibringe Dr. Christina. Saaledes var nu ogsaa hans Raad til C. Gustav, først at angribe Danmark, som det letteste og sikkerste Foretagende. Det skeete dog ikke endnu; og medens Carl Gustav gik seirende frem i Polen, sad Ulfeldt stille paa Slottet Barth i Pommern, for at oppebie Krigens Udfald.

---

[126]) Jeg sigter her til Leonore Christines pludselige Reise til Danmark i November 1656, og Maaden hvorpaa hun i Korsør blev behandlet og bortviist. Da der hverken havde været mindste Fare, eller noget for Kongen fornedrende i at modtage Grevinde Ulfeldts Meddelelser, om ikke hende selv: er det alt for klart, at Hofpartiets skadelige Raad og Indflydelse har virket paa Kongen. Den interessante, næsten ubekiendte Begivenhed skal jeg i en følgende Tid fuldstændigen oplyse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men da den svenske Konge i Julius 1657 pludseligt brød op med sin Hovedmagt, og vendte sig mod Danmark for at tugte en Stat, som med daarlig Ubesindighed havde begyndt Krigen: da var det ikke Tid for ham, længere at blive uvirksom. Langt fra, at der hos Ulfeldt endnu skulde havde slaaet nogen Blodsdraabe for hans med Undergang truede Fædreland, havde han nu netop naaet sine Ønskers og de Planers Maal, hvorpaa han i flere Aar havde arbeidet. Stoltheds og Hævngierrigheds egoistiske Lidenskaber vare de eneste Drivefiedre, som beherskede hans Sicel. For dem havde han allerede opoffret en stor Deel af de Rigdomme, som han 1651 havde bragt i Sikkerhed udenfor Danmark; og han betænkte sig heller ikke nu paa det sidste Skridt til at fuldende sin Lobebane som Landsforræder. At styrte Frederik III. fra Thronen var en Udsigt, der kildrede disse hans Lidenskaber alt for meget til at han skulde finde noget Øieblik til at overveie, om en saadan Begivenhed, hvis den endog var muelig, vilde have hiulpet ham selv frem i det Fædreland, han til en saadan Grad havde mishandlet. Ligemeget, om Danmark, ydmyget og tilintetgiort, traadtes i Stovet af Fienden, naar han selv kun fik Hævn over en Konge, der havde saaret hans Stolthed, og Leonore Christine blev hævnet paa den Dronning, der ikke vilde erkiende og taale hende som sin Lige. — Jeg vil nu kun, i en kort Gientagelse af de vigtigste bekiendte Hovedtræk, lade Historien tale.

Saasnart Carl Gustav i Polen havde besluttet sig til med Hurtighed og Kraft at benytte den usle Tilstand, hvori han alt for vel vidste, at Danmark havde begyndt en Krig, som det hverken havde Penge, Tropper eller Generaler til at føre, og hvis Begyndelse var ligesaa slet og ufornuftigt anlagt, som Enden blev hastig, ulykkelig og ydmygende: lod den svenske

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Konge Corfitz Ulfeldt, som han havde tillagt Titel af „hemmelig Raad" (eller Geheimeraad), komme til sig fra Slottet Barth i Pommern, hvor han endnu opholdt sig. Han traf allerede den svenske Armee paa Veien til Holsten, og fulgte siden i Hovedqvarteret Carl Gustav paa hans ilende Seierstog gjennem Hertugdømmerne. Spørge vi nu, i hvilken personlig Stilling Ulfeldt fremtraadte, da han efter 6 Aars Forløb igien betraadt: Danmarks Grund i den Konges Følge, der kom med det Forsæt, om ikke heelt at erobre dette Land, dog at bibringe det et Stød, hvoraf det ikke let skulde reise sig; og om Ulfeldt virkelig, ved at afsige sig sit Fædreland, og træde i den fiendtlige Magts Tieneste, havde erhvervet sig et Slags Ret til at handle som svensk Statsborger, eller som den svenske Konges Tiener: da erfare vi med et Slags Forundring af hans egne sildigere Ord, at han ikke vilde vide af at have staaet i et saadant Forhold; at han selv ikke har villet erkiende, nogensinde at have indgaaet Forpligtelser mod Carl Gustav, eller aflagt nogen Ed til denne Konge; at han altsaa 1657 kom til Danmark som en privat Landsfiende, der med fremmed Magt vilde tiltvinge sig af den Konge og Stat, han havde forraadt, hvad man efter alle gieldende Love og Retsgrundsætninger havde frataget en oprørsk Undersaat, der nu omsider aabenlyst, hvad han saa længe mere hemmeligt havde giort, førte Avindskiold mod sit Fædreland. Han vedgaaer dette selv et Par Aar sildigere [127]), da han med skuffede Forventninger, i en piinlig Stilling som svensk Fange, maatte forsvare sig mod Beskyld-

[127]) I et vidtløftigt egenhændigt Udkast til et Forsvarsskrift mod de ham 1659, under hans Arrest i Malmøe tillagte Beskyldninger. Dette meget interessante Document, der synes at være affattet for at indgives til Kongen og det svenske Rigsraad, vil i sin Tid fuldstændigt blive meddeelt. Det er et af de vigtigste Actstykker til at vise Ulfeldts hele Forhold til Kong Carl Gustav og den svenske Regiering, under denne Konge.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ninger for et nyt Forræderi, men imod den Konge, han tro-
ligen havde hiulpet til dybt at ydmyge Danmark: „Med mig —
ere hans Ord — er aldrig nogen Capitulation om nogen Tie-
neste oprettet; jeg haver ingen Bestalling, jeg haver ingen
charge, ikke heller nogen pension. Jeg haver ingen Eed
giort, som de berette, hvilket ikke skal befindes; thi det er al-
drig skeet. — Udi den første Krig, som blev ført imod de
Danske, opvartede jeg Hs. Kong. Majestæt som en Volun-
taire, og mig blev given hemmelig Raads Titel[128]);
hvilken var ikke en Titel for mig, som haver havt saa høie
charger, at jeg næst Kongen havde ført Commando udi
tvende Kongeriger, og det udi mange Aar; saa at slig en
Titel beqvemmer sig bedre til de tydske doctores, som tiener
til Hove, end for mig. Jeg taug dog stille, fordi jeg vilde
Ingen være udi Veien, eller desobligere; thi samme Titel
var mig mere til Spot end Ære. Og varede dette ikke
længer, end til den Krig var til Ende; og havde jeg mig
dog til intet, enten ved Eed eller Skrift oblige-
ret; men hvis Tieneste, jeg forrettede hos Hans
Kong. Majestæt var voluntaire, og giort af et godt,
oprigtigt Gemytte. Og vil jeg forhaabe, at jeg haver
tient Hans Kong. Majestæt paa samme Tog og Expedition
saaledes, at Hans Kong. Maj. ikke med Billighed over mig
kan klage." — Deri maatte den svenske Konge vel i det
mindste give Ulfeldt Ret, at han ikke havde forsømt noget,

128) Ikke blot Titel, men virkelig Bestilling, hvilket sees af den i Jul. 1657 i Stralsund af Carl Gustav udstedte kongelige Bestalling til Ulfeldt. „Wohingegen offtgedachter Hr. Graf von Ulfeldt sich uns zu unsern Diensten anheischig gemachet; gestalt wir Ihn unter die Zahl unserer vornehmsten Ministeer aufgenommen, und demselben die charge unsers Geheimbden Rathes beygelegt haben; dabey er denn schuldig und verpflichtet seyn soll" o. s. v.

hvori han „af et oprigtigt Gemyt" kunde befordre Danmarks Ulykke og Fornedrelse.

Den 12te August 1657 udstedte Ulfeldt fra Langenwedel i Holsten sit offentlige Manifest som Fædrelandsforræder; jeg mener den bekiendte Opfordring til Jyllands Landsdommere, og Adelens Land-Commisfairer, om at falde fra Riget og Kongen og sværge den svenske Kong Carl Troskab, hvem Ulfeldt i dette officielle Document, i liden Overeensstemmelse med hans ovenanforte Erklæring, som han to Aar sildigere, i en heelt anden Situation, afgav, overalt benævner: „min allernaadigste Konge og Herre." Dette stærke Vidnesbyrd om Corfitz Ulfeldts Forræderi blev vel neppe engang det stærkeste, som han aflagde; men i ovrigt indeholder Documentet et fuldkomment Beviis paa, hvorledes Ulfeldt nu offentlig fremtraadte som Landsfiende og sin Konges Avindsmand, i det han opfordrede Adelen, Landets mægtigste, eller saa at sige eneste Stand, til Opstand og Frafald fra den bestaaende Regiering, og til at hylde den fremmede Konge, der selv havde vedkiendt sig, at han turde forvente inden ser Maaneder at faae hele Danmark i sin Magt. [129]) Saa vist det i ovrigt er, at Corfitz Ulfeldt ved dette Manifest giorde det første Skridt til at udføre, hvad han i Sverrige havde lovet, at bringe et stort Parti af den danske Adel til at falde fra Kong Frederik: saa skuffedes derimod aldeles enhver Tillid, som Carl Gustav i den Henseende kan have sat til sin forræderske Raadgiver. Hvor stor Skyld Adelen endog havde i Statens Svaghed og Landets Ulykke, saa var den dog ikke sunken til den Grad af Feighed og Nedrighed, som han forudsatte. Ikke Een lod sig lokke af de Ulfeldtske Løfter, eller skræmme af hans Trudsel med den svenske Konges Hævn og Vrede. Ja, ikke

[129]) *Puffendorf* de reb. gestis Caroli Gustavi. Ed. 1729. p. 328. (Lib. IV. §. 68.)

engang en Eneste af dem, som endnu heldede til hans Interesse, eller af dem, han ved Pengelaan havde søgt at knytte til sit Parti, følte nogen Drift til at nærme sig til ham. Hans almindelige Opfordring til den jydske Adel — et Skrift, hvis overmodige, pralende og truende Tone, blandet med uforskammede Angreb paa den danske Konge og Regiering, og med Sophismer, der i en saa ultra-aristokratisk og fordum selvraadig Magnats Mund ikke kunde have stor Overtalelseskraft — blev uden alle Følger, om man ikke snarest vil tillægge det den, at det forstærkede Hadet og Forbittrelsen mod dets Ophavsmand. Det gav ogsaa Anledning til en, som det synes meget snart efter dets Fremkomst nedskreven Protest og Giendrivelse (formodentlig af en lærd eller geistlig Mands Pen)[130]), der ikke allene, i dens bittre og sarkastisk-spottende Udfald og Svar, viser, hvor vel bekiendt Ulfeldts Charakteer og Handlemaade 1657 var hos Middelstanden i Danmark; men ogsaa paa en mærkværdig Maade lægger for Dagen, at man fra meer end een Side meget vel indsaae, hvor brøstfældig den hele Statsmaskine var, og hvor meget den trængte til en Grundforandring.

Ligesaa forgieves blev en senere Indbydelse, som Ulfeldt den 1ste September fra Frederiksodde (Fredericia) udstedte til 4 af Rigsraadet og Adelen, om selv at sammentræde i et Møde med ham, eller formaae Frederik III. til at sende Andre,

130) Dette lader sig slutte af de jævnligt forekommende latinske Udtryk og Allusioner til romerske Forfattere, m. m. Uagtet Skriftet („En uartist Commentarius og sandfærdige Meditationes over C. Ulfeldt's Skrivelse til Raadet i Jylland"), om hvis unævnte Forfatter man aldrig er kommen til Kundskab, lider under sin Tids sædvanlige Feil, overflødig Snaksomhed og ufrugtbar Vidtløftighed, kunde det vel fortiene, ved flere mærkelige og med megen Frihed og Dristighed affattede Yttringer og Bidrag til Tidsskildringen, at bekiendtgiøres. Adskillige mærkelige Steder har Nyerup ladet aftrykke. »Efterretninger om K. Frederik III.« Kbh. 1817. S. 300–303.

for at underhandle med Ulfeldt. Hverken i Ord eller Gierning modtog han herpaa noget Svar; og Carl Guſtav trængte heller ikke til Forræderens Hielp. En bedre fandt han i ſin egen Dueligheb ſom Hærfører, i ſin Armees Udholdenheb, og i Naturen, der i Januar 1658 ſlog den Isbro over Belterne, hvorpaa Carl Guſtav uden al Modſtand kunde føre ſin Hær fra Jyllands Kyſter over til Siælland. At Corfitz Ulfeldt i øvrigt gierne, hvor der kun var Leilighed, blev ſit Kaldtro, viſte han bl. a. ved at være den, ſom ved Liſt og Svig fik Commandanten i Nakſkov til, uden at løsne et Skud, at overgive denne temmelig faſte Stad; hvorved han bortryddede den eneſte Hindring for Carl Guſtavs Marſch over Smaaøerne. Hvad Følelſe der boede i Ulfeldts Bryſt imod ſit Fædreland, ſaae man ogſaa tidligere, da han ikke allene, tilligemed Leonore, roligt kunde opholde ſig i den ſvenſke Leir for Fredericia, og være Vidne til at den eneſte Formuur for Nørre-Jylland og Øerne blev tagen med Storm; men ogſaa umiddelbart efter Stormen kunde begive ſig ind i den plyndrede By, hvor man veed, at han aflagde et viſt nok ikke behageligt Beſøg hos den ulykkelige, under Beleiringen haardt ſaarede Rigsmarſk Anders Bille paa hans Dødsleie.[131]) At Ulfeldt heller ikke ved denne Leilighed og under Krigen, ſom han ſelv hialp til at føre mod ſit Fædreland, glemte ſine Finantſer, vil man af hans ſædvanlige Grundſætninger i den Henſeende kunne formode. Han ſørgede i det mindſte ikke allene for at ſkaffe ſit eget og ſin Svigermoders Godſer fritagne for alle Krigsbyrder;

---

[131]) At man har tillagt Ulfeldt dette ſom et Træk af ſkadefro Hævngierrighed, er imidlertid ugrundet. Det har tværtimod (ſom man kan ſlutte af et Brev fra Ulfeldt til And. Bille, dat. Stralſund d. 27. Jan. 1652) været en Ytring af Erkiendtlighed, fordi Ulfeldt den Tid havde erfaret, at A. Bille dømte mildere om hans Undvigelſe, end Andre i Raadet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men lod sig af Carl Gustav anvise Rigsraad Christen Skeels, Rigshofmesteren Gersdorffs og Cantsler Sehesteds Godser i Jylland, tilligemed Godset Palsgaard, til sin Underholdning; Alt med lignende Fritagelse. [132]) Der kan neppe være Tvivl om, at Hensyn til personligt Fiendskab har bestemt Valget af disse Adelsmænds Godser til en saadan Bestemmelse.

Vi forbigaae de senere Begivenheder indtil Carl Gustavs Landgang paa Siælland ved Vordingborg d. 11. Febr. 1658. Faa Dage derefter havde han det danske Riges Skiebne i sin Haand; men, hvad neppe Nogen, der kiendte denne Konge, havde ventet sig, skeete dog. Carl Gustav vovede ikke i rette Øieblik det afgiørende Skridt, hvorved han kunde have benyttet Frederik den Tredies, Hoffets og Hovedstadens paniske Skræk, og ved at bemægtige sig det paa Angreb og Forsvar reent ubelavede Kiøbenhavn, efter al Sandsynlighed i det mindste havde vundet enten Siælland eller Norge til det, han aftvang Frederik III. Han glemte, over en forsigtigere Politik, at gribe Krigslykkens sidste Krands — eller han kiendte maaskee ikke ganske de utrolig slette Forsvarsanstalter i Siælland og i Hovedstaden. Heri handlede han imidlertid imod Ulfeldts Raad; eller fulgte det kun halvt. Ligesom denne havde styrket Carl

---

132) I en tydsk Skrivelse fra Lars Fleming (han var Krigs-Kammerpræsident ved den svenske Armee) dat. Frederiksodde d 1. Nov. 1657, underrettes de svenske Krigs-Commissairer om denne kongelige Concession til Hs. Majestæts „Geheimden Rathe, Ihro Hochgräfl. Excellentz dem Hrn. Grafen von Ulfeldt.“ Der nævnes Herregaarden Urup (Skanderborg Amt) som Ulfeldts eget Gods, hans Svigermoders Godser Boller og Rosenvold, Godset Stougaard, tilhørende Chr. Th. Sehested, og de to øvrige ovennævnte Herrers Godser i Jylland, foruden Palsgaard; hvilket Alt var bevilget Ulfeldt til hans „tractement“, frit for alle Contributioner, Indquarteringer, Bidrag til Magaziner, og andre Krigsbyrder.

Gustav i hans Beslutning, at gaae over Langelandsbeltet [133]), da de fleste svenske Generaler i Rigsraadet, som holdtes i Nyborg, vare derimod, saaledes var det ogsaa ham, der raadede til, at Kongen, da han engang havde sin Hær i Sjælland, uden Ophold skulde rykke lige mod Kiobenhavn, og med eet Slag afgiøre Hovedstadens og Rigets Fald; siden Alt var der i saadan Skræk og Forvirring, at der ikke var at tænke paa Modstand. (Puffendorf. p. 363.)

Men i det Kong Carl, som man allerede traf i Vordingborg, da man troede ham i Fyen, her laante Øret til de danske Forslag om en Fred, som man over Hals og Hoved skyndte sig med at tigge om: vilde han dog endnu tilfoie Frederik III. og det danske Folk den dybeste Ydmygelse, Nogen havde kunnet udfinde. Kongen kiendte Ulfeldt saa vel, og stolede saa trygt paa hans hævngierrige Had til den danske Konge, at Carl Gustav valgte ham, fremfor nogen af sine egne, tilligemed den svenske Rigsraad og Admiral Steen Bielke, til Underhandlere paa svensk Side ved Fredsslutningen. Forgieves giorde flere af den svenske Konges egne Generaler og Rigsraader Forestillinger herimod; forgieves bad de danske Gesandter, Rigshofmesteren Gersdorff og Christen Skeel, om at forskaanes for Ulfeldt: „de Danske maatte endnu nedsvælge denne Ydmygelse", siger endog den aldeles svenskfindede Puffendorf [134]), i det han tilfoier en Bemærkning

---

133) *Puffendorf* de reb. gest. Caroli Gustavi. Lib. V. §. 7. p. 372. Regi præcipue adstipulabatur Cornificius Ulfeldius, qui Fridericum Regem subverti, a quo in exilium ejectus fuerat, mire ardebat. Grev Erik Dahlberg, som var med Kongen, beretter derimod, at den svenske Rigsadmiral og Ulfeldt endnu Natten forud fraraadede Toget over Langelandsbeltet; men K. Carl fulgte Dahlbergs Raad og sin egen Lyst. (*E. Dahlbergs* egenhänd. Dagbok. Sth. 1823. p. 147.)

134) „Dani initio Ulfeldium Commissarium deprecabantur, quod non minimam calamitatis suæ partem ducerent, ab isto potissimum tam

over Ulfeldts overmodige og haanende Spot, selv ved de alvorligste Leiligheder, som vel kan have været et Træk hos ham, der yttrede sig ved Siden af en forstilt Ydmyghed, og et Slags antaget eller affecteret Høflighed og Fromhed, som han i sine Breve paa Dansk havde giort sig til Vane. Carl Gustav maa imidlertid have havt sine gode Grunde til dette Valg; og han har blandt andet vel vidst, at neppe Nogen, saaledes som Ulfeldt, kunde benytte den grundigste Kundskab til det danske Riges Svaghed og Hielpeloshed, og hvad man derfor kunde byde Frederik III. Heller ikke skuffedes Kongens Tillid. Ulfeldt greb med begge Hænder den Leilighed, som Carl Gustavs Instructioner til Fredscommissairerne bod ham til at opskrue Fordringerne; da han forudsaae, at enten maatte Underhandlingen derved reent afbrydes, i hvilket Tilfælde han vidste, at Kong Carl rykkede lige mod Kiøbenhavn; eller at Danmark, om Vilkaarene antoges, til en saadan Grad maatte svækkes, at det ved det næste Angreb fra svensk Side lettere kunde falde. Allerede i September 1657 havde Carl Gustav (i sin offentlige Fuldmagt til Ulfeldt og Bielke, dat. Gottorp 9. Sept. 1657, og i en hemmelig Instruction, dat. 10. Sept.) som Hovedbetingelse fordret Skaane, Halland, Bleking, Trondhiems Stift, Island og Bahuslehn. I Vordingborg kunde de svenske Underhandlere (egentlig Ulfeldt, da Bielke i Beretningen om hvad her, og nogle Dage senere foregik, knap nævnes) gaae langt videre. Her fordredes, som Basis for Freden, foruden Landene paa den anden Side af Sundet: Bornholm, Øerne i Kattegat (Læsø, Anholt, Saltholm), meer end det halve Norge (Aggershuus, Bahuslehn og Trondhiems Stifter), Ditmarsken, Pinneberg, Oelmenhorst, 12 Krigsskibe, de danske hvervede Regimenters

duras pacis leges sibi dictari. Sed cum Regi suam sententiam mutare non placeret, *hæc quoque indignitas devoranda fuit.*" l. cit. p. 374.

Overgivelse i svensk Krigstieneste, det forstærkede Rytteries Indskrænkning til Adelens sædvanlige Rostieneste, en Million Rigsdaler og den halve Øresundstold, med Erkiendelsen af Sverriges Ret til Øresund, lige med Danmark; endelig Ophævelsen af Danmarks for Sverrige skadelige Alliancer med fremmede Magter (Holland).

Der indtraf, hvad Carl Gustav og Ulfeldt neppe havde ventet sig. Endog den af Cromwel afsendte engelske Gesandt Meadow, der var tilstede ved Underhandlingen og ganske paa svensk Side, fandt dog Fordringen, til Kongens store Fortrydelse, alt for ubillig. Dette gav i det mindste de danske Commissairer saameget Mod, at de begierede tre Dages Vaabenstilstand for at indhente nærmere Fuldmagt. Kong Carl vilde ikke tilstaae tre Timer, og neppe havde Gersdorff og Skeel forladt Hovedquarteret for at ile til Kiøbenhavn, førend Kongen gav Befaling til Opbrud, og rykkede uden Standsning frem indtil Kiøge. De danske Commissairer, efterat man en Dags Tid i stor Forvirring og Raadvildhed havde holdt Raad i Kiøbenhavn, maatte ile ham i Mode, ledsagede af Meadow. I Landsbyen Høie Tostrup, midt imellem Kiøbenhavn og Roeskilde, traf de Ulfeldt og Bielke, tilligemed den franske Fredsmægler Terlon. Her skal Ulfeldt, da han mærkede at baade Meadow og Terlon vare ham imod, have nedstemt Fordringen noget. Der var imidlertid ikke noget Øieblik at give bort, naar Freden skulde kiøbes; thi Carl Gustav var allerede brudt op fra Kiøge, og rykket frem til Landsbyen Thorslunde. I Høie Tostrup Præstegaard undertegnede nu Ulfeldt, med de øvrige Commissairer og de to Fredsmæglere d. 16. Februar 1658, Præliminairerne til den Roeskildske Tractat, der gav ham selv alle hans Godser tilbage, sikkert Ophold i Danmark, og hans Frue hendes Titel af Grevinde til Slesvig og Holsten — men skilte hans Fædreland ved en Trediedeel

af Danmark. Hermed kronede han syv Aars skiulte Ænker og aabenbare Virken for at styrte Frederik den Tredies Throne og bringe det danske Rige under fremmedt Herredømme; og saalænge Historien, „Tidernes Vidne og Sandhedens Fakkel", lever — saalænge Erindringen er tilbage om hine Begivenheder, der sønderrev den danske Folkestammes ældgamle Hiemlande i to Dele: saalænge vil ingen kunne udslette Corfitz Ulfeldts Forræder-Navn af det Minde, der varer længere, end Graastenen paa Torvet.

Det er ustridigt, at i Betragtningen af Corfitz Ulfeldts Levnet fremtræder et Punkt, hvor den straffende Nemesis tydeligt og dybt griber ind i hans Skiebne — man kunde sige, hvor han Livs Drama tager en afgiort tragisk Vending, i Fald hans Charakteer havde været høi og ædel nok til at constituere ham til en sand tragisk Skikkelse i Historien; og dette betydningsfulde Punkt, forberedet ved Dinas Optræden, er den Roeskildske Fred. Denne fuldendte og beseglede Statsforræderens Rolle; men fra det Øieblik see vi ogsaa, at han ei allene taber sin Betydning som en i Virkeligheden farlig Person for den danske Stat; men selv den ydre Glands, der saa længe havde omgivet hans Navn, og fulgt hans Person og hans Familie, aftog og formørkedes snart til den Grad, at den stolte og mægtige danske Adelsherre, der personligen indbefattedes i en Fredsslutnings Vilkaar ved Siden af den svenske Statsinteresse, lidt over et Aar derefter ikke længere var Gienstand for Had, Frygt og Misundelse, men snarere for Medynk, Beklagelse og Forundring. — Vi have her intet med Poesie eller Tragoedie at giøre, og det er Historien vi udelukkende maa holde os til; men det er kun i de korteste Omrids vi endnu ville tegne den ynkværdige Slutning af

Ulfeldts politiske Bane. Dens Charakteer og Interesse er efter 1658 mere individuel og biographisk, end statshistorisk.

Det varede kun kort, før Ulfeldt maatte erfare, hvor falsk en Beregning han havde giort, naar han troede at han skulde hæve sig til ny Magt, Anseelse og Værdighed, som Følge af den Fred, han havde været med at slutte iblandt sit Fædrelands Fiender — den fordærveligste og mest fornedrende Fred, som det danske Rige indtil den Tid havde kiøbt. Vel erholdt han ved denne Fred sine Godser, og endeel af sine paa urene Veie samlede Rigdomme, for saavidt som de fandtes i Danmark, tilbage. Endogsaa de siden hans Undvigelse, for den danske Krones Regning oppebaarne Indtægter af de Ulfeldtske Godser og indbetalte Renter, maatte Frederik III. erstatte ved at udstede en Obligation til Ulfeldt paa 64,000 Rdlr. Men hvad nyttede det i øvrigt en oprørsk Undersaat, at han ved Danmarks Fienders Hielp, og ved selv at hielpe til at bringe sit Fædrelands politiske Existents paa Randen af Undergang, kunde afpresse sin retmæssige Konge en ydmygende Opreisning? — Ulfeldt kunde dog aldrig i Danmark vinde sin forrige borgerlige Stilling, sine Embeder, sin Magt og Anseelse tilbage; og han maatte snart selv føle, at endog efterat Fredstractaten havde sat ham under Sverriges folkeretlige Beskyttelse som dansk Borger, var Danmark ikke det Land, hvor han med Hæder eller Behagelighed kunde leve. Han begav sig til Skaane, tog sit Opholdssted i Malmoe, og lod sig her i Landet bl. a. bruge til at tage Indbyggerne i Eed for den svenske Konge. Ulfeldts Fald var tillige som et Forbud paa det hele gamle Aristokraties nær forestaaende Fald. Heller ikke havde han, siden han forlod Danmark, endnu mindre siden han som Landsforræder vendte tilbage til dets Grændser, fundet mindste Sympathie eller Bifald hos nogen ærlig dansk Mand, af hvad Stand det end var; naar vi herfra kun giøre

en Undtagelse med endeel af hans Slægtninge, og enkelte Adelige, der hørte til hans faa fortrolige og erklærede Tilhængere. Ikke en eneste Stemme havde offentlig ladet sig høre til hans Fordeel, hverken for eller efter det svenske Indfald, som Samtiden ikke uden Grund kaldte „den Ulfeldtske Krig.“ Tværtimod tvivlede dengang endnu Ingen om (i det mindste Ingen blandt de uadelige Stænder), at en i Danmark siden Marsk Stigs Dage uhørt Handlemaade af en dansk Ridder og Adelsmand imod sit Fædreland, som den, Ulfeldt frivilligen havde hengivet sig til, stemplede ham som den værste Avindsmand og Forræder mod Konge, Land og Rige. Vi have ogsaa allerede ovenfor anført et authentisk Beviis paa, hvorledes kyndige og retsindige Patrioter i Danmark, der, uden at høre til Hofpartiet, indsaae hvor farlig og beklagelig Rigets og Landets Tilstand var, da Danmark 1657 andengang uforvarendes blev angrebet af Sverrige, domte om Ulfeldt og om hans Deeltagelse i Fiendens Planer og Foretagender.

Ved den Roeskildske Fred var hans personlige Stilling vel bleven sikret ved en folkerettig Guarantie; men den blev atter i høi Grad betænkelig og usikker ved Carl Gustavs Fredsbrud. Det var desuden langt fra, at denne Konge, selv efter den første Fredsslutning med Danmark, viste nogen stærk Tilbøielighed til at sætte Priis paa Ulfeldt, eller til meer, end nødvendigt var, at begunstige og belønne ham. Hans Skiebne blev den, som pleier at følge Enhver, der saaledes som Ulfeldt træder en af Menneskets og Borgerens helligste Pligter under Fødder: man benyttede Forræderiet og ringeagtede Forræderen. Vel lod det til, at Carl Gustav, der ogsaa havde giort Ulfeldt, som længe havde været tydsk Rigsgreve, til svensk Greve af Sølvitsborg, og skienket ham Godser i Bleking til et Grevskab, strax efter den Roeskildske Fred ikke var utilbøielig til at give ham en til hans forrige Rang og Embeder

nogenlunde ſvarende Stilling i den ſvenſke Stat. Men dog ſynes det ſom der allerede ſtrax efter den roeskildſke Fred yttrede ſig nogen Lunkenhed hos Kongen i at fremme Ulfeldts Prætenſioner i Danmark; og uden Tvivl har Kongen ogſaa fundet ſine Raadgivere og Miniſtre ugunſtigt ſtemte for den danſke Magnat, der nu ſkulde blive ſvenſk Adelsherre. Dette, i Forening med Carl Guſtavs haſtigt modnede Plan til et fornyet, endnu alvorligere Angreb paa Danmark — hvor den ſvenſke Konge desuden vel har kunnet ſpore, at Ulfeldt ingen Indflydelſe eller Popularitet beſad — har bevirket, at han blev glemt og tilſideſat. Han havde (efter hans egen Beretning) allerede i Marts Maaned 1658 en Samtale i Malmøe med Kong Carl, ſom her gav ham glimrende Løfter [134]); men det blev ved disſe, og Ulfeldt under den allerede i Auguſt paa ny udbrudte Krig overladt til ſig ſelv. Han ſavnede nu ſin varme Beſkytterinde, Dronning Chriſtine; og var reduceret til at maatte oppebie Udfaldet af Striden om Danmarks Krone, hvor det atter gjaldt hans Fædrelands politiſke Tilværelſe eller Undergang.

Imedens det danſke Folk ſaaledes endnu engang udholdt den haardeſte Kamp med en krigerſk og overlegen Fiende, og

---

135) „Da Hs. Kong. Maj. ankom til Malmøe udi Martii Maaned 1658, „ſtrax efter Freden var ſluttet, ſtod Hs. Maj. en Dag udi ſit Sove„kammer for Skorſtenen og varmede ſig, og var ſamme Tid udi „Kammeret Grev Gabriel Oxenſtierne, Hr. Steen Bielke, „Hr. Coyet; da talede Hs. Kong. Maj. til mig og ſagde ſaaledes: „Hoffmeſter! (thi ſaa pleiede han at kalde mig) hvad vil I Eder nu „foretage, nu Krigen er til Ende. Hvor agter I Eder nu at neder„ſætte og boe?" — Hvorpaa jeg ſvarede i al Underdanighed, at der„ſom Hans Kong. Maj. vilde accomodere mig med nogen honorable „charge efter min Stand, da ſkulde jeg vel resolvere mig til at ſætte „mig under Sverriges Crone, og under Eders Kong. Maj. med mit „ganſke Huus og famillie, og giøre Eders Kong. Maj. al god og „underdanig Tieneſte. Hvorpaa Hs. Maj. replicerede, at han vilde „accomodere mig ſaa honorablement, at jeg ſkulde kunne nøies; ja „han ſagde" o. ſ. v. (Ulfeldts ovenanf. Forſvarsſkrift. 1659.)

imedens Riget blev reddet ved Frederik den Tredies Standhaftighed, ved de kiøbenhavnske Borgeres Udholdenhed og Tapperhed, ved den hollandske Flaades og den krigsdygtige brandenburgske Churfyrstes Hielp (thi overladt til sig selv, havde Danmark dog omsider maattet bukke under), foresaldt en Begivenhed, der atter samlede et truende Uveir over Ulfeldts Hoved. Endeel Borgere i Malmøe havde i December 1659 fattet det Anslag, at afkaste det svenske Herredømme, og overgive Staden til dens forrige Herre. Et af de Uheld, der saa hyppigen have fulgt de danske Vaaben og Krigsplaner, giorde at dette Forehavende i egentlig Forstand strandede. [135]) Planen røbedes for de Svenske ved Forræderi, og et betydeligt Antal malmøeske Borgere bleve i den Anledning fængslede. Under den herved opstaaede Undersøgelse og Criminalproces, indtraf Stormen paa Kiøbenhavn den 11te Februar 1659, hvis for Carl Gustav uheldige Udfald berøvede ham Frugten af det hele Danmarks Erobring, og vristede den danske Krone, som han troede at være sikker paa, af hans Haand. En af de fængslede Malmøeboere, ved Navn Bartholomæus Mikkelsen, en i øvrigt ikke meget vel berygtet Mand, angav Ulfeldt som Deeltager i Sammensværgelsen, og som den, der bl. a. skulde have havt Kundskab om Planen til det stormende Angreb paa Kiøbenhavn, og have røbet den for Bartholomæus, for at denne kunde meddele den for Nogen i Kiøbenhavn. Den svenske Regiering lod efter denne, ved flere af de fængslede Borgere bekræftede Angivelse, Ulfeldt og hans Frue arrestere i deres Huus, og Kong Carl udnævnte en Commission af to svenske Rigsraader for at optage Forhør og Undersøgelser. (Mai. 1659.) Sagen gik i Langdrag; Ulfeldt greb til at hielpe sig ved en

136) De Skibe, som Natten imellem d. 26de og 27de December skulde have ført danske Soldater over til Malmøe, stødte paa Grund ved Saltholm, og maatte vende tilbage.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forſtilt Sygdom, der reent ſkulde have berøvet ham Mælet; imedens Leonore Chriſtine med beundringsværdigt Mod, Talent og Standhaftighed forſvarede hans Sag for Commisſairerne. Selv ſynes han at have indſkrænket ſig til, (formodentlig inden den fingerede Stumhed) at indgive det ovenfor omhandlede Forſvarsſkrift. Efter et heelt Aars Forløb faldt Dom i de fængſlede Borgeres Sag, af hvilke ti bleve dømte til Døde, og deraf tre henrettede. Disſe vedbleve vel til deres Yderſte at bekræfte det tidligere Udſagn om Ulfeldt ſom medſkyldig; men man fandt dog omſider i Sverrige Beviſerne for ſvage, eller man vilde, efterat den kiøbenhavnſke Fred var ſluttet og ratificeret (27. Mai og 14. Jun. 1660), hellere lade denne Sag fare, og frikiendte Ulfeldt, da hans Sag kom for Rigsraadet. En nærmere hiſtoriſk Fortælling efter de fundne Kilder om denne for Ulfeldt farlige Sag, hvori mange Omſtændigheder af en meget mistænkelig Charakteer forekomme [136]), hører ligeledes til det, jeg maa forbeholde en følgende Tid.

Ulfeldts onde Skiebne var vaagnet, og ophørte ikke at forfølge ham. Kun nogle Dage havde han behøvet endnu at holde ſig rolig i ſit Huusfængſel i Malmøe; og da vilde Rigsraadets Frikiendelſesdom være forkyndt. I dette Sted blev han her andengang overmandet af Frygt og Feighed. Om Nogen af hans Uvenner, ſom det efter Puffendorf af Flere er berettet [137]), have bidraget til at ængſte ham og forøge hans Skræk: er uſikkert, og mangler alt andet Beviis. At Ulfeldt beſluttede ſig til, ved Liſt at ſkuffe ſin talrige Bevogtning,

136) Jeg anſeer det for utvivlſomt, at Ulfeldt har villet ligeſaa vel forraade Carl Guſtavs Sag, ſom ſit Fædreland; men det ſynes at være blevet ved de første, forberedende Skridt, og Udførelſen at være ſtandſet i Fødſelen. Havde han virkelig meddeelt noget af Vigtighed for de Danſke, da havde han viſt ei forſømt at bruge en ſaadan Fortieneſte til ſin Fordeel i de følgende Underhandlinger.

137) Holberg (D. Hiſt. III. S. 558. 59.) anfører Puffendorf.

undflye af sit Fangenskab og med sin Frue at flygte paa et aabent Fartøi over til Kiobenhavn: var en Handling, der atter viste, hvorledes Besindighed, Klogskab og enhver Egenskab til kraftig Aandsvirksomhed og Selvforsvar forlod ham, naar Feighedens lammende Virkning bemestrede sig hans Sind, og naar han ikke mere havde Leilighed til at hielpe sig ved List og Intrigue. Han glemte aldeles, at han kom til Danmark i en anden Tid, end da han i Marts 1658 efter den roeskildske Fred forlod Siælland og gik over til Skaane. Carl Gustav var død (23. Febr. 1660); den kiobenhavnske Fred var sluttet, vel under ikke meget heldigere Betingelser, end den roeskildske, men dog under mindre ydmygende Forhold. Danmark havde forstærket sig ved Forbund, og Frederik III. havde fundet og benyttet heldige Tidsvilkaar til at forberede den vigtige Statsforandring, som snart skulde give ham en Magt og Myndighed, der satte ham i Stand til at tage stærkere og alvorligere Forholdsregler, uden mere at sporge sig for hos Rigsraadet. Ulfeldt og hans Slægt vare ikke navnligen indførte i den kiobenhavnske Fred, saaledes som i den roeskildske: men hiin indeholdt dog (Art. 22) det Vilkaar, at enhver Svensk eller Dansk, som under Krigen havde ført Vaaben imod sit Fædreland, skulde erholde Amnestie, naar han inden 3 Maaneder vendte tilbage til sit Hiem. Denne Artikel syntes paa en Maade at kunne have fundet Anvendelse paa Ulfeldt; saameget mere, som han efter den roeskildske Fred intet aabenbar fiendtligt imod Danmark havde foretaget sig; og som det derimod snarere maatte antages, at han, efterat have forladt den svenske Tieneste og opgivet denne Magts Beskyttelse, nu i Eet og Alt vilde underkaste sig den danske Konge. Men den danske Regiering ændsede intet af dette; og Ingen vilde fæste nogen Tro til en saa tvetydig Overlober, som, ved at rømme fra Sverrige, selv berøvede sig den ham ved Tractaten sikkrede

Beskiermelse. En med megen Snuhed affattet, men med haandgribelige Usandheder opfyldt fransk Skrivelse til Frederik III., som han strax efter sin Ankomst indgav til Kongen [138]), hvori han forestillede Sagen som om han var bleven et Offer for sin, efter den roeskildske Fred antagne neutrale og private Stilling, og hvori han bad Kongen tilgive, at han kun nogle faa Dage udsatte personligen at indstille sig for ham, blev uændset. Saasnart Leonore Christine var ankommen, førtes Ulfeldt og hans Gemalinde begge til Bornholm [139]), hvor de paa Hammershuus indsattes i et strengt Fængsel, efterat man havde frataget dem hvad de af Penge, Gieldsbeviser og Kostbarheder førte med sig. At man kunde giøre dette uden nogen Reclamation fra svensk Side, og uden at Ulfeldt strax eller længere hen fremkom med nogen Protest, kan lidet undre os efter hans Adfærd i Malmøe og hans hemmelige Flugt, og viste tillige, at al Udsigt for ham til at vinde Beskyttelse hos denne Magt var forbi. I Danmark behandledes han, uden Hensyn til de affluttede Tractater, som en privat Landsfiende, en i sin borgerlige Stilling tvetydig Mand, om hvem det kun var afgiort, at han i 10 Aar havde været Danmarks aabenbare Fiende, og af alle sine Kræfter havde skadet denne Stat, for hvilken han endnu altid var et farligt Individ, som man fandt det nødvendigt, i det mindste for en Tid, at giøre uskadelig. Hvorvidt denne, uden Tvivl politisk rigtige Forholdsregel, kunde kaldes folkeretligen forsvarlig: ville vi her ei undersøge. Ligesaa vel som Statsforræderiet ganske afsløres,

---

138) Den er dateret Kiøbenhavn d. 19. Jul. 1660. Efter den maa man slutte sig til, at Ulfeldt er flygtet allene fra Malmøe, og Grevinden først nogle Dage derefter er kommen over. (Bilag No. VII.)

139) Deres Ledsagere vare to Oberster Rantzau og Kruse, og d. 25. Jul. skeete enten Afseilingen fra Kiøbenhavn, eller Ankomsten til Bornholm. Det første synes at være det, der angives (i en haandskr. Beretn.); skiøndt allerede Command. Fuchs' første Rapport til Kongen er af 30. Jul. 1660.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maa det upaatvivlelig ogsaa siges i Historien, at man fra 1660 behandlede Ulfeldt og hans Familie, hvor grove og uforsonlige hans Forbrydelser mod sit Fædreland i øvrigt vare, med en stærkt fremtrædende, undertiden raa Strenghed, og tilsidst med en imod Grevinden barbarisk og brutal Haardhed, som ikke har noget Træk af kongelig Høimodighed. For en Deel laae dog en saadan Fremgangsmaade ganske i Tidsalderens Charakteer; ja den har i lignende Tilfælde vedligeholdt sig meget langt ned i Tiden, og nær nok til vore Dage. Det er kun ilde, om man ved den almindelige Medlidenhedsfølelse, der vaktes ved en saadan Fremgangsmaade, og særdeles ved den, der anvendtes imod en saa heroisk, charakteerstærk, og overhovedet dadelfri Dame, som Leonore Christine, vilde lade sig forlede til at troe: at Ulfeldts Brøde derfor var mindre, fordi han undertiden led en haard og uværdig Behandling.

Denne var vel egentlig indskrænket til hans Fængselstid paa Bornholm. Da man ved at henføre det Ulfeldtske Ægtepar til Hammershuus, for at bevare dem i et sikkert Statsfængsel, og fierne dem fra al Forbindelse med deres Slægt og Parti i Danmark, imedens den allerede modnede Statsforandring udførtes, dog paa en vis Maade lagde for Dagen, at man endnu ikke havde opgivet alt Hensyn til det Ulfeldtske Ægtepars høie Stand: kunde man have ventet sig, at en i det Udvortes anstændigere Behandling der var bleven dem til Deel. Paa den anden Side vil en Fremtiden forbeholdt noiere og fuldstændigere Beretning om, hvad der foregik under deres Fængsel paa Bornholm, lægge for Dagen, at Commandanten, Generalmajor Fuchs, vist nok fremtræder som en sin Pligt og sin Konge tro, men haard, inhuman, i enkelte Træk endog lumpen og oprørende brutal Fangevogter; men at ogsaa hans høie Giæster ikke allene anvendte Alt for at bestikke og forføre ham til at handle imod sin Pligt, men da dette ikke lykkedes,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

giorde hvad de formaaede, for at giøre ham denne Pligt besværlig og personlig at opirre ham.

Med Ulfeldts Fængsel paa Bornholm begynder den sidste tragiske Katastrophe i hans Liv; og fra den Tid bliver han egentlig blot en Gienstand for Medynk. Vi maae derfor ligesaa vel vogte os for at lade denne Følelse have Indflydelse paa den historiske Anskuelse og Fremstilling af hans Skiebne, som vi maae blande den individuelle, romantiske eller biographiske Interesse med den politiske, og med høiere Statshensyn. Men det er ikke mindre vist, og svækker endog hiin Interesse for Corfitz Ulfeldts Personlighed, at man seer, hvorledes hans Fængsel paa Hammershuus virkelig var i Stand til aldeles at kue og ydmyge den stolte Mand, eller bringe ham til ganske at frasalde den Rolle, han havde spillet imod tre regierende Konger. Ulfeldt var langt fra at vise den stærke, mandige, ja sublime Charakteer, som Leonore siden, under hendes grumme Behandling i det langvarige Fængsel i Kiøbenhavn, lagde for Dagen. I Stedet for at en høi og stærk Charakteer ogsaa i Lænker vilde have trodset den Magt, som ikke strækker sig til Aanden og Villien, see vi Ulfeldt omsider at nedlade sig til at kiøbe Friheden ved den mest ydmygende Tilstaaelse af sin Brøde, sin Ulydighed og sine Forseelser imod Frederik III., og til at udstede en i de underdanigste Udtryk affattet edelig Underkastelses- og Lydigheds-Forsikkring; i Forening med Afstaaelsen af de fleste af sine Godser i Danmark, af hvilke han allerede 1658 havde mistet Hirschholm, som Carl Gustav tiltog sig at skienke bort, og som den danske Dronning ikke undsaae sig ved af ham at modtage. — Saaledes viste Ulfeldt sig nu, da enhver Udvei til at bruge List, Intrigue og Bestikkelse var afskaaren, fra en ligesaa feig og umandig Side, som han ellers havde været vant til, at yttre den mest overmodige Trods. Overhovedet er det vienspnligt, at hans Handlemaade efter

den roeskildske Fred er en Række af inconsequente, snart underfundige, skiulte og listige, snart feige og uforsigtige Skridt, der kunde friste os til at antage en partiel Svækkelse i hans Aandsevner, som upaatvivlelig ogsaa er indtraadt. Flere smaalige, intet betydende Midler, hvilke han udtænkte til at forsøge paa at sætte sig i Gunst hos Frederik III., tale bl. a. herfor. Imidlertid seer man dog, at naar en Drom om atter at hæve sig ved nye Planer og Intriguer viste sig for hans urolige og æresyge Siæl, da vandt denne ligesom nye Kræfter tilbage.

Da man ved Frederik den Tredies Hof, efterat den nye Statsforfatning havde givet Kongen Enevoldsmagten, bestemte sig til at formilde Ulfeldts og hans Gemalindes Skiebne, skeete det ikke uden meget forsigtige og formelige Underhandlinger, hvortil Kongen benyttede den ogsaa i andre vigtige Anliggender til Bornholm afsendte Overstatholder, Grev Christian af Rantzau til Breitenburg. Denne, som baade paa Hammershuus og efter Ulfeldts Løsladelse viste et humant og velvilligt Sindelag imod den faldne Magnat, behovede længere Tid og gientagne Forhandlinger med enhver især af det Ulfeldtske Ægtepar (som efter deres forsøgte Flugt fra Slottet i Jun. 1661 indsattes i særskilte Arrester) inden han bragte det til den fuldkomne, ubetingede Underkastelse, som Kongen havde giort til det første Vilkaar for Løsladelsen. At dermed ogsaa var forenet Fordringen paa pecuniaire Opoffrelser, sees allerede af Ulfeldts ovenfor berørte Bønskrift om Benaadelse (dat. 27. Oct. 1661), hvori han tilbyder Afstaaelsen af sine Siælandske Godser; men forbeholder sig sine ved hans Fængsling ham fratagne Obligationer og Gieldsbreve, hvilke ogsaa noiagtigen bleve ham tilbagegivne. Efterat Underhandlingerne med Grev Rantzau, som flere Gange berettede derom til Kongen, havde ført til de forlangte Resultater, endtes de ved Udstedelsen af den bekiendte Revers af 14de December 1661, som Ulfeldt tre

Gange egenhændigen har skrevet, og tilligemed Leonore Christine underskrevet. [140]) Foruden den ubetingede Underkastelse og Troskabseed til Frederik III. som Arvekonge og hans Efterkommere, tilligemed Afkald paa Alt hvad den roeskildske Fred indeholdt til Fordeel for Ulfeldt, og paa enhver udenlandsk Magts Beskiermelse, samt Resignation paa Leonore Christines Vaaben og Titel, „som Grevinde til Slesvig Holsten, item Kongedatter af Danmark": indeholder denne Revers Afstaaelse og Overdragelse til Kongen af alle Ulfeldts faste Eiendomme, Herregaarde og Strøgods i Sialland, hans Landgodser i Norge, og Strøgods i Aalborg Stift, Renunciation paa al Rettighed til Hirschholm og Munkeliv-Kloster, og endelig Annullation af den ved Frederik III. efter den Roeskildske Fred udstedte Obligation paa 64,000 Rdlr. med paalobne Renter. [141]) Denne skriftlige Troskabseed ansaaes dog ei for tilstrækkelig; men efter Corfitz Ulfeldts Ankomst til Kiøbenhavn (d. 21. Dec. 1661) aflagde han endnu knælende sin Hyldings- og Troskabseed til Kongen i tre dertil committerede Herrers Nærværelse. [142])

---

140) Dette vigtige og for Ulfeldt afgiørende Document findes, men ikke fuldkommen nøiagtigt, aftrykt i Ulfeldts Levnet af Paus. II. 211–14; og er her dateret Kiøbenhavn d. 23. Dec. 1661.

141) Endnu indeholder Reversen bl. a. følgende: „Huis Mobilier, Cleno„dier, Guld, myntet eller umyntet, Sølv og Penge, Hans Kong. May. „aff mig eller min Dame kunde haffue vdi Henderne, dett be„giere vi aldrig igien; mens vil dett hermed Hans Kong. May. aller„underdanigst och gierne haffue forundt och offererid. Dog at huis „Breffue och Segel, som Hans Kong. May. kunde haffue bekommid „och mig tilhører, mig maatte restitueris o. s. v. Jeg vil och Hans „Kong. May. med forderligste ett hel kostelig Cantor, som og„saa en temmelig parti Brasilien Tre allerunderdanigst offerere." Om den heri indeholdte Cession af Klenodier, Guld og Sølv, Ulfeldt tilhørende, som Kongen mueligen kunde have i Hænde: vil jeg paa et andet Sted meddele nøiere Undersøgelse.

142) Den originale Eedsformular har denne Paategnelse med C. Gabels Haand: „Diesen Eydt hat er auff seinen Knien mitt aufgereckten

Efter en saa dybt ydmygende Benaadelse, og endnu førend Ulfeldt den 27. Decbr. forlod Kiøbenhavn for at begive sig til Ellensborg (Holckenhavn) i Fyen, der var tilfaldet Grevinden i Arv efter hendes Moder, og der var blevet ham anviist til Opholdssted, forsøgte han skriftlig at nærme sig K. Frederik III. ved Meddeling af en foregiven vigtig og hemmelig Opfindelse til Brug i Krigstider, som han var i Besiddelse af [143]); men uden at dette Skridt videre blev ændset. Det samme Middel prøvede han endnu een eller flere Gange derefter; ja, hvad der er paafaldende, endog efterat han i Brügge havde indladt sig paa de i høieste Grad ubetænksomme og fordærvelige mundtlige Yttringer om at afstedkomme en Revolution i Danmark til Fordeel for Churfyrsten af Brandenburg, hvorved hans Undergang fuldendtes. [144]) — Det ligger ganske udenfor mit nærværende Formaal, at berøre disse Ulfeldts sidste Intriguer, og den endelige Procedure imod ham og Leonore Christine. At den ikke allene var uædel og uværdig, men tyrannisk imod Christian den Fierdes Datter og Frederik den Tredies Halvsøster, har længe været erkiendt af hele Verden; ligesom at hendes Udlevering af den engelske Regiering er en af de sorteste Pletter i Carl den Andens Historie, og en saa foragtelig Handling, at den næsten er uden Lige i den nyere Historie. Men derfor vil dog Ingen, der kan læse i Historien bag de trykte Blade i Partiskrifter og Lovtaler, kunne antage om Leonora, at hun skulde have været aldeles uden Indflydelse paa en Mand, hvis umættelige Ærgierrighed og Hovmod hun nærede

---

»Fingern geschworen, in gegenwarth deß Herrn Oberstatthaltern Hrn. »Christian Grafen zu Rantzow, Hrn. Feldtherrn Hanß Schacken, undt »Rent-Meister Christoff Gabel.«

143) I en fransk Skrivelse. Copenh. 26. Decbr. 1661.

144) Der findes en fransk Skrivelse fra Ulfeldt til Frederik III. med et Project, det stemplede Papir angaaende, dat. Brügge d. 15. Jun. 1663.

ved sin egen Stolthed, og som paa sin Side bar saa stor Kiærlighed for hende, at han neppe har havt noget skiult for hende; imedens hun tillige blindt fulgte hans Villie, med en hoihiertet Ægtefælles sieldne Troskab og heroiske Kiærlighed. Den uværdige, ikke blot al Sommelighed, men al Menneskelighed og Retfærdighed krænkende Behandling, som man i 22 Aar udøvede imod Kongedatteren, har ogsaa været et af de stærkest virkende Midler til at give den offentlige Mening om hendes Ægtefælle en mildere, for ham gunstigere Stemning. Det var ligesom at den Glands, som saa langvarige, uforskyldte Lidelser kastede over Leonora Christinas Navn, maatte udslette noget af den Vanære og Foragt, der havde fæstet sig ved Ulfeldts; og da det blev aabenbart, hvorledes man uden Lov og Dom, uden nogen overbeviist Brede, mishandlede en Dame af høi Stand, der kun havde opfyldt Hustruens Pligter mod sin Ægtemand: blev man saameget mere tilbøielig til at troe, at ogsaa den Dodsdom, der uden Forhør og uden Forsvar fældedes over Ulfeldt, var ligesaa uretfærdig og uforskyldt. Det vil være overflødigt at undersøge, om en ei engang forsøgt eller forberedet, men kun indledet eller tilbuden Majestætsforbrydelse kan agtes for ligesaa straffskyldig, som den virkelig udførte. Den Dom, der med en Hastighed, som ei engang oppebiede alle de Beviser og Vidnesbyrd, man siden kunde giøre gieldende, blev fældet over Ulfeldt, havde flere Motiver, end de, man beraabte sig paa. Det var ikke blot et Attentat mod Kongens personlige Magt og Værdighed, men et attenteret Statsforræderi, en Plan til at styrte det hele regierende Dynastie og at omstøde den i Danmark nylig grundlagde Regieringsform, som Dommen over Ulfeldt gik ud paa at straffe. Man har undertiden næret Tvivl om endog kun et saadant Anslag virkelig har existeret, og er bleven meddeelt vedkommende Personer, der angav det for Churfyrsten af Branden-

burg; og Ulfeldt selv forsøgte paa at fralægge sig Anklagen for en saadan Conspiration, som utænkelig eller urimelig, i en Apologie [145]), hvilken han forfattede under sin sidste ynkværdige Tilværelse, da han, givet til Priis for Enhver, der vilde fortiene de Penge, som den danske Konge havde sat paa hans Hoved, i Skiul maatte flye fra Sted til Sted, indtil han paa Flugten fra Basel fandt Døden i en Fiskerbaad paa Rhinen. Men det er for det første tydeligt nok, at da Ulfeldt i Foraaret 1662 forlod Fyen, efterat have opnaaet Kongens Tilladelse til at giøre en Sundhedsreise til Aachen [146]), men slet ikke kom der, og i dets Sted tog sin Bopæl i Brügges i Nederlandene, herfra giorde en Reise til Paris, og der søgte at komme i Forbindelse med det franske Hof: skeete alt dette vist nok ikke i den Hensigt at opfylde sine edelige Troskabsløfter til K. Frederik III., hvori ogsaa den Forpligtelse var indbefattet, ikke at søge udenlandsk Beskyttelse, eller Forbindelse med nogen fremmed Souverain. Dernæst svarer ogsaa Beskaffenheden af

145) Det er ikke ganske klart, om der ved denne Apologie kan menes den ved Afskrifter i sin Tid meget udbredte Skrivelse af C. Ulfeldt (dat. Brügge d. 3. Sept. 1663), hvoraf en dansk Oversættelse er trykt i Moldenhawers Beretning om Hann. Sehesteds franske Ambassade, (Skand. Litt. S. Skrifter, 1806. I. S. 198—205) tilligemed den Gienbrivelse af samme i et fingeret Brev af en engelsk Adelsmand, som Sehested antages at have forfattet. Det synes imidlertid rimeligere, at Ulfeldt har havt en anden vidtløftigere Apologie i Arbeide, som han ved Dr. Sperling vilde besørge trykket (sammest. Side 172. 73.)

146) Efter Ulfeldts Ankomst til Ellensborg i Fyen (i Begynd. af Jan. 1662) correspondererde han jævnligen (fra 24. Jan. til 26. Nov. og 15. Dec. s. A. — de to sidste Breve fra Brügges) med Vice-Admiral Henrik Bielke, Statholder eller Befalingsmand (gouverneur) over Island, som imidlertid opholdt sig i Kiøbenhavn. Det var ham, der efter Ulfeldts gientagne, indstændige Ansøgninger, i Marts eller April 1662, udvirkede ham den kongelige Tilladelse til, for hans svækkede Helbreds Skyld at giøre en Badereise til Aachen. For sin Afreise sendte Ulfeldt ogsaa ved Bielke et Brev til Dronningen, som han beder ham først at lade Grev Rantzau læse.

de løse Anslag og i Luften byggede Planer til at styrte Frederik III. fra Thronen og bringe Riget under den Brandenburgske Churfyrste, som Ulfeldt mundtligen havde meddeelt to forskiellige Personer — den ene endog med en halv officiel Charakteer — uagtet deres hele Urimelighed og Usandsynlighed, ganske vel til den forvirrede, vaklende, sønderrevne Sindstilstand og Aandssvækkelse hos Ulfeldt, hvoraf hans Handlemaade i hans sidste Leveaar, i det mindste periodisk, bærer umiskiendelige Spor. Det er saaledes vist nok, at en Statsforræder, som Ulfeldt var 1663, hvis man havde havt hans Person i sin Magt, havde man kunnet gjøre fuldkommen uskadelig ved at holde ham i et sikkert og lempeligt Livsfængsel. Man kunde da have undgaaet det halvt forfeilede tragiske Skuespil, som Dødsdommen, og Alt hvad der ledsagede den, medførte; man burde i ethvert Tilfælde have undgaaet, eller i det mindste efter Ulfeldts Død ladet ophøre, den ligesaa barbariske, som uretfærdige Fremgangsmaade imod hans heroiske Ægtefælle. Det er derfor ogsaa Historieskriverens Pligt at bevidne: at ligesom ethvert af de paaberaabte Beviser for Corfitz Ulfeldts tidligere Forbrydelser mod sit Fædreland ere uomstødelige, og ligesom ethvert af de for længe siden bekiendtgiorte Documenter og Beviisligheder for hans sidste forræderske Project (thi andet Navn fortiener neppe hans Anslag) ere bevarede i de authentiske Originaler: saaledes fattes, efter hvad mig hidtil er bekiendt, blandt det kongelige Archivs hele Masse af Ulfeldtske Papirer ethvert Beviis paa, at Leonore Christina (som heller aldrig nogen Dom overgik) var skyldig i den mindste Overtrædelse af indgaaede Forpligtelser, eller i nogen anden Grad end den, altid, selv imod sine Ønsker og sin Overbeviisning, med en Hustrues Lydighed at have fulgt sin Mands Villie.

Bilag.

I.

Chriſtian den Fierdes Klagepunkter over Corfitz Ulfeldt (1644).

[Efter den egenhændige Original.]

1. Der er bleffuen 500 Baadtzmend mig waffwydendis afftackit.
2. Rendtemeyſteren haffuer ingen Penge uyllit telle pa min hand, uden ad hoffmeiſterens hand uaar derhuos.
3. Dy y kramboden haffuer inted uyldt lade min ſkredder følge Noget, vden at hoffmeiſterens hand uaar derhuos.
4. En andell aff dy Penge ſom indkommer annammis aff Andre, ſom aldrig tilforn ſteed er, Huilckid aldtſammen Ingen Hoffmeiſter eller Stadtholder tylforn ſig haffuer underſtanden at gorre.
5. At Nogle faa her y Byen haffuer all leffuerandtzen, derpa er Indted att thuiffle. Om dy nu contribuerer mehre end dii andre, ſom Ingen fordell haffuer hafft aff leuerandtzen, ded ſtaaer tiil at erfahre. I min Vngdom da fick dy leffuerandtzen, ſom uille giiffue beſt kob, Och motte dog biie epther Pengen, Indtil man kunde komme dem affſted.
6. Att Jeg ſkulle haffue approberit at Laues Eſkelſſon ſkulle bliiffue Radmand her y Byen, der thuiffler ieg pa, aff den arſag, att hand uar aldrig uel ſkreffuen huoſs mig ſiiden han kam aff myn tijeneſte. Och huos Borgeriit uar hand huoſs faa eller Ingen achtiit, Som deraff kan erfahris att hand drog herfra byen henad Roſskiild at boe.

(Uden Datum.)

Chanſeleren Hr. Chriſtian Tommiſſen tiil hande.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

II.

Ulfeldts Erklæring over de foregaaende Punkter.

[Efter hans egenhændige Original (uden Datum og Underſkrift), ſom Gram har paategnet Aarstallet 1614. Den er, imod Ulfeldts Skik, ſkrevet heelt igiennem med latinſke Bogſtaver. Tallene ere her tilſatte.]

(1.) „Att der er bleffuen aſtackid 500 baadzmend *uden Hans Kong. May. naadigste Beuilling*, dermed er saaledis beskaffen, att ved 50 lybske baadzmend, som umugeligt uille blifue udi tiennisten, uar och ey obligerid til uidre end til 3 maaneder, uar dog 5 maaneder udi tiennisten, oc mere en del deraf uar och udyctige for deris Sygdom skyld: huis vidre ere blefuen aſtackid, er sked efter ad den seniste flode löb ud, oc hafuer alle verid syge oc udyctige, och kostede mögid maanetlig att underholde, och herren och rigid af dem ingen tienniste hafde, mens mögen stor bekosting som nu ey middele ere til dett att udgiffue, och til Flodens udreding maatte tagis af alle kiöbsteder ofuer 500 Mand til hielp, efterdi der kom hiem med Hans Kong. May. flode af Östersöen ved 1700 syge baadzmend som man ingen tienniste kunde hafue af.

(2.) Att der er ey fölgid penge paa Hans kong. May. naadigste ordre, som berettis, saa haabis ieg ey att nogen kand fremkomme som hafuer haft hans kong. May. ordre paa penge, att di dem io hafuer bekommen, och efterdi til min efterretting altid begierer att see huis ordrer der kommer til renterid, paadett ieg kand uide huad indkommer och udgifuis, for rictighed skyld, forhaabis ieg underdanigst att dett ey udi nogen unaade optagis huis som skeer udi en god intention.

(3.) Att udi kramboden intid fölgis til hans kong. May. skreder uden ieg skulle uere der hos, det hafuer altid tilforne uerid hans kong. May. naadigste befaling, att ingen maatte nogid udi kramboden udtage uden ordre, saa och att enten statholderen eller rentemesteren dett först skulle betinge. Skal dett ey mere saaledis dermed forholdis, kand det noch endris, mens maatte en huer af dem udtage som di uille udi kramboden efter

deris egen villie, skulde dett löbe til en ansenlig summa om aarid.

(4.) Der annammis ingen penge af andre af di som indkommer, med mindre nogen hafuer haft der udi induisning, tilforn nogid att annamme udi betaling som ey kunde lenger forhaalis; och saa lenge hans kong. May. er udi gield, kand induisninger ey forbigaaes, huilkid altid tilforne hafuer uerid saaledis och ey kand uel afskaffis imedens herren er udi gield, och besynderlig udi disse besuerlige tider; mens regenskaberne skal det uduise att herren ey der af hafuer en skillings skade.

(5) Att nogle faa her udi byen hafuer leueranz, det er uist; thi der leueris nu ey mögid, och det mindste mugligt er; der til med findes der ingen som uil leuere dett som nödigt er, mens alt dett som nu mindst behöfuis.

(6.) Huad Lauridz Eskeldsen sig belanger, da efterdi Hans May. dett ey sig naadigst kan erindre, er dett langt fra att ieg uidere der udi nogid tæncker att erindre; thi imod sin herris mening nogid att disputere, er ey tilbörligt. Haabis allerunderdanigst, att hans Kongelige Mayestat min underdanigste erklering udi ald naade optager."

III.

Af en egenhændig Declaration af Christian IV. om hans Forhold til Wibeke Kruse.

[Uden Aarstal; men formodentlig fra A. 1635–40.]

„Den tiid fru Kyrsten y mange maade forlob sig ymod os, som heer uylle falde for wiidtloftig att fortelle, och hun haffde jagit piigerne aff Slottit, hueryblandt Wibeke uar den Ene: der uy nu om morgenen tiilig for Dag uylle gaa neder aff Slottit henad Prouiandtgaarden, da bleffue uy et kuyndfelck uaar, sem uar kleed paa Adels: der uy traad nogiit bedre fordt, da bleff uy uaar at ded uar

fru Ellen Marſuyn. Der uy nu kom hender nogit nermer, da ſpurde uy hender ad, huad hun uylle ſaa tylig pa dy ſtede, daa ſuarede hun: Jeg uylle gerne tale med E. M. Der uy nu begerde at uyde huad hinders Erinde uaar, da ſagde hun, at hun gerne uylle beholde Wybecke Kruſse huos ſig om hun motte, huorpaa uy ſuarede: huad kommer ded oſs ued huor hun bliffuer. Der hun nu haffde repiterit ſamme ſnack, indtil det lackede henymod Moldtid, och uy uel (kunde) mercke, at ded uar indtet fru Ellens mening at hun uylle abuardte Moldtid, daa ſagde uy til hinder, ſom for ſagdt uaar: Huad kommer ded mig ued huor hun bliffuer, for Oſs maa hun uerre huor hun wil. Der uy nu haffde ſagdt dette ſom ſagdt, da giick hun neder ad Byen, og teg Wiibecke med ſig henad Fyn. Nogle ugger derepther, der uy med Armeien uille gaa fra Suynborg ud offuer tyl Oen, ſom fiin-den paa dii tyder fandtiis, Och uy paa ueien beſøgde fru Ellen och uar paa thuende aff hinders gaarde, huor Wybecke ogſaa fandtiis, Der uy nu aff modbør nogle dage bleff opholdt, da kom uy y Kund-ſtab med Wiibecke ſom bekendt er. Mens att uy tylforn ymens hun uar y fru Kyrſtens tyeniſte ſkulle haffue hafft endten med hinder, eller nogen anden nogen legemlige Omgengelſſe, ded er inted ſted, Saa ſandt hielppe os gud heer tymelig, och hiiſſet y all Euighed. — — — Aff huilckit letteligen er at erfahre, huilken aff oſs, endten uy eller fru Ellen haffuer giiffuen ſtørſt arſag til Worris och Wybecke Krußis Kundſkab."

IV.

Skrivelſe fra Chriſtian IV. til Cantsleren om Ulfeldts hollandſke Ambasſade. 1647.

[Efter den egenhændige Original.]

At ded fortriider mig, at Hoffmeiſteren y det ſted, hand af mig ſelffuer bleff befahlit at ga til dronningen af franckerige, giick henad Holland, ſom aldrig kam y myne tancker, Dertil haffuer ieg ſtor ar-ſag. I betrachting, at Eptherdi hand for den arſag allene bleff ſendt

til franckerige, at hand ſkulle disponere dronningen ſammeſtedz, at hun uylle assistere mig ymod dii Hollender, om dii uylle alformegit fauorisere Suenſkens parti, Och han derimod ſøgdte Hollenderne, ſom af franckerige ſkulle disponeris til Roelighed, ſom aldrig hørdt Er, och Er offuerflødig arſag nok. Med ded wdkaſt af Instructionen haffuer ded ſiig ſaledis, At dentiid denſamme kam mig til hande, och ieg bleff war, at den uar fuld med Machelatur Streger och anteg-nelſe y bredden, ſom en aff drengene ded ſkulle haffue afſkreffuen, da kaſte ieg ded fra mig pa bordit och læſte ded indted. Mens eptherat den Norſke Reiiſſe kam heran, Och Jeg uylle, at hoffmeiſterens Reiiſſe til franckerige ſkulle ſettis fordt, Och ieg formendte Indted at uerre y Instructionen vden ded, ſom Hoffmeiſteren aff mig mundtlig befahlit war, Da ſtreff ieg derpa ded, ſom derpa findis, Nemlig at man dermed ſkulle Jile.

Ded, ſom Rendtemeiſterne befahlit er, derued bliiffuer ded, Tii Jeg uyl uere Meiiſter y myt huus, Ingen adſpurdt y nogen made, Indtil hoffmeiſteren beuiſſer, at nogen af hans formend haffuer hafft den Myndighed, hand ſiig Imaginerer. Vale.

Frederigſborg, den 28. Octo. Anno 1. 6. 4. 7.

Chriſtian.

Chanſeleren H. Chriſtian friis til hande.

V.

Chriſtian IV. Skrivelſe til Rentemeſterne om det kongelige Taffels Indſkrænkning. 1645.

[Efter den egenhændige Original.]

Der ſkal gørris et offuerſlag med kockenſkriiffueren, huad hand bør at (have) om uggen aff rede penge tiil 12 retter mad pa myn taffel til middag, huoraff Wiibecke ochſa kan faa ſyn Notturfft.

Paa huilcke 12 retter mad ſkal gørris en uis designation, huoraff ſamme retter ſkall gørris, och huorfra dii ſkal komme.

Nar ieg faar allene mad om middagen, da ſkal halffpardten aff dii 12 retter gemmis tiil afften. Och nar dennom y køckenit anſigis at ieg om aftenen uyl holde taffel, da ſkal den ſamme mad bruges, med kold och ſpeege mad, item poſteiier och backels, med andiit ſliigdt, ſom kan En dag eller thu waare. Och ſkal Epther ſaa ringe Udſpiisning befahlis køckenſkriiffueren at ſkaffe folcket aff, ſaa ner ſom En dreng och den, ſom Er y haffuen.

Pa Herremendens taffel ſkal liigeſa gørris en uyſhed pa aldting, ſom ſkal indkøbis, item huad Mordten Myckelſon dertil ſkal ſkaffe.

Wdi liige made ſkall ded holdis med hoffſtuen, ſa at man kan uerre nys pa, huad Mordten Miickelſon ſkall ſkaffe.

Der ſkal Spiiſſis kød om køddagen och fiiſk om fiiſſdagen, ſa at der inted kød ſpiiſſis om fyſtdagen, uden wiildbradt, och naar der er ingen wiildbradt at bekomme, da ſkal der om morgenen ſendis høns och kød op tiil Wiibecke, ſom der, och Jndted y køckenet, kan gørris ferdig.

Der ſkal ochſa gørris et uyſt offuerſlag, huilckit der kommer tiil miindſt bekoſtning, Endten brødiit bagiis aff hoffbageren eller ded købiis y byen, Naar bagerens koſt och løn med hans opuardters løn och kleder regnis.

Koben. ſlott, den 26 Apri. Anno 1. 6. 4. 5.

Rendtemeiſterne tiill hande.

VI.

Skrivelſe fra Chriſtian IV. til Grevinde Eleonore Ulfeldt. 1645.

[Efter den egenhændige Original.]

Elſkelige kere Datter, Epthersom Jeg fornam y gaar dig at haffue købdt Jacob Myckelſons, fordom Borgermeiſter her y ſtaden,

hans haffue, liggende indenfor Weſter Vordt, Och ieg dig lod forſta mig dermed at uerre tylfriidz, wdi huilcken mening ieg ochſa forbliiffuer, dog ſaledis at ſalenge du ſelffuer beſoger ſamme haffue Och lader ued dyne Egne folck forrette ded derudi ſom fornoden gorris, da er ieg dermed tilfriidz. Mens at gorre framlan deraff vnder ded ſkiin at den horer diig tiil, ded ma indted werre; Mens Borgemeiſter och Raad bor at betale ſamme haffue, Och den anuende tyl Byſſens befeſtnings fornodenhed, ſom den for uerrit haffuer, Och ded aff eptherfolgende arſag: At Borgemeiſter och Raad haffuer ladiit ſig forlyſte, at lade wordere ſamme haffue, och ded tylſted att (den) motte ſelgiis, huortil dy ingen macht haffuer. Tii der bor at gaa en agevey aff Weſter Wold neder til Weſter Pordt, at man pa den kan bringe Styckerne op pa Weſter Wold. Naar nu Planckeuerckit om ſamme haffue kommer langz pa ſiiden aff ſamme weii, da haffuer Borgemeiſter och Raad myndighed tiil at ſelge och affhende den Pladz, ſom fyndis imellem ſamme uey och Planckeuerk, hen ymod dy huſſe och waninger ſom der er tuerdt offuer for. Befahlendis dig hermed den gode gud y himmelem. Aff Roſſenborg den 7 Junij Anno 1645.

Chriſtian.

Myn Elſkelige kere Datter Eleonoram
greffuynde tyl ſleſſuig holſtein tiil hande.

VII.

Skrivelſe til K. Frederik III. fra Corfitz Ulfeldt, efter hans Flugt fra Malmø og Ankomſt til Kiøbenhavn.

Sire,

Ayant eu la disgrace, d'auoir esté fort mal traicté de la Courronne de Suede, & cela seul pour n'auoir uoulu prendre leur party & les seruir dans ceste derniere guerre contre Vostre

Maiesté, Et encores que l'Amnistie generale de la paix ne faict exeption de nulle personne, ils n'ont pas laissé de m'en exclure; ainsi ay ie trouué moyen de sauuer ma personne, pour esuiter le rude traictement dont on me persecutoit si fort; ie suis uenu dans ceste uille, Et comme ie sçais qu'il est de mon debuoir & obligation, de me uenir presenter deuant V. M. pour luy rendre mes tres humbles & obeissans debuoirs, ie prie V. M. auec deuue soubmission, qu'il luy plaise de m'en dispenser seulement pour quelque peu de temps; Car i'espere de pouuoir encores sauuer ma femme & mes enfans d'entre les mains de ceux qui se seruent plus de la force que de la raison; car pouuant encore estre ici en cachette quelque peu de temps, ie pourray trouuer moyen de sauuer ma famille, ueu qu'ils ne sçauent encores rien de mon despart; ie ne l'ay deu celer à V. M. afin d'impetrer de la grace de V. M. un peu de delay pour luy venir rendre en personne auec la deuue submission mes tres humbles respects, m'en donnant la permission; & alors ie pourray auoir occasion de tesmoigner de bouche à V. M. combien ie suis passioné pour tout ce qui peut estre pour le bien & seruice de V. M. comme celuy qui desire de uiure & mourir auec beaucoup de sincerité

de Vostre Maiesté

Le plus humble & le plus obeissant

de ses seruiteurs

Cornisis Comte DVlfeldt.

Kopenhagen le 19. de Juillet 1660.

Corfitz Ulfeldts Midler og Rigdom;

tilligemed en Beskrivelse over Indretningen af hans Gaard i Kiøbenhavn.

Et Tillæg til foregaaende Bidrag,

af

C. Molbech.

Allerede i Ulfeldts Velmagt var man i og udenfor Danmark ikke uvidende om, at han i sin høie Embedsstilling, af Christian IV. benaadet med betydende, skiøndt ikke paafaldende store Forleninger, ved sit Ægteskab med Kongens Datter, og ved de store Pengesummer til Statsudgifter, der aarligen, i det mindste middelbart, flod igiennem hans Hænder eller stod under hans Overbestyrelse, havde været i Stand til, selv at samle en meget stor Formue. Dette var dog lykkedes ham, i en forholdsviis kort Tid, uden at giøre alt for stor Opsigt. Han havde efterhaanden tilkiøbt sig adskillige Herregaarde (Saltøe [1]), Bavelse og Lellinge) i Sielland, samt endeel Strøgods, baade her og i Jylland, hvor han ogsaa (1657) sees at have været Eier af Urup. [2]) Desuden eiede han endnu 1660 to

[1]) Dette betydelige Gods, i ældre Tid et kongeligt Slot og Lehn, kiøbte Ulfeldt 1647 af sin Svoger Grev Valdemar Christian. D. Atl. III. S. 41. Jvf. D. Mag. IV. 297, hvor dette hedder: »i Frederik III. Tid.«

[2]) See ovenfor S. 431. Anm. 132.

betydelige adelige Godser tilligemed en By, i Bohmen, hvilken han, efter egen Angivelse, paa den Tid havde besiddet i 18 Aar; altsaa omtrent fra 1642. *) Betydelige Capitaler havde han, især i Aarene fra 1641 til 1651 udlaant paa Obligation til endeel Adelsmænd i Danmark; og endnu faa Dage før hans Undvigelse fra Kiøbenhavn i Jul. 1651 seer man, at han paa denne Maade har disponeret over 40,000 Rdlr., som han bragte i Sikkerhed ved Udlaan til Rigsraad Hr. Oluf Parsbierg — en af de faa Venner, Ulfeldt havde i Raadet. **)

Man vilde dog vel ikke have fundet Beløbet af disse Capitaler, tilligemed Værdien af hans Godser i Danmark, med Fradrag af hvad han kunde skylde bort til Andre, alt for paafaldende eller overordentligt. Men det var, allerede før hans Fald, ikke ubekiendt, at han desuden havde sørget for at sikkre en stor Deel af sine Midler, ved at betroe dem til udenlandske Verelerere og Banker; og deels efter de ubestemte Rygter, som herom vare i Omløb, deels maaskee ogsaa efter sikkrere Kilder, blev det, iblandt meget andet, i Beretningen om Dina's Proces, paasagt ham: „at han nu (1651) befindes af sin bedste Formue, som til Tonder Guld sig skal beløbe, og som

*) „Item jeg possederer udi det Kongerige Bohemen tvende herlige Baronier, samt en Stad dertil hørendes, som kaldes Gratlitz, og haver dem havt udi 18 Aar." Ulfelts ovenfor S. 426, Anm. 127, anførte Forsvarsskrift. I Carl Gustavs, i Stralsund Jul. 1657 udstedte Bestalling for Ulfeldt som Geheimeraad, nævnes han „Herr auf Gratlitz und Herschmannitz, Erbgesessen auf Salte, Bavelse, Torup (i Skaane) und Urup."

**) I en Skr. til Hr. O. Parsbierg, til Jernet, under Processen med Dina (18. Apr. 1651) beklager Ulfeldt sig: „at desværre for ham, „der findes ingen i Raadet, blandt dem, som nu ere tilstede, og ere 9 „i Tallet, som ville tale et Ord for ham"; og beder Parsbierg at paaskynde sin Reise til Kiøbenhavn, for at han dog kan have een, der vil tale hans Sag i R. Raadet. Parsbierg var ogsaa blandt dem, der corresponderede med Ulfeldt i de første Aar af hans Ophold i Sverrige.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han paa faa Aars Tid, siden Cronen var i største Nød og Betryk, har samlet", at have forud sendt en stor Deel til Holland, Dantzig og andre Steder. Dette — i det mindste Summernes Storhed — benegter han vel i sit „Æres-Forsvar", skiøndt i Udtryk, der ere noget satte paa Skruer. Men om der ikke var fundet og sequestreret Obligationer til Ulfeldt fra Aarene 1646—50, udstedte af Handelshuset Albert Baltz. Berns og Leonhard Marcelis i Hamborg, til et Beløb af 26,500 Rdlr. Species: *) saa viste det sig siden alt for vel af de Obligationer paa meget høie Summer, som han efter sin Undvigelse (eller fra Aug. 1651 til Jul. 1655) havde udlaant til Dronning Christina, K. Carl Gustav, Grev Waldemar Christian, den østerrigske General Grev Picculomini, m. Fl., at Ulfeldt maa have havt store Midler staaende i Udlandet paa den Tid han forlod sit Fædreland, for som en af dets bitterste Avindsmænd at see det igien 1657. Saaledes erfares, at kort efterat han var kommen til Holland, har han udlaant til sin Svoger Grev Waldemar Christian (efter Obligation dat. Arnheim, d. $\frac{10}{20}$ August 1651) en Sum af 7500 Rdlr. Denne ville vi dog hellere nedenfor henføre blandt hans Tilgodehavende hos indenlandske Herrer, og her først opregne de Summer, som han, uagtet hans faste Eiendommes og Capitalers Sequester i Danmark, kunde udlaane i Sverrige, fra 1652 til 1655; hvorunder kan indbefattes, hvad der samme-steds hen var udlaant paa Obligationer til Christine Munk, efterdi ogsaa disse bleve fundne blandt Ulfeldts egne. Bemeldte Capitaler vare:

*) Frederik III. var kommen i Besiddelse af disse Obligationer, der formodentlig have været deponerede hos Rogen her i Landet, og lod den 15. Febr. 1657 (ved Befaling til Drosten i Pinneberg, Jasper v. Hertzen) lægge Beslag hos ovenmeldte Handelshuus i Hamborg paa denne Ulfeldtske Eiendom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1) Efter Obligation til Ulfeldt af „Rigens Tolmester" i Sverrige, dat. Stockholm den 31. Febr. 1652	10,000 Rdlr.
2) Obligation af Dronning Christina, Stockholm 21. Dec. 1652	60,000 —
3) Obligation af Samme, Stockholm den 12te Jun. 1654	200,000 —
4) Obligation af Carl Gustaf, dat. „Opsloeg" (Upsala?) den 30. Jul. 1654	30,000 —
5) Obligation af Kong Carl Gustaf, dat. Alten Stettin, 26. Jul. 1655 .	30,135 —
6) Kong Carl Gustaf til Kirstine Munk, ved en paa hans Vegne af „Hoffstedter" udstedt Obligation, dat. Voller, den 15. Jul. 1655	20,000 —
7) Kong Carl Gustaf, efter Obligation til Kirstine Munk, dat. Stockholm den 23. Jul. 1655	20,000 —
Summen af de svenske Obligationer	370,135 Rdlr.

Disse bleve i Originalerne forefundne hos Ulfeldt, da han 1660, efter sin Flugt fra Malmø blev arresteret i Kiøbenhavn, og lagte under Beslag da han affortes til Hammershuus; eller, som det snarere synes af nogle Beretninger, den største Deel af dem opdagedes først paa det Sted, hvor de i Kiøbenhavn vare giemte, tilligemed de danske Gieldsbreve, som jeg strax kommer til at opregne, da Ulfeldt i Dec. 1661 kom tilbage fra Bornholm. Efterat han da var bleven benaadet, og havde faaet Tilladelse til at opholde sig paa Ellensborg i Fyen, befalede Frederik den Tredie Renteskriveren Peder Jensen Randers, at overlevere ham Skrinet med alle Obligationerne, efter en Fortegnelse over samme, der var optagen og under-

skreven af Grev Rantzau og Statholder Gabel. Efter denne Fortegnelse, som anfører Gieldsbrevene uden Orden efter Aar eller Udstedere (formodentlig saaledes som de ere fundne liggende i Skrinet) har jeg uddraget følgende i chronologisk Orden, (dog uden i Almindelighed at anføre Maanedsdagen eller Stedet) med Udeladelse af de allerede ovenfor opregnede svenske:

1636. Ebbe Ulfeldt: 500 Rdlr.

1639. Otto Sperling: 1000 Rdlr. En anden Obligation af Hans Lindenow, transporteret paa Dr. Otto Sperling: 1000 Rdlr. — I Alt: 2000 Rdlr.

1640. Ebbe Ulfeldt: 1000 Rdlr.

1641. Ebbe Ulfeldt: 5000 Rdlr.

1642. (Frederiksborg 26. Jan.) Enkedronning Maria Eleonora af Sverrige: 1000 Rdlr. Christian Bielke (overtaget af hans Fader): 2000 Rdlr. Ove Bielke (overtaget af Faderen): 2000 Rdlr. Axel Arnfeldt: 4000 Rdlr. — I Alt: 9000 Rdlr.

1643. Jens Bielke: 1500 Rdlr. Fru Marie Ulfeldt: 1300 Rdlr. — I Alt: 2800 Rdlr.

1644. Jens Bielke: 500 Rdlr. Hans Lindenow: 3368 Rdlr. Ebbe Ulfeldt: 700 Rdlr. — I Alt: 4568 Rdlr.

1645. Axel Urup: 3500 Rdlr. Landsdommer Jørgen Seefeldt: 500 Rdlr. Jørgen Kruse: 1200 Rdlr. Erik Quitzow: 500 Rdlr. Axel Arnfeldt: 1500 Rdlr. Fru Kirsten Munk (Boller 19. Jul.): 6000 Rdlr. — I Alt: 13,700 Rdlr.

1646. Landsdommer Jørgen Seefeldt: 1200 Rdlr. Ove Bielke: 10,000 Rdlr. Henrik Bielke: 4000 Rdlr. Ingeborg Ulfstand: 2000 Rdlr. Ebbe Ulfeldt: 720 Rdlr. — I Alt: 17,920 Rdlr.

1647. Ebbe Gyldenstierne: (Paris, d. 24. April) 146½ Rdlr. Hans Friis: (Paris, d. 10. og 22. Mai) 1000 Rdlr. Fru Kirsten Lützow: 590 Rdlr. — I Alt: 2136½ Rdlr.

1648. (Kiøbenhavn, d. 14. April) Christine Munk: 10,000 Rdlr.

1650. Christine Munk: (Boller, d. 16. Mai) 1000 Rdlr. Kiøbenhavns Stad: (Kbh. d. 11. Febr.) 2600 Rdlr. Frederik Parsberg: 450 Rdlr. Peder Redtz: 1000 Rdlr. Tyge Sandberg: 1600 Rdlr. — I Alt: 9650 Rdlr.

1651. Oluf Daa: (efter to Obligationer, begge af 11. Febr.) 10,000 Rdlr. Frederik Parsbierg: (d. 11. Febr.) 1000 Rdlr. Oluf Parsbierg: (d. 5. Jul.) 40,000 Rdlr. Grev Waldemar Christian: (Arnheim ½⅔ Aug.) 7500 Rdlr. — I Alt: 58,500 Rdlr.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1652. Hans Friis: (Stralsund, 16. Mart.) 2000 Rdlr. Picolomini („Richgierdt" ult. Maii) 20,000 Rdlr. — I Alt: 22,000 Rdlr.
1655. Dr. Otto Sperling: (Hamb. 29. Aug.) 1260 Rdlr.
1656. Hans Lindenow: (med Transporter til Ollegaard Gyldenstierne og til Chr. Friis) 3137 Rdlr.
1657. Fru Kirstine Munk: (Boller 18. Sept.) 8000 Rdlr.
1658. Christen Skeel, Jørgensson: (Odense, 2. Mart.) 3000 Rdlr. Otto Krag: (Odense, 3. Mart.) 1000 Rdlr. Brostrup Giedde: (Malmø, 1. Mai) 1000 Rdlr. Jochum Bech: (Malmø, 14 Jul.) 300 Rdlr. — I Alt: 5300 Rdlr.

Desuden udaterede Gieldsbreve: Af Alexander Thregaard, paa 300 Rdlr. Et Skadeslosbrev af Ebbe Ulfeldt paa 1000 Rdlr. Fru Elsebeth Ulfeldt, efter 3 Beviser: 1000 Rdlr. Tilsammen 2300 Rdlr.

Hele Summen paa de sidstanførte Obligationer udgiør . . . . . 180,571½ Rdlr.
Med Fradrag af Grev Waldemars og Piccolominis Obligationer, udgiorde saaledes Ulfeldts Tilgodehavende hos Debitorer i Danmark . . . . . 153,071½ —
Summen af hans hele Formue i Obligationer . . . . . 551,006½ —

De Adelsmænd, som Ulfeldt saaledes i forskiellige Perioder havde laant Penge, vare for det meste af hans Slægt og Svogerskab; men man finder blandt hans Debitorer ogsaa enkelte (f. Er. Jørgen Seefeldt, Otto Kragh og Christen Skeel), med hvilke han efter hans Fald og Undvigelse 1651 har staaet i et meer eller mindre fiendtligt Forhold, hvilket her ikke er Sted til nærmere at oplyse. Vi gaae derimod over til at undersøge, hvori Ulfeldts Midler og Rigdomme, foruden Godser og udlaante Capitaler, have bestaaet; og da komme vi til det overraskende Resultat, at den Skat i Guld, Sølv, rede Penge og Klenodier, som det Ulfeldtske Ægtepar har opdynget og giemt paa, indtil de, efter Catastrophen som Dinas Proces medførte, forlode Riget, maa have udgiort en saa stor Sum

(omtrent lige med de udlaante Capitaler), at den knap vilde findes trolig, dersom den ikke ved Documenter af authentisk Beskaffenhed lod sig bevise. Der gives nemlig to forskiellige, ved Grevinde Ulfeldt selv opsatte Fortegnelser paa deres Eiendom af den ovenfor angivne Art, ligesom ogsaa paa deres Godser og andre Midler; af hvilke den tidligste (som jeg vil betegne med A) er dateret den 7de og 12te Jul. 1660, og saaledes skrevet kort før Ulfeldt og hans Frue flygtede fra Malmøe over til Kiøbenhavn; den anden, udførligere (som kan betegnes B) er udateret; men, som man seer, skrevet efter Ulfeldts Løsladelse af Fængselet paa Hammershuus. Den sidstnævnte, (hvoraf jeg kiender 3 ligelydende Afskrifter; den ældste uden Tvivl fra Begyndelsen af det 18de Aarhundrede) indeholder, i fire Afdelinger, en meget noiagtig forfattet Optegnelse 1) over Smykker, Juveler, Perler og andre Klenodier; 2) over det „giorte" eller forarbeidede, samt over det myntede Guld; 3) over „Rariteter," Konstsager, uindfattede Ædelstene, skaarne Stene, m. m.; 4) over kostbare Klæder, Sengeomhæng, m. m. Ved Guldet og Sølvet er ved enhver Gienstand Vægt og Værdi, og ved de øvrige Værdien noiagtigen angivet. Tilsidst følger en Optælling af Summerne paa de forskiellige Afdelinger, tilligemed en Optegnelse og Vurdering paa endeel af Ulfeldts faste Eiendomme.

Af denne Optegnelse (som fortiener andensteds fuldstændigen at meddeles) vil jeg her til Prove anføre enkelte Gienstande af enhver Afdeling:

I. „En Contrafei-Bøsse, med et stort Stykke Saphir, skaaren en relief paa den ene Side; paa den anden Christi Daab udi en Torchos med Diamanter omkring": 1600 Rdlr. — Kongens Sal. Contrafei med Diamanter: 500 Rdlr. — Prindsen af Danmarks Contrafei med Diamanter: 100 Rdlr. — „Et Par Øregehæng, hver med 4 Rosen, og en Hæng-Rose, meget vel giort à jour": 1500 Rdlr. — En Guldbog, meget vel dreven: 400 Rdlr. — Et Seiervæark med Diamanter: 200 Rdlr. —

„Et Baand af trinde Onicher (Onyxer) hver skaaren med 4 Ansigter, for Curieuse inestimable:“ 1000 Rdlr. — To Armbaand med smaa borede Rubiner og Perler, 6 Gange om hver Haand: 800 Rdlr. — „Et Baand med otte Agats Hoveder, ganske trinde, med Guld garneret, og en stor Perle imellem hver, med en Balsombøsse neden udi, med 9 skaarne Hoveder, besatte med Diamanter“: 1200 Rdlr. — 12,140 større og mindre Perler, vurderede til 1 Rdlr., 4 Mk., 2 Mk. og 12 Sk. Stykket, o. s. v. Summen paa Værdien af de Juveler, som fandtes i et „Skriin med forgyldt Beslag“, udgjør 28,988 Rdlr. 1 Mk. 12 Sk.; ligeledes angives Værdien paa det, som var „udi det beslagne Skriin, General Major Fuchs paa Bornholm tog fra mig“, hvilket her ogsaa er specificeret, til 22,285 Rdlr., hvoriblandt 1900 Ducater, og flere Guldmynter.

II. Forarbeidet Guld, „udi 8 underskedlige Pakker.“ Deriblandt f. Ex. „Et Guldbækken, dreven omkring Randen, Værdien efter Vægten 436 Lod, i Penge 3052 Rdlr.“ — En Guld-Pocal, 236¼ Lod: 1654 Rdlr. — „En stor dyb Skaal, foruden Laag, med to Hanker, meget vel dreven og emailleret,“ 241 Lod: 1701 Rdlr. — „En stor Guldskaal med Laag, hvor mit Vaaben stod paa, giort i Bobbeler (?), og var paa 202 Lod“: 1414 Rdlr. — „Sex Guldfade, slette, med mit Vaaben paa, hvert vog 64 Lod, er 384 Lod“: 2688 Rdlr. — „Sex Tallerkener, som mit Vaaben og var gravet paa, hver 32 Lod, er 192 Lod“: 1344 Rdlr. — En stor Guldkande, stod paa 4 emaillerede Leoparder, 125 Lod: 875 Rdlr. — Tre Potte-Bægere, foruden Laag, hvert af dem 85 Lod, er 160 Lod: 1190 Rdlr. — „Et stort Guldskriin med Laag, og en emailleret Cupido paa Laaget, med Fru Moders Vaaben paa, 134 Lod“: 938 Rdlr. — „Et Pot-Bæger med fladt Laag, med Mormoders Sal. Vaaben paa“, 102 Lod: 714 Rdlr. — „6 smaa Bægere med Hannibal Sehesteds Vaaben paa, 60 Lod, er 420 Rdlr. — En Guldkande med Jacob Ulfeldts Sal. Navn og Vaaben, vel emailleret, 45 Lod: 315 Rdlr. — En Skaal med Hr. Hans Lindenows Vaaben: 35 Lod. — En Skaal med Hr. Axel Arnfeldts Navn og Vaaben: 20 Lod. — En stor Guldpotte med 3 Granat-Æbler paa Laaget, og mit Vaaben emailleret: 147 Lod. „Et Par Lysestager, meget vel dreven udi to Engle, som holdt mit Vaaben i den ene Haand; begge vog 250 Lod.“ Et stort Guldbillede, der kunde give Vand af en Kande i Haanden: 104 Lod. — „En stor Skaal derunder, som en Musel-Skal:“ 236 Lod. — To Bægere med Pelicaner paa Laaget og Moders Sal. Navn og Vaaben paa hver: 115 Lod. — „En Guldkiæde giort Ring i Ring, som min Herre fik i Holland, da han der var Ambassadeur“: 383 Lod: 2601 Rdlr. — En Kiæde med trinde Led paa: 216 Lod: 1512 Rdlr. — En Kiæde udi dobbelte Led, 250 Lod: 1750 Rdlr. — „Rok en Guldkiæde, min Herre fik af de Hollændere i den sidste Ambassade:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

285 Lod: 2005 Rdlr. — Tre Guldbælter, hvoraf eet paa 96 Lod; 4 Armbaand, 8 mindre Guldkiæder, o. s. v. — Endelig 4 Guldbarrer eller Stænger („Tene") tilsammen 536 Lod; m. m. — Guldets Vægt tilsammen angives til 193 Pund 1 Lod; og Værdien, naar hvert Lod kun regnes til 7 Rdlr., „da dog det meste var Ducat-Guld", til 43,239 Rdlr.

Desuden anføres særskilt, i et vel beslaaet Skriin: „Et Guld-Skriin, et Quarteer langt, ½ Quarteer bredt, med mit og min Herres Navn paa, emailleret": 150 Lod; deri 122 Guld-Medailler, som veiede 164 Lod. Et Sølv-Skriin, og to Punge med spanske Guldmynter og Portugaleuser, til en Værdi af 3274 Rdlr. — 6 Punge af Fløiel, „lugtendes Læder", og Silke, i et beslaaet Skriin, overtrukket med Ryslæder; deri Portugalenser og Rosenobler til en Værdi af 7000 Rdlr. — I 5 Skrine og „et Træ-Foder" fandtes i forskiellige Punge og Æsker dobbelte og enkelte Ducater (deriblandt danske, slaaede i Aarene 1636, 1637, 1647 og 48), og i „et Flaskefoder af 12 Flasker, i Steden af hver Flaske 250 Ducater, i Alt: 3000 Ducater; desuden 250 danske Rosenobler, Kroningsmynter, franske Pistoler, m. m. Alt til en Værdi af 39,690 Rdlr. — Hele den angivne Værdi af det myntede Guld udgior . . . . . 51,912 Rdlr. Summen for Juveler, forarbeidet og myntet Guld, tilsammen 146,424 —

III. „Rariteter, i 19 underskiedlige Pakker:" 242 Artikler, foruden uindfattede Ædelstene og nogle faa Manuskripter med Tegninger. Blandt disse var: „En træfflig skiøn Bog, skreven paa Pergament, med 16 Stykker og Miniature udi af de træfligste Mestere i Italien for 500 Aar siden"; vurderet for 2000 Rdlr. Blandt de øvrige Sager tillader Mængden ikke godt at anføre noget, der var tilstrækkeligt til at give en Forestilling om det Hele. Samlingen bestaaer for en stor Deel af ædle Stene, med udskaaret Arbeide, Bægere besatte med skaarne Stene, Chrystalkar, med og uden Guldbeslag; Skaaler og Bægere af Granat, Jaspis, Onyx, Calcedon, Agat og andre Stene; Coraller og Arbeider af Corall, „skaarne Hoveder, med Guld garneret" (af Hyacinth, Granat, Opal, Amethyst og Agat) en stor Mængde løse Ædelstene, og Rav-Arbeider. Blandt disse Klenodier ere flere Stykker, høit vurderede og mærkelige ved deres Gienstand og Kostbarhed, hvoraf f. Ex. kan anføres: „Et stort Guldbæger, ganske besat med skaarne Agats Hoveder": 5000 Rdlr.; et Guldskriin med Demanter, Rubiner, Saphirer og andre Ædelstene tæt besat, og meget konstig arbeidet: 4000 Rdlr.; „en St. Jørgen, skaaren af et stort Stykke Coral, meget konstig": 700 Rdlr.; de 12 Apostler af Coral: 720 Rdlr.; Christian IV.'s Contrafei, meget vel skaaret i en stor Jaspis: 140 Rdlr. o. s. v.

I øvrigt synes Vurderingen af den sidstnævnte Classes Gienstande at være temmelig høi, og beløber sig i Alt til 59,092½ Rdlr.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

IV. Omhæng, Tapeter og Klædningsstykker, „udi 8 Bylter, indsyede i Damaskes Duge", om hvis Vurdering det samme maaskee kan siges. Deriblandt f. Ex. „et rødt Floiels Omhæng om en stor Seng med Tække til Sengen af samme Tøi, og Himling om et Bord med Rygstykke": 4000 Rdlr. Et blaat Floiels Omhæng til en stor Seng, m. m.: 1000 Rdlr. Et tyrkisk Tapet med Guld: 500 Rdlr. 6 Underskiørter af gyldent Tøi: 500 Rdlr. Tre Klædninger af sort Silketøi: 500 Rdlr. „Mine gamle Brudeklæder": 600 Rdlr. „Udi Rigsdalere i 2 Ottinger": 5600 Rdlr. m. m.

Den hele Vurderingssum paa Juveler, forarbeidet Guld, Rariteter, Penge, Sølv og Mobilier, beløber sig til 219,894 Rdlr. — Tilsidst er anført af Jordegods, „som blev taget", følgende: Salto Slot, tareret for 86,000 Rdlr. Lellinge: 48,000 Rdlr. Bavelse: 42,000 Rdlr. Strøgods i Sieælland: 8000 Rdlr. Ternen og Sorum i Norge: 12,000 Rdlr. Strøgods i Jylland: 20,500 Rdlr. „En Kiøbstedgaard i Kiøbenhavn, som havde kostet os over 20,000 Rdlr." En Obligation, Hs. Kgl. Majestæt var os skyldig, paa 72,000 Rdlr. Jordegodset, med Obligationen, foruden Lehnsgodset, udgiør 308,500 Rdlr. Den hele Sum: 530,304 Rdlr. Af Lehngods anføres kun Hirschholm til en aarlig Indtægt af 3000 Rdlr. og Munkelif i Norge, af aarlig Indkomst . . . 2000 Rdlr.

Lægges den ovenanførte Totalsum til Formuen i Obligationer (ovenf. S. 461) og til de hamborgske Obligationers Beløb 26,500 Rdlr. Species, da faae vi en Hoved-Sum af 1,107,900 Rdlr. (foruden de i Skrinet paa Bornholm fundne Obligationer), som den Ulfeldtske Formue i forskiellige samtidige Documenter angives engang at have beløbet sig til. Her kan altsaa giøres et Afslag for overdrevne Vurderinger og Angivelser af over 100,000 Rdlr., uberegnet Værdien af de bøhmiske Godser m. m., naar vi med en rund Sum ville anslaae den Ulfeldtske Formue til en Million Rdlr.

Man seer tydeligt nok, at dette Actstykke (B.) er en efter Ulfeldts og hans Gemalindes Losladelse af

Fængslet paa Hammershuus, enten under deres Ophold i Kiøbenhavn forend Afreisen til Fyen, eller under Opholdet paa Ellensborg, af Grevinden opsat Fortegnelse over deres kostbareste Eiendom, som de havde bortført af deres Hiem, inden de i Jul. 1651 forlod det. Vil man underkaste dette Document en noiere kritisk Undersøgelse, da giver det vel Anledning til adskillige Bemærkninger og betænkelige Tvivl: om Fortegnelsen i hele sit Detail kan ansees for paalidelig; men derved svækkes dog ikke Visheden om, at en meget stor Skat af Kostbarheder og rede Penge har været sammendynget af Ulfeldt, tilligemed hans øvrige Rigdom. Angivelsen af de enkelte Gienstande efter Vægt, Beskaffenhed og Værdi er for noiagtig, til at her ved det Hele kunde tænkes paa forsætlig Opdigtelse og Overdrivelse — om denne endog maaskee har fundet Sted i visse Gienstandes Quantitet og Vurdering. I hvilken Hensigt og paa hvad Maade Fortegnelsen B. i øvrigt er skreven, lader sig ikke bestemt sige, da Titel eller Overskrift, saavelsom Datum fattes; og Originalen hidtil ikke er kommen for Lyset. Saameget er klart, at den umueligen, om den skal holdes for paalidelig, kan være giort blot efter Hukommelsen, saaledes som Tilfældet er med en tredie særskilt Fortegnelse, der har til Overskrift: „Findes udi det Skriin som Gen. Major Ad. Fuchs den 1. Aug. 1660 til sig tog, efterfølgende Juveler." I denne sidste (som jeg vil kalde C.), opregnes, foruden Juveler, ogsaa endeel myntet Guld og Obligationer til Beløb 16,350 Rdlr.; og der hedder det bl. a.: „Jeg mindes ikke rettere, end Otte Kraghs der ogsaa findes paa 1000 Rdlr." Sammenligner man den med Fortegnelsen i B. paa det, der (som ovenfor er anført) angives at have været i „det beslagne Skriin", som Gen. Maj. Fuchs tog fra Grevinden: da finder man adskillige Juveler og Klenodier, som gienkiendes i begge Fortegnelser; men meget ogsaa i den sidst omtalte (B.), der ikke findes

paa den særskilte Angivelse (C). Heller ikke stemme Summerne paa de Ducater og andre Guldmynter, som paa begge Steder angives at have været i Skrinet, overeens (s. ovenf. S. 466); og den Værdi-Angivelse, som findes i B. (22,285 Rdlr.) synes at være overdreven. Fortegnelsen C. er ikke Grevinde Ulfeldts egen Original, men dog en samtidig Gienpart, som uden Tvivl har været benyttet under Tilbageleveringen af Skrinet, da der ved hver Gienstand i Fortegnelsen er sat enten et + eller NB. — det sidste vist nok ved de Ting, som ikke bleve fundne i Skrinet, da det blev undersøgt eller tilbagegivet; og her kan bemærkes, at det sidste Tegn findes ved samtlige rede Penge i forskiellige Punge, til Beløb af 1528 Ducater og 184 Rdlr. At disse have manglet ved Afleveringen, kan bestyrkes og forklares, i Fald man kan fæste Lid til en kort, utrykt „Memorial angaaende Greve C. Ulfeldt og hans Grevinde, og deres Tilstands Beskaffenhed i Marts 1662", som existerer i flere Afskrifter. [6]) Det er i øvrigt bekiendt, at Borttagelsen af dette Skriin ved Gen. Maj. Fuchs, og Angivelsen af dets Indhold og Værdi, var en af de meget alvorlige Stridspunkter imellem Grevinden og den brutale Commandant.

Endnu maa jeg tilføie noget om den ovenomtalte tidligere og daterede Optegnelse (A.), som har til Overskrift: „Fortegnelse paa mit Tøi." Den deler sig i 6 Afdelinger, og ved hver af disse er med Chifferskrift angivet, hos hvilke Personer de mangfoldige Skrine, Fodere, Æsker, Poser m. m., som her opregnes (i Alt 61 Nummere), have været hensatte i Forva-

6) Det hedder her, at Kongen „for 3 Dage siden" (Beretningen er dat. 29. Mart. 1662) lod Ulfeldt tilstille de Obligationer og Breve i et Skriin, som Gen. Maj. Fuchs havde taget fra ham; „men de 1500 Ducater, og en anseelig Deel Juveler, som skal have været i samme Skriin, ere her endeel til Gen. Maj. Fuchs, og endeel til Andre, blevne uddeelte."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ring. [7]) Hvad der i samme indeholdtes, findes ved endeel kun med et Par Ord angivet, ved Andre slet ikke. Kun over Sølvtøiet gives (i 29 Artikler) en detailleret Fortegnelse. Sammenlignes A. med Fortegnelsen B., da vil man kunne udfinde adskillige af de her forekommende Skrine og Giemmer, som ogsaa nævnes i Fortegnelsen A.; og saaledes maatte dette Document, naar det betragtes som paalideligt, overhovedet tiene til paa en vis Maade at oplyse og bestyrke det andet; uden at vi dog ved noget af dem kunne komme til Kundskab om, hvad Skiebne alle disse Kostbarheder have havt, eller hvad Vei de have taget. At Ulfeldt endnu 1660, efterat have levet 9 Aar med sin hele Familie, paa en høi Fod, i Udlandet, og efterat have sat henved 4 Tønder Guld til paa Udlaan i Sverrige, har besiddet den hele kostbare Skat, som Fortegnelsen B. registrerer, og som maa antages at have været giemt i de Skrine, Fodere, m. m. som A. opregner: grændser næsten til det utrolige. At denne Skat skulde være efterladt i Kiøbenhavn, og der have staaet urørt i 9 Aar, endog under Beleiringen: er utænkeligt. De tre Personer, der nævnes i A. (under 7de og 12te Jul. 1660) som de, der havde Skatten i Bevaring, maae derfor rimeligst antages at have boet i Malmøe eller andensteds i Skaane. Saaledes bliver der i denne og flere Henseender adskillige uopløste Gaader tilbage, ved hvis Undersøgelse jeg denne Gang ikke tør opholde mig.

Jeg kan derimod ikke undlade, som Bidrag til at charakterisere Corfitz Ulfeldts huuslige Indretning og Levemaade i Kiøbenhavn, at meddele følgende Uddrag af et originalt Act-

7) Ved den anden Afdeling staaer: Ded som er sat hos *Birrette*, d. 12. Jul. 1660; og ved Enden af Fortegnelsen: d. 7. Jul. 1660. (Chiffer-skriften er nemlig opløst i den Afskrift, jeg har. Ved Birrette menes et i Ulfeldts Historie vel bekiendt Fruentimmer, Birthe Reinhold Hansens, til hvem Grevinde Ulfeldt havde megen Fortrolighed. (Jvf. S. 386 Anm. 78.)

ſtykke, hvoraf vi ere i Stand til at danne os en temmelig noiagtig Foreſtilling om Ulfeldts Gaard i Kiøbenhavn, hvilken han havde udvidet ved en heel ny Bygning ud til Skindergaden, ſaaledes at den, efter Udvidelſen, maa have ſtrakt ſig fra denne Gade indtil Løvſtrædet, da den ſædvanligen benævnes „Rigshofmeſterens Gaard ved Løvſtrædet." Det er imidlertid ikke uſandſynligt, at denne Gade tilforn har ſtrakt ſig længere ud paa det nærværende Torvs Grund, og at Forandringer her ere foregaaede da begge Ulfeldts Gaarde 1663 bleve demolerede, og tilligemed Haven udlagte til den nærværende Plads.

Den 16de Aug. 1653 udgik kongelig Befaling til Sten Hondorff og Niels Kruſe, at begive ſig til Hr. Corfitz Ulfeldts Gaard i Kiøbenhavn, og der „Kammerſer, Kiſter og Skrine, ſom under Lukkelſe findes, at aabne, og rigtig ſtykkeviis regiſtrere hvis Løsøre, Breve og andet, ſom der findes." m. m. I det originale Document over denne Regiſtreringsforretning (dateret 17. Aug. 1653) opregnes og beſkrives følgende Værelſer, Kamre og Huusrum i den Ulfeldtſke Gaard:

1. „Fruerſtuen, ſom er med forgyldt Læder ombraget." — Blandt det opregnede Bohave forekommer bl. a.: To Skabe (maaſkee i Væggen), det ene „næſt Pigernes Kammerdør." Et ſtort Poſitiv. Atten vævede Stole og 3 Læderſtole. En Lotterbænk med Hovedpyne. Over det ene Bord en Damaſkes Himling. Et malet Skiermbræt, ſom kan foldes ſammen. Paa Bordet: En gammel danſk Viſebog. En gammel Bog de Secretis Anatomiæ. En tydſk Hiſtoriebog in folio. Paa et andet Bord: En gammel Viſebog. I Carnappet: to ſmaa Borde. Tre ſmaa Tavler (Malerier). „En Kobber-Plade til at lege **Munte** paa."

2. „Hr. Corfitz Ulfeldts eget Kammer, ved Senge-Cammerſet, ſom er draget med forgyldt Læder." Fire flamſke Stole og en Læderſtol. Paa Bordet: „et Brevſkab, hvorudi findes ingen Breve." Under Bordet: 6 ſkrevne Regnſkabsbøger. To Jernhakker, og en Jernſkovl. I et Bogſkab under Vinduet fandtes bl. a. „Et forſeglet Papir med denne Opſkrift ſom følger: Nøglen til det

Skriin, som Nøglerne ligger udi til Toldkisten udi Sundet." — I det andet Bogskab fandtes bl. a. 7 „Missiver" fra K. Christian IV. og et Brev fra Frederik III. Doct. Bölche anlangende m. m.

3. Sengkammerset. Heri bl. a. En forgyldt Træseng. 12 Stole med broget Fløiel omkring dragne. 2 „flamske" Stole. En Stol med broget „Thrip" overdraget. En stor Stol, forgyldt, med rødt Klæde. En „Himling" af hvid Taft. Et „Kurve-Skiermbræt." Paa Bænken stod 4 aabne, jernbeslagne Skriin m. m.

4. „Det Kammers imellem Seng-Kammerset og Galleriet" (formodentlig Grevindens Cabinet eller Boudoir). Deri: Et stort sort Ibenholts Tresur. Et lidet lakeret og forgyldt Bord, hvorpaa en rød og en hvid Æske med adskillige Essentser i. Et Foder til et Crucifix, inden udi draget med hvidt, „forgyldt-Atlask". En Porcelains Skaal med Frugter af Vox i. „Et lidet sort Bord med en **Munte** paa." — „Udi en Otting findes et Marien-Billede af Messing med to smaa Messing-Lysepladser." o. s. v.

5. Galleriet. Her bl. a. To nye brune „Udtræk-Skiver" maaskee Spiseborde, med Udtræk). 12 Stole. „En stor Allebaster-Statua." *)

6. Hr. Corfitz Ulfeldts Kammer ud til Skindergaden. 2 store Globi, og en liden. 8 Stole med broget, uldent Thrip. Et stort Bord ved Vinduet, hvorpaa et Allabaster Blækhorn; tre store Bøger med reent Papiir; „en blaa Fane med Jsabelle Kors"; m. m. To aabne Bogskabe; i det ene adskillige gamle Bøger og Breve „som intet duer." I Skorstenen: To store Billeder af Vox med et broget Flor over. „En Kiep med et Vindrør udi, overdraget med Læder." m. m.

7. Rustkammeret. Her fandtes intet af Betydenhed; bl. a. to lange Bøsser; to Par Pistoler; to „Standarter"; to smaa Tønder med noget Krud udi; m. m.

8. Det lange Loft over Galleriet, hvor der fandtes: Hestetøi til 6 Heste med forgyldt Beslag, og en sort Fløiels Sadel.

9. Kammerset over Pakhuset: Et Bord af sort og bruunt Ibenholt. Et „Cantor" af sort Ibenholt med tvende Morianer, og en sort Ibenholts Fod dertil. 4 værede Stole med Fryndser om. 7 malede Tavler og 3 Contrafeier. En stor Hob Rammer med ingen Stykker udi. (Saadannne tomme Rammer fandtes i flere Værelser.)

*) Under 6. Jun. 1662 gav Frederik III. Tilladelse til at Ulfeldt maatte bortføre „et Alabaster-Billede, og andet Løsøre, af sin Gaard i Løvstrædet." Det synes heraf, at endnu 9 Aar efter Registreringen har Intet været borttaget af Gaarden som confiskeret Gods.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

10. „Kammerſet, ſom den Meſſing Skorſteen er ubi." Deri: To brune Skiver med Udtræk. 6 flamſke Stole med Frynder.
11. Ammeſtuen: En Kakkelovn af Jern. Et hvidt Fyrrebord. En ſtor „udgraven" Kiſte, næſt ved Døren, hvori en Mængde Stykker af alleſlags Tøi, Børneklæder. m. m. Heriblandt: „Et lidet blaat Dammaſkes Tække, hvorpaa med Guld er trykket Danmarks Vaaben." — En anden hvid udgraven Kiſte; en ſort, beſlagen Kiſte, foret med blaat Klæde; o. ſ. v.
12. Børne-Kammerſet. En gammel lukket Seng. En Vugge. Et Contrafei over Skorſtenen, m. m.
13. Forſtuen udenfor Ammeſtuen. „To Træ Vandſprøiter," m. m.
14. Forſtuen udenfor Jomfruernes*) Kammers.
15. Jomfruernes Kammers. Et gammel ſort Ibenholts Cantor. To ſmaa Træ-Skabe, ſom hænge paa Væggen. To grønne Bænke. En Jern Kakkelovn. m. m.
16. Jomfruernes Sengekammers. Et ſort Speil. To grønne Bænke. m. m.
17. Pigernes Kammers. En Jern Kakkelovn. „Tre ſmaa Skabe, ſom berettes at være Pigernes."
18. Skolen. En Kakkelovn. 4 flamſke Stole. To Læderſtole. En Fiæle-Seng. „Et Brevſkab, ſom ſkal være Kield Friiſes." **) En Kiſtebænk. Et Bogſkab, med endeel Glaskrukker i. 9 ſmaa Tavler omkring paa Hylderne. m. m.

19. 20. Det første og andet Kammers indenfor Skolen.

21. Det Kammers oven over Kield Friiſes.
22. Et lidet Kammers indenfor dette. (Her fandtes bl. a. endeel Æſker „med adſkilligt Confect og indſyltet Tøi ubi, ſom dog er fordærvet.")
23. Kammerſet over Kielderen. (4 ſtore udgravne Kiſter.)
24. Det ſtore Kiokken. (Intet Kiokkentøi fandtes.)
25. Borgeſtuen, med et lidet Kammer derhos. (I Borgeſtuen en ſtor Jern Kakkelovn.)
26. Den blaa Stue. Et Skab med en Mængde Glas i. Et lidet ſort Skab forgyldt. Et Bord, hvorpaa fandtes: En Ræveſkinds Kiortel; en ſort Kappe; en Læder Troie; et Par Buxer; en Kabuus; m. m. Adſkillige Skabe i Muren, med Glas i. m. m.

---

*) Ved Jomfruerne menes uden Tvivl Ulfeldts Døttre.

**) Ulfeldts bekiendte Skriver eller Secretair.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

27. Et Kammers indenfor den blaa Stue. Deri: Et lidet Steenbord. 2 Skabe, fulde af Glas. Et heelt Seruice af Glas. En stor hvid Kiste, med alleslags Kar af Serpentin. En Jern Garnvinde; et forgyldt Skriin, m. m.

28. Dyne-Kammerset. Af Fortegnelsen over det her Fundne, sees at ogsaa dette Kammers bedste Indhold maa have været borttaget. Blandt det Levnede forekommer: „To hvide Buldauitz Bænkedyner." En bruun Taftes Madras. „Et stort tyrkisk Tække", gjemt i en hvid Kiste. 3 forte Flaiels Vognhynder med Guldsnore. „2 røde Klædehætter at hænge over Pappegøie-Bure." Under Fiælene, som Sengedynerne ligge paa, adskilligt forgyldt Jernfang. m. m.

29. Det lille Kammers ved Fadebuurstuen. En Jern Kakkelovn. „Ane Sal. Poulsens Seng." Pigernes Slagbænk. m. m.

30. „Fadebuurestuen, som (hvor) Qvinden holder Huus." Her: 7 Tinfade; 12 Tintallerkener; en Tin Postei-Pande, m. fl. Kiøkkenredskaber; hvoraf sees, at den omtalte Qvinde her formodentlig en Tid har holdt Huus for Gaardens Tienestefolk.

31. Det nye Fadebuur.

32. Drengenes (Tienernes) Kammer. (En gammel Simphonie. m. m.)

33. Det andet Drengenes Kammer. (En Jern Kakkelovn.)

34. Skrædderens Stue. (En Jern Kakkelovn.)

35. Klæde-Kammerset. („En Cypres-Kiste." En anden fort jernbeslagen Kiste.) Paa Loftet over dette Kammer: en bruun Ibenholts Seng, som er forgyldt. Adskilligt Træværk af Feltsenge. Desuden nævnes „Loftet over Drenge-Kammerset", „Det store Loft", og Pakhuset, hvor bl. a. forekommer endeel Kiøkkentøi af Jern og Serpentin.

I den gamle Gaard findes „tre gamle Karosser", og i den nye Gaard „2 Vindues-Karosser." Endelig bemærkes (36) om „Kield Friises Kammer", at man har agtet det ufornødent at registrere hvad her fandtes, da en rigtig Specification derover forhen af Slotsfogeden og Jens Christensen Renteskriver var optaget.

Foruden at de her meddeelte Uddrag indeholde adskillige Bidrag til at oplyse Tidens Skik og Brug i huuslige Indretninger og Bohave, faae vi ved denne Registrering en nøiagtig og beskuelig Kundskab om hele Huses Indretning og Tilstand; hvorved det især maa være os paafaldende, at den i sin Tid

rigeste og mægtigste Mænd i Danmark havde en, tildeels af ham selv bygget og indrettet Gaard i Kiøbenhavn, der synes kun at have havt een Etage, og hvor der, uagtet Bygningernes vidtloftige Omfang og Størrelse *) ikke synes at have været et eneste Pragt- eller Selskabsværelse (hvis man ikke hertil vil regne det saakaldte „Gallerie"), og heller ikke megen Leilighed, der passer til Giæsteværelser, eller til Beboelse for tilvorende Sønner. Rigshofmesterens i sin Tid saa meget omtalte Gaard forekommer os i det Hele at have havt en mere borgerlig, end adelig Indretning; men vi kunne være temmelig sikkre paa, at den heri omtrent var paa samme Fod, som andre adelige Huse i Kiøbenhavn. Det var Herregaardene, Adelen betragtede som deres rette Hiem, og hvor de ikke sielden anvendte Rigdom og Lurus i store, rummelige Bygninger. Med Hensyn til de ved Registreringen i Gaarden fundne Effecter, da viser deres Beskaffenhed tydeligt, at alle kostbare og værdifulde Sager (endog Kobbertøi, hvoraf intet forefandtes) have været bortførte inden Familiens Undvigelse d. 14de Jul. 1651; hvilket desuden bekræftes ved flere Data (bl. a. Efterretningen om Afsendingen af Mobilier til Amsterdam; s. ovenf. S. 401) og ved Ulfeldts Klage over (Høitræng. Æresforsvar, p. 135), at Regieringen havde i nogen Tid hindret en saadan Sending, og ladet Sagerne gjennemsøge, inden de frigaves.

*) Denne sees ogsaa af Ulfeldts Skiøde til K. Frederik III. (26. Decbr. 1661) paa hans Gaard „liggende ud til og imellem Graabrødre-Løvestræde og Skindergaden." Her angives den største Længde „paa den sydøstre Side ud imod Løvestræde" til 117¼ Alen, og den største Brede paa „den Side Vest-Sydvest, af Sønder udi Nør indtil Skindergaden", til 92 Alen. Men Grunden var uregelmæssig stukket, og Maalet angives derfor af 7 Sider.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK